

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích

Teologická fakulta

Katedra etiky, psychologie a sociální práce

Diplomová práce

Etika ve vzdělávání sociálních pracovníků

Vedoucí práce: Mgr. Markéta Elichová

Autor práce: Veronika Škávová

Studijní obor: Etika v sociální práci

Ročník: 2.

Diplomová práce v nezkrácené podobě

Prohlašuji, že svoji diplomovou práci jsem vypracovala samostatně, pouze s použitím pramenů a literatury použitých pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že, v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění, souhlasím se zveřejněním své diplomové práce a to v nezkrácené podobě (v úpravě vzniklé vypuštěním vyznačených částí archivovaných Teologickou fakultou) elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejich internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdání textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona § 47b zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

Datum:

.....

Podpis studenta

Poděkování vedoucímu práce

„Děkuji vedoucímu diplomové práce Mgr. Markétě Elichové za cenné rady, připomínky a metodické vedení diplomové práce.“

Obsah

ÚVOD.....	7
1 Etika ve vzdělávání sociálních pracovníků	9
1.1 Vzdělávání v sociální práci	9
1.1.1 Důležitost standardu vzdělávání sociálních pracovníků pro sociální práci	10
1.1.2 Důležitost standardu ve vzdělávání	13
1.2 Etika v sociální práci.....	14
1.2.1 Etika a člověk	14
1.2.2 Význam etiky v sociální práci	17
1.2.3 Etické problémy a dilemata v sociální práci.....	22
1.3 Etika na školách	23
1.3.1 Aristotelovo učení etiky	23
1.3.2 Výuka etiky na základních školách v současnosti.....	24
1.3.3 Výuka etiky na středních školách v současnosti	25
1.4 Vzdělávací systém na vysokých školách	26
1.4.1 Dělení vysokých škol	26
1.4.2 Oblasti vzdělávání	27
1.4.3 Forma výuky.....	28
1.4.4 Výuka etiky na vysokých školách	30
1.4.5 Hodnocení studentů	30
1.4.6 Minimální standard vzdělávání v sociální práci	32
1.5 Hodnoty v sociální práci	33
2 Výzkum	37
2.1 Cíl výzkumu.....	37

2.1.1	Dílčí cíle výzkumu	37
2.2	Druh výzkumného šetření	38
2.3	Strategie sběru dat	38
2.3.1	Aplikace Microsoft Forms	39
2.3.2	Rozeslání dotazníků	39
2.4	Výzkumná metoda	39
2.5	Hypotézy	39
3	Výsledky	41
3.1	Objekty výzkumu	41
3.2	Zpracování dotazníků	41
3.3	Vyhodnocení dat	42
3.3.1	Odpovědi respondentů z řad studentů	42
3.3.2	Odpovědi respondentů z řad vyučujících	56
3.4	Shrnutí	66
3.5	Ověření hypotéz	68
3.5.1	Hypotézy vztahující se ke studentům	68
3.5.2	Hypotézy vztahující se k vyučujícím	71
3.6	Diskuze	73
4	Závěr	78
5	SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	82
6	Seznam příloh	88
7	Seznam tabulek a grafů	89
	ABSTRAKT	92
	ABSTRACT	92
	Příloha A: Dotazník pro vyučující etiky v oboru sociální práce	93
	Příloha B: Dotazník pro studenty končících ročníků oboru sociální práce	95

Příloha C: Příklad přidělování kreditového ohodnocení předmětu	98
Příloha D: Vzorový Etický kodex pro akademické pracovníky vysokých škol	101
Část I.	101
Obecné zásady	101
Část II.....	102
Zásady v pedagogické práci.....	102
Část III.....	103
Zásady pro vědeckou, uměleckou a další tvůrčí práci	103
Příloha E: ETICKÝ KODEX SPOLEČNOSTI SOCIÁLNÍCH PRACOVNÍKŮ ČR	107
ZÁVĚR.....	56
SEZNAM DOPORUČENÉ LITERATURY.....	58
SEZNAMY PŘÍLOH.....	59
ABSTRAKT.....	60

ÚVOD

Jako téma své diplomové práce jsem si po dlouhém zvažování nakonec zvolila „etiku ve vzdělávání sociálních pracovníků“. Dané téma jsem si zvolila ze zvědavosti a osobní zkušenosti se spojováním etiky a sociální práce na vysokých školách. Sama jsem díky studiu právě této problematiky pochopila důležitost etiky v sociální práci a zajímalo mě, jak moc se vyskytuje právě ve vzdělávání sociálních pracovníků. Hlavně, jak na toto téma nahlíží samotní studenti oboru a vyučující. Mým hlavním cílem bylo tedy zjistit, zda je současný vzdělávací systém budoucích sociálních pracovníků v oblasti etiky nastaven tak, aby si z něj budoucí zmiňovaní sociální pracovníci odnesli potřebné vědomosti, tudíž zda se setkává obsah Minimálního standardu v oblasti etiky s obsahem a efektem výuky etiky, což by mělo být patrné na vnímání celé problematiky studenty bakalářského a magisterského stupně studia.

Pokud se mi tento cíl povede naplnit, slibuji si od toho, že se potvrdí, jak moc je etika v sociální práci důležitá, protože pomáhá sociálnímu pracovníkovi efektivněji jednat s klientem.

Také se plánuji zabývat otázkou, co se studenti během studia naučili ze svého oboru, protože se domnívám, že by to mohlo sloužit jako dobrá zpětná vazba pro učitele, ale třeba i pro komisi Národního Ústavu pro vzdělávání. Třeba se ukáže, že je co vylepšovat nebo naopak nikoliv. Když totiž lidem v mém okolí řeknu, co studuji, většinou nechápou, co etika jako taková přináší do studia sociální práce a nemusí jít pouze o úplně nezasvěcené mimo sociální obor. I někteří z mých bývalých spolužáků z bakalářského studia mi hodněkrát řekli, že nechápou, k čemu by jim v rámci sociální práce bylo se navíc zabývat hlouběji etikou v magisterském studiu. Přijde jim to zbytečné. V oboru už pracovat přece jen můžou, i když ne ve vedoucích pozicích. Přijde jim, že v sociální oblasti by jim studium etiky v sociální práci nepřineslo již nic nového. Nic, co by ještě nevěděli.

Proto jsem se rozhodla, že dotazníky nedám jen studentům magisterského oboru Etika v sociální práci, ale i studentům bakalářského oboru Sociální a charitativní práce. K tomu použiji metodu dotazování pomocí elektronických dotazníků. Tak se mi dotazníky snadněji vytvoří, rozešlou i vyhodnotí.

V rámci mého tématu etiky ve vzdělávání sociálních pracovníků mě také zajímá například otázka, zda se vyučující svému oboru věnují i mimo školu. Myslím, že pokud ne, dá se pak velice polemizovat o tom, zda jsou schopni kvalitně připravit studenty na aplikovanou sféru. Přiznejme

si, že aplikování etiky ve výuce sociální práce je přeci jen trošku odlišné od snahy aplikovat etické poznatky přímo do sociální práce s klientem v praxi. Veřejná snaha je dobře viditelná na Etickém kodexu společnosti sociálních pracovníků České republiky. Ze zkušeností ze školních praxí, které jsem v rámci studia absolvovala, však vím, že je málo kdy v přímé práci s klientem brán v potaz, i když jeho přesné znění je sociálnímu pracovníkovi většinou dobře známo.

Dále se domnívám, že by bylo zajímavé zjistit kolik, ze současných studentů Sociální a charitativní práce a studentů Etiky v sociální práci chce opravdu v oboru zůstat. Setkávám se celkově s názory u současných studentů i u absolventů oboru, kteří tvrdí, že ke studiu těchto sociálně zaměřených problematik se zapsali proto, že jim přijdou nejlhčí na cestě k získání určitého titulu. Málo kdy pak zůstanou dál v oboru. Proto myslím, že bude zajímavé se touto otázkou zabývat a zjistit, jak na ní odpoví studenti bakalářského i magisterského stupně a zda se jejich názory budou v něčem rozcházet. Přece jen magisterské studium by mělo pouze prohloubit a upevnit již nabyté vědomosti v této sociální sféře.

1 Etika ve vzdělávání sociálních pracovníků

V této kapitole se budu zabírat vzděláváním, především standardů v této oblasti se zaměřením na vzdělávání sociálních pracovníků. Dále se blíže podívám na problematiku výuky etiky a jejího významu v sociální práci.

1.1 Vzdělávání v sociální práci

Aby se člověk mohl stát sociálním pracovníkem, musí splnit požadavky stanovené zákonem „O sociálních službách“ (zákon č. 108/2006 Sb. v platném znění), konkrétně §110 a §111. Podle §110 zákona č.108/2006 Sb. odstavce č. 4 písmene a) je k výkonu povolání sociálního pracovníka oprávněn absolvent vyšší odborné školy oboru zaměřeného na sociální práci a sociální pedagogiku, sociální pedagogiku, sociální a humanitární práci, sociální práci, sociálně právní činnost, charitní a sociální činnost akreditovaného v souladu se zvláštním právním předpisem 40. Dle téhož paragrafu a odstavce písmene b) je oprávněn vykonávat povolání sociálního pracovníka absolvent bakalářském nebo magisterském studijního programu zaměřeného na sociální práci, sociální politiku, sociální pedagogiku, sociální péči nebo speciální pedagogiku, akreditovaném podle zvláštního právního předpisu 41. Dále pak v souladu s též paragrafem a odstavcem písmene c) je možné na pozici sociálního pracovníka přijmout absolventa absolvování akreditovaných vzdělávacích kurzů v oblastech uvedených v písmenech a) a b) v celkovém rozsahu nejméně 200 hodin a praxe při výkonu povolání sociálního pracovníka v trvání nejméně 5 let, za podmínky ukončeného vysokoškolského vzdělání v oblasti studia, která není uvedena v písmenu b).

V souladu s §111 zákona č. 108/2006 Sb. O sociálních službách je povinen sociální pracovník v průběhu své kariéry procházet dalším vzděláváním. Další vzdělávání sociálních pracovníků má dle odstavce 3 §111 zákona O sociálních službách formu specializačního vzdělávání, zajišťovaného vysokými školami a vyššími odbornými školami, navazující na získanou odbornou způsobilost k výkonu povolání sociálního pracovníka, či účast v akreditovaných kurzech, odborné stáže v zařízeních sociálních služeb, nebo účast na školicích akcích. Účast na dalším vzdělávání podle odstavce 3 se považuje za prohlubování kvalifikace podle zvláštního právního předpisu 43). Dokladem o absolvování dalšího vzdělávání podle odstavce 3 je osvědčení vydané vzdělávacím zařízením, které další vzdělávání pořádalo.

V §115 zákona O sociálních službách jsou vyjmenovány skupiny odborných pracovníků, které vykonávají svou činnost v sociálních službách, konkrétně jde o:

- a) sociální pracovníci
- b) pracovníci v sociálních službách
- c) zdravotničtí pracovníci
- d) pedagogičtí pracovníci

1.1.1 Důležitost standardu vzdělávání sociálních pracovníků pro sociální práci

Standard vzdělávání sociálních pracovníků i dalších odborných pracovníků vykonáváním svou činnost v sociálních službách má přímý vliv na kvalitu poskytovaných služeb. Základ standardu vzdělávání všech skupin pracovníků v sociálních službách tvoří nařízení vlády č. 275/2016, pro sociální pracovníky pak konkrétně část 24. tohoto nařízení. Výše zmiňované nařízení vlády obsahuje pro každou jednotlivou oblast vzdělávání na VŠ základní tematické okruhy, výčet typických studijních oborů a rámcový profil absolventa spolu s relevantními charakteristickými profesemi. Část 24 z nařízení vlády 275/2016 týkající se sociálních pracovníků cituji níže.

A. „Základní tematické okruhy

- a) *Teorie a metody sociální práce,*
- b) *Metody a techniky sociálního výzkumu,*
- c) *Filozofie a etika,*
- d) *Sociologické teorie,*
- e) *Psychologické teorie,*
- f) *Právní teorie a praxe,*
- g) *Sociální politika,*
- h) *Ohrožené skupiny a rizikové chování,*
- i) *Menšinové skupiny,*
- j) *Zdraví a nemoc,*
- k) *Odborné praxe a supervize,*
- l) *Pedagogika a speciální pedagogika.*

B. Výčet typických studijních programů

- a) *Sociální politika a sociální práce,*
- b) *Sociální práce.*

C. Rámcový profil absolventa

a) *S ohledem na typ studijního programu absolventi prokazují v odpovídající šíři a míře podrobnosti:*

1. *znalosti sociální politiky, teorií a metod sociální práce, metod sociologického výzkumu, práva, psychologie, filozofie, etiky, sociologie, pedagogiky a speciální pedagogiky, teorie etnických a menšinových skupin a teorie zdraví a nemoci relevantní pro výkon sociální práce,*
2. *porozumění cíli a významu sociální práce z hlediska společnosti, zadavatele a klientů,*
3. *porozumění odlišnostem sociální práce od jiných pomáhajících oborů,*
4. *znalosti postupů budování a udržení pomáhajícího vztahu ke klientovi, znalosti rizik tohoto vztahu a jejich prevence,*
5. *znalosti etických teorií a principů relevantních pro sociální práci, včetně způsobu jejich aplikace při reflexi činnosti sociálních pracovníků,*
6. *znalosti základních postupů managementu,*
7. *porozumění možnostem, podmínkám a omezením aplikace teoretických přístupů a metod sociální práce a příbuzných oborů při práci s klienty nebo při zajišťování podmínek sociální práce s klienty.*

S ohledem na typ studijního programu absolventi umí v odpovídající šíři a míře podrobnosti:

1. *posoudit životní situaci klientů a identifikovat přitom problémové interakce a potřeby klienta,*
2. *navrhnout, realizovat a zhodnotit pomáhající intervenci, v souladu s etickými požadavky na výkon sociální práce,*
3. *efektivně využívat mezioborové spolupráce ke zprostředkování komplexní podpory klientovi,*
4. *reflektovat a vstupovat do interakce s organizačními a jinými kontextuálními vlivy, které ovlivňují výkon sociální práce,*
5. *využít základní postupy managementu při řízení pracovního týmu v oblasti realizace sociální práce,*
6. *využít podporu supervizora při tvořivém zvládnutí etických, odborných, skupinových nebo osobních problémů vynořujících se v procesu řešení úkolů sociální práce,*
7. *zadávat výzkumy a vyhodnocovat empirická data.*

S ohledem na typ studijního programu se absolvent uplatní například:

- 1. v akademické sféře a v dalších institucích zabývajících se vědou, výzkumem, vývojem a inovacemi,*
- 2. v oblasti poradenství, individuální sociální práce, skupinové práce, práce s rodinou,*
- 3. při pomoci lidem získávat služby a komunitní zdroje,*
- 4. v oblasti podpory změn v organizaci, koordinaci komplexní pomoci, komunitní práci a zapojování se do sociálních a politických akcí, jejichž cílem je ovlivnit sociální politiku a ekonomický rozvoj společnosti,*
- 5. ve veřejné správě a nevládním neziskovém sektoru v oblastech, kde je potřebná důkladná znalost širších souvislostí (ústřední orgány státní správy, krajské a obecní úřady, Úřad práce České republiky a politika zaměstnanosti, sociální politika, sociální začleňování, prevence).*

D. Relevantní charakteristické profese

- 1. sociální pracovník,*
- 2. jiný odborný pracovník – sociální pracovník.“ (Česká Republika, 2016)*

Standard vzdělávání sociálních pracovníků na VOŠ (v souladu s §111 zákona č.108/2006 Sb. odstavce č. 4 písmene a) poskytuje MŠMT v podobě rámcového vzdělávacího programu (RVP) pod kódem oboru vzdělávání: 75-32-N (Sociální práce a sociální pedagogika) a střední odborné školy pod kódem oboru 75-41-L/51. Vzdělávání na VOŠ a středních odborných školách podléhá Školskému zákonu (zákon č. 561/2004 Sb.). Na tomto místě bych ráda připomněla, že absolvent oboru 75-41-L/51 **není** v souladu s §110 zákona č.108/2006 Sb. odstavcem č. 4 kvalifikován pro výkon povolání sociálního pracovníka.

Další průběžné vzdělávání v souladu §111 zákona č. 108/2006 Sb. formou akreditovaných kurzů probíhá ve školských i soukromých zařízeních. O akreditacích jednotlivých vzdělávacích kurzů rozhoduje akreditační komise Ministerstva Práce a Sociálních věcí (MPSV), která dále kontroluje, zda akreditované kurzy dodržují standardy, které deklarovaly při udělení akreditace. Pro vyhledání akreditovaného vzdělávacího kurzu, či registraci žádosti o akreditaci kurzu, slouží nový portál <http://akris.mpsv.cz/>, ale i na dále je umožněno seznam aktuálních kurzů, či kontakt na akreditační komisi nalézt na portálu MPSV. (srov. Akreditace, 2015)

1.1.2 Důležitost standardu ve vzdělávání

Standardy v oblasti vzdělávání a legislativu v této oblasti spravuje Ministerstvo Školství, Mládeže a Tělovýchovy (MŠMT), které je odpovědno za jejich tvorbu i kontrolu jejich dodržování ve vzdělávacích institucích. Standardy vzdělávání umožňují realizovat kvalitní přípravu studentů napříč všemi obory i stupni vzdělání v jednotné minimální kvalitě pro obor a stupeň vzdělávání. Tato jednotná minimální úroveň pro obor a stupeň vzdělání umožňuje snazší orientaci na trhu práce pro absolventy, ale především pro zaměstnavatele poptávající pracovníka na určitou pozici. Minimální standardy jsou definovány pro jednotlivé předměty vzdělávání na základních školách od září 2010 ještě podrobněji. Základní definici vzdělávání v jednotlivých oborech středního školství a základního školství popisují RVP. Zakončení středoškolského vzdělání vykonáním maturitní zkoušky pak upravuje vyhláška č. 177/2009 Sb., o bližších podmínkách ukončování vzdělávání ve středních školách maturitní zkouškou. Vzdělávání na základních, středních a vyšších odborných školách jako celek je v ČR zakotveno ve Školském zákoně (zákon č. 561/2004 Sb.) a vysokoškolské vzdělání je zakotveno v zákoně O vysokých školách (zákon č. 111/1998 Sb., respektive jeho novele zákoně 137/2016 Sb.).

Vzdělání na vysokých školách rozebírám v samostatné kapitole ([kap. 1.3.](#)), proto bych na tomto místě ráda řekla něco o vzdělávání na nižších stupních škol. RVP obsahují obdobně jako nařízení vlády č. 275/2016 specifikaci dané oblasti vzdělávání na SŠ v následujících bodech:

- Charakteristika rámcových vzdělávacích programů středního odborného vzdělávání (funkce rámcových vzdělávacích programů, pojetí rámcových vzdělávacích programů nástavbového studia, vymezení pojmů)
- Cíle středního odborného vzdělávání
- Kompetence absolventa (klíčové kompetence, odborné kompetence)
- Uplatnění absolventa
- Organizace vzdělávání
- Kurikulární rámce pro jednotlivé oblasti vzdělávání
- Rámcové rozvržení obsahu vzdělávání - průřezová témata
- Zásady tvorby školního vzdělávacího programu (ŠVP)
- Základní podmínky pro uskutečňování vzdělávacího programu
- Specifické podmínky vzdělávání v nástavbovém studiu

(srov. *Rámcový vzdělávací program pro obor vzdělávání: 75–41–L/51 Sociální činnost*, 2012)

1.2 Etika v sociální práci

V této kapitole se budu zabývat důležitostí etiky v sociální práci. Čím je pro sociální práci a pro sociální pracovníky důležitou součástí a proč je dobré se jí zaobírat. Proto také nahlédnu na etiku v sociální práci v minulosti, srovnám to s přítomností.

1.2.1 Etika a člověk

V této kapitole poukážu na to, proč je etika pro nás základem a jak se v našem jednání projevují její rozdílné druhy.

Etika jako taková pomáhá člověku více porozumět způsobu lidského myšlení a jednání, je součástí filosofických věd a je orientovaná na praktickou aplikaci nabytých poznatků. Postoj člověka je založen na interakci: „*genetických předpokladů biologického druhu Homo Sapiens, výchovy v konkrétní společnosti a vlivu jejího kulturního prostředí.*“ (Zlámal 2016: 20) Zaobírá se mravností, mravními zásadami, protože řecké slovo „éthos“, z kterého pochází, znamená mrav nebo dokonce i určitý způsob jednání. Morální jednání je obvykle „instinktivní“. Jednáme bez předešlého naplánování a bez použití rozumu. Na čes je zde snaha o zpětné dohledání rozumového zdůvodnění, aby se jednání stalo logickým. Praktickou podobou etiky je morálka, na kterou můžeme nahlížet i jako na určitý systém pravidel a norem. (Srov. HARTMANN, 2002: 23; srov. Zlámal, 2016: 20; Srov. Sýkorová, 2008: 65 – 67; Srov. Putnová, Seknička, 2007: 41) Je to část duchovní kultury, která v sobě zahrnuje pragmatické uvědomění, zvyky, předsudky a různorodá pravidla kultury. (Srov. Šmajš, Binka, Rolný, 2012: 14 – 15) Etika se snaží odpovědět na celosvětově známé filozofické otázky typu: „Co můžeme vědět? Co máme činit? V co můžeme doufat?“ Druhou položenou otázkou můžeme řešit jak pomocí myšlení, tak i pomocí činu. Odpověď je pak zároveň i největší potřebou samostatnosti a svobody. (Srov. HARTMANN, 2002: 29) „*Na každou otázku, která se neopakuje ve zcela stejných situacích, je vždy novou odpovědí naše konání, naše skutečné jednání. Neboť čin obsahuje vždy rozhodnutí, které jsme již učinili.*“ (Tamtéž: 23)

Etika se zkoumá mravní normy, mravnost jako taková představuje „*mravní jednání, chování a zvyky jedinců – to je objektivní praktická stránka mravních jevů, mravní vědomí, přesvědčení a citění – to je subjektivní praktická stránka mravních jevů, mravní cíle a ideje, kodexy mravních hodnot a norem – to je teoretická stránka mravních jevů*“ (Kutnohorská, Cichá,

Goldmann, 2011: 44). Přesto, že je etika naukou o mravních jevech, mravní jevy vznikly o mnoho let dříve. (Srov. Tamtéž)

Etika se již od svého počátku zabývá těmito základními problémy:

- „Zkoumá to, co je či co by být mělo“
- Zkoumá vztahy mezi jedincem a společností
- Zkoumá vztahy mezi tím, co je dobré a špatné

(Srov. Tamtéž)

Problém etiky je vnímán ve skutečnost, že jednání a chování jedince je vnímáno subjektivně. (Srov. Tamtéž: 45)

Rozlišujeme tři druhy etiky – analytickou metaetiku, etiku normativní a etiku deskriptivní. Metaetika zkoumá, jak lidé jednají, ale udržuje si odstup od hodnocení. Zabývá se tím, co je dobré, správné nebo tím, co je naše lidská povinnost. (Putnová, Seknička, 2007: 43)

Normativní etika se oproti tomu zabývá tím, co je správné z morálního hlediska. Hodnotí, co by člověk dělat měl na základě např. norem či principů. Rozděluje se na obecnou a aplikovanou (- jde o morální rozhodování v profesním životě – např. etika sociálních pracovníků, znatelná třeba v Etickém kodexu společnosti sociálních pracovníků ČR (Srov. BAZALOVÁ, 2012: 11)). Aplikovaná etika se dále rozděluje na individuální a sociální. V individuální etice jde především o jednání jedince, o jeho motivy a postoje k okolí. V sociální etice jde o hodnocení sociálních útvarů ve společnosti. Zajímá se o spravedlnost ve vztazích, v systémech a ve strukturách, která se v tomto případě vždy utváří v rámci některé instituce. (Srov. ANZENBACHER, 2004: 11-13; Srov. Kutnohorská, Cichá, Goldmann, 2011: 47; Hrehová, 2005: 27, 34) Toto rozdělení etiky však není úplně správné, protože pokud bychom se zaměřili na individuální etiku, v tomto rozdělení by znamenala, že pokud se jedinec bude dobře chovat, jeho problémy se vyřeší samy. Když bychom se však zaměřili jen na sociální etiku, pak by neexistovaly termíny jako osobní odpovědnost či osobní morálka. (Srov. Tamtéž: 14; Putnová, Seknička, 2007: 43)

Normativitou chápou určitou množinu forem chování a jednání, které vyjadřují duchovní atmosféru doby navzdory všeobecně uznávanému. Při zpětném ohlednutí nemusí normativita být vnímána kladně, ačkoliv ve své době byla, a naopak deviantita nemusí být v rozporu se současnou morálkou. (Srov. Hodovský in. Hodovský a Dopita, 2002: 14) Normativita i deviantita jsou myšlenkové konstrukce provázející společnost (také Evropskou) od nepaměti (Srov. Tamtéž: 18)

Deskriptivní etika zkoumá motivace a životní situace lidí, zajímá se o jejich postoje, které v životě zaujímají. (Srov. BANKS, 2001: 4) Z tohoto vyplývá, že etika má vždy takovou podobu, jakou jí určíme na základě své vlastní rozumové úvahy a volních procesů. Rozumně uvažovat a jednat je základem naší existence. Podle Řeků má každé takové jednání svůj cíl. Pro mravní jednání je podmínkou svoboda naší vůle, protože každý z nás si může dle sebe stanovit své hodnoty a pravidla jednání. Ty se v nás postupně upevňují a formují naši osobní morálku. Díky dodržování sociálních pravidel si však i zároveň zajišťujeme přijetí ostatními lidmi ve společnosti. Společenské normy se formují podle chápání společnosti, podle toho, co taková společnost považuje za dobré. (Srov. ANZENBACHER, 2004: 9) Dobro samotné je řazeno mezi nejvyšší a nejobecnější etické kategorie, které potřebují být morálně hodnocené. Etika jako taková tvrdí, že dobro se dá rozeznat, věří v sounáležitost důstojnost a odpovědnost mezi lidmi, pozorovatelnou právě v jejich jednání k sobě samým i k okolí. (Srov. BÍLÝ, 2005: 11-12) Vede nás k dobrému jednání. Podle Aristotela zkoumá naše postoje, dobré i špatné a rozlišuje je. (Srov. WEISCHEDEL, 1999: 14) Když bychom zamítli dobro, vytratilo by se etické učení jako takové, protože by rázem nebylo co učit, čím vzdělávat společnost na školách i jinde. (Srov. BAZALOVÁ, 2012: 10) Dle křesťanské etiky je samotné poznání dobrého a zlého bráno jako určité odklonění se od počátku. (Srov. Bonhoeffer, 2007: 15) Oproti Aristotela se Kant k postojům a jednáním člověka pomocí svého kategorického imperativu staví tímto známým tvrzením: „Jednej vždy tak, aby zásada tvé vůle se mohla stát obecným zákonem.“ Obecné zákony jsou tudíž v etice základem morálky. (Srov. Kutnohorská, Cichá, Goldmann, 2011: 43; Putnová, Seknička, 2007: 43; Srov. Putnová, Seknička, 2007: 47)

Pro etiku je stěžejní takzvané zlaté pravidlo, které se zabývá přístupem k druhým lidem. Tvrdí, aby člověk nedělal druhému to, co nechce, aby druhý činil jemu. Tímto výrokem je kladen důraz na rovnocennost lidí.

Evoluční etika vyplývá z evoluční teorie. Nejde o etiku v pravém slova smyslu. Nezabývá se jednáním, jako takovým, ale smyslem chování. Táže se po smyslu nezištného prosociálního chování. Jinými slovy se dá chápat, jako určitý evoluční tlak, který podporuje to, co je úspěšné a má šanci geneticky přetrvat. Proto se mimo jiné jedná i o tzv. aplikovanou teorii her. V teorii her jde vždy o nalezení ideálního algoritmu interakce jedince s okolím. Vždy jde o snahu nalézt ideální strategii jednání. (Srov. MACHULA, 2010)

Profesní etika je etika uplatňovaná v různých profesích, kdy jsou etické poznatky, principy a zásady využity při výkonu různorodých povolání. (Srov. Zlámal, 2016: 21) K profesní etice se

jako ke každé profesi váží normy a hodnoty definující správný výkon profese. Do profesní etiky spadá schopnost odlišování, co je profesionální jednání a co nikoli s ohledem na normy dané profese (např. etický kodex). V profesní etice je kladen velký důraz na požadavky organizace a na dodržování morálních norem práce. (Srov. Sýkorová, 2008: 68 – 69) Pro sociální práci profesní etika odpovídá systému hodnot sociální práce, které předkládá prostřednictvím etických kodexů. (Srov. Opatrný, 2013: 220) Profesní etika zároveň slouží jako pomoc při odpovědi na otázku, zda sociální pracovník jedná morálně správně. (Srov. Škulecová – Jankovský, 2004: 54 – 61)

Utilitaristická etika říká, že jednání člověka není mravné. Je klasifikováno následky vyvstávajících z daného jednání a můžeme je očekávat. Člověk by měl přistupovat k jednání vždy tak, aby pro své okolí vytvářel více dobrého nežli zlého. Proto sociální pracovník musí vždy nahlížet na pozitivní, tak negativní stránky svých rozhodnutí vůči klientovi. (Srov. Sýkorová, 2008: 71 – 72; Putnová, Seknička, 2007: 49)

Situační etika částečně následuje přirozený zákon, avšak odmítá myšlenku, že dobro je dáno z přirozena. Neexistuje žádný universálně správný přístup k rozhodování, ale je tu povinnost chtít vždy maximální možné dobro. Situační přístup není samostatnou etikou, ale je to pouze jedna z mnoha metod v etice. Pokud v této oblasti etiky můžeme mluvit o pravidlech, jde pouze o pravidla dobrého odhadu. (Fletcher, 2009: 33 – 58)

1.2.2 Význam etiky v sociální práci

V této podkapitole rozeberu význam etiky pro sociální práci – pro sociálního pracovníka. Budu se zabírat Etickým kodexem sociálních pracovníků, využití etiky při jednání s klienty.

Etika a sociální práce jsou ve velmi těsném vztahu, protože první se zabývá morálkou a druhá mezilidskými vztahy. (Srov. Steven, 2002: 30; Srov. Opatrný, 2013: 216) Vazba mezi etikou a sociální prací je tak těsná, že se dá prohlásit sociální práce za „etiku v praxi“. (Srov. Opatrný, 2013: 216) Výše uvedené můžeme tvrdit pouze v případě, že sociální pracovník přijme etiku na úrovni své vnitřní motivace, nikoli jen jako profesní nástroj. (Srov. Halečka, 2009; Srov. Opatrný, 2013: 216)

S etikou sociální práce se v naší české literatuře příliš nesetkáme, avšak pro zbytek Evropy toto příliš neplatí. V posledních letech se etikou v sociální práci naopak zabývá více než tomu bylo dříve. Je tomu tak, protože si více všímáme morálních selhání sociálních pracovníků, Těm totiž etika pomáhá hlavně při rozhodování pomocí etických diskuzí nebo teorií. Etické teorie

napomáhají k rozhodování v konfliktních situacích. Vznikly na základě zkušeností z praxe a dlouholetých výzkumů. (Srov. MATOUŠEK, 2003: 23; Srov. Sýkorová 2008: 70)

Jako příklad etických teorií lze uvést teorii přirozeného zákona. Tvrdí, že mravní zákon je zcela přirozeně dán, protože pochází od Boha. V rámci něj neexistují žádné výjimky, pokud tedy člověk bude dle své přirozenosti a ve shodě s božími zákony, bude ztělesněním morálky. Tudíž pokud se sociální pracovník vyskytne ve sporných situacích, měl by je řešit pomocí božího zákona. (Srov. Sýkorová, 2008: 70)

Sociální pracovník má v rámci etické společnosti důležitý úkol. Musí se vyznat v etických postojích obyvatel, přičemž by také ke správnému vyřešení problémů měl znát původ těchto postojů. K dobré práci s klienty mu také pomáhá určitá orientace v etických zvyklostech a normách společnosti. Na klienty pak nahlíží buď podle činů, které jsou skutečné nebo pouze zamýšlené. Stále však musí mít na mysli určité etické zásady, kterými se musí při výkonu povolání řídit. Etika sociální práce je součástí kodexu profesionální etiky sociálních pracovníků. Na Mezinárodní federaci sociálních pracovníků vznikl „Mezinárodní etický kodex pro profesionální sociální pracovníky“, který byl pak roku 1976 schválen Plenární federací. Tento kodex spolu s národními kodexy dávají základ tzv. „filozofii sociální práce. (Srov. NOVOTNÁ, SCHIMMERLINGOVÁ, 1992: 109-110; srov. Sýkorová 2008: 76)

Matoušek sestavil typologii sociálních pracovníků v praxi, které již předtím zavedla Banksová v letech 1995 a 1998. Angažovaný sociální pracovník dává důraz na morální hodnoty. Své klienty chápe a respektuje. Bere je jako sobě rovné lidské bytosti. Sám sebe vnímá spíš jako jejich přítele. Radikálnímu sociálnímu pracovníkovi jde v první řadě o aplikaci zákonů do praxe. I on však při své práci dává důraz na morální hodnoty. Byrokratický sociální pracovník vytváří klamný pocit v péči o klienta. Manipuluje jím, ale obvykle nepocituje vinu. Profesionální pracovník se řídí etickým kodexem a ve své profesi je řádně vzdělán. Na první místo řadí vždy klienta a jeho práva, bere ho rovnocenně a ke každému zvlášť přistupuje individuálně. (Srov. MATOUŠEK, 2003: 46) Z této typologie sociálních pracovníků si můžeme povšimnout, že Matoušek dává skoro u každého typu sociálního pracovníka velký důraz na morální hodnoty a etická pravidla.

Žilová sestavila nejzákladnější etické principy v sociální práci:

- Autonomie – respektuje svobodné rozhodování. Na klienta je nahlíženo jako na samostatného, soběstačného a nezávislého
- Dobročinnosti – dává důraz na prospěšnost a dobročinnost ve prospěch klienta
- Diskrétnost – zachovává důvěrné informace v utajení
- Náklonnost je vnitřní vlastnost sociálního pracovníka, díky které prokazuje klientovi svou důvěryhodnost
- Úcta – díky ní je vždy sociální pracovník spravedlivý a vždy rovný ke klientům, nedělá rozdíly mezi klienty. Úctou vyjadřuje sociální pracovník svou zdvořilost a mimo jiné pro to je úcta považována za morální hodnotu.
- Slušnost – je určité myšlení člověka, který je vždy připraven přinést osobní oběť, či sebezapření
- Zdvořilost – je přímo zaměřené vědomé omezování sebe sama v rámci přizpůsobení se pravidlům
- Takt – je míra zdvořilosti, kdy musí sociální pracovník vycítit, co se koho jak dotkne
- Ohleduplnost – je morální kvalita vyjadřující pozornost k potřebám klienta
- Odpovědnost – zajímá se o vztah mezi člověkem a společností, může zahrnovat i určité přistupování sociálního pracovníka k výkonu profese

(Srov. Mátel, Schavel, Mühlpachr, Roman, 2010: 86 – 88)

Dle Nečasové lze určit čtyři principy pro řízení sociální práce. Prvním je sebeurčení, důstojnost a nezávislost v rozhodování (klientovi není bráněno v rozhodování dle jeho vůle, klient není v závislém postavení), druhým pak je podpora dobra a dobrého života (sociální pracovník musí ctít klientovu představu o dobrém životě), třetím principem je rovnost zamýšlená jako potlačení nedostatků (výsledkem je služba dostupná pro všechny klienty) a posledním je distributivní spravedlnost (problematika starobních důchodů a rovné dostupnosti sociálních či humanitárních služeb). (Srov. Nečasová, 2001: 56 – 58; Srov. Opatrný, 2013: 224, 225)

Etický kodex jednoznačně udává všechny vlastnosti, dovednosti a další kompetence, které sociální pracovník potřebuje pro výkon svého povolání. Etický kodex společnosti sociálních pracovníků České republiky utváří pro sociální pracovníky určitá pravidla. Nejdříve má sociální pracovník zodpovědnost k dodržování etických zásad. Sem patří všechny důležité dokumenty, jako je například Listina lidských práv, Charta lidských práv Spojených národů, Úmluva o právech

dítěte a jiné. Dále sem patří respekt sociálního pracovníka k různým typům klientů (barva pleti, pohlaví, zdravotní stav, sexuální orientace aj.), stejně jako respekt k seberealizaci klientů, avšak v rámci mezí. Sociální pracovník nese zodpovědnost za to, aby klient svým jednáním neomezoval lidi kolem sebe. Měl by jej vést po správné cestě seberealizace. Sociální pracovník také díky svým znalostem a dovednostem nese zodpovědnost za rozvoj občanů, za jejich lepší řešení knoflíků a zmírnění následků. (Srov. ETICKÝ KODEX SPOLEČNOSTI SOCIÁLNÍCH PRACOVNÍKŮ ČR, 2006: 1) Také by měl „*dávat přednost profesionální odpovědnosti před svými soukromími zájmy*“ (Tamtéž)

Odpovědnost sociálního pracovníka spočívá v jeho podpoře klienta „*k vědomí vlastní odpovědnosti*“. (Tamtéž) Dohlíží na ochranu jejich důstojnosti a práv. Nedělá mezi klienty žádných rozdílů. Vnímá jedince celistvě i včetně jeho prostředí. (Srov. Tamtéž) Podporuje „*silné stránky jednotlivců, skupin a komunit*“. (Tamtéž) Pomáhá klientovi zajišťovat služby, na které má nárok spolu s poskytováním informací o nich. (Srov. Tamtéž) Má zodpovědnost za „*osoby, které nemají způsobilost k právním úkonům*“. (Tamtéž: 2) Pomáhá klientům vyřizovat jejich dávky nebo překonávat různé sociální problémy. Zná své profesní hranice a ví, kdy má například poslat klienta k jinému odborníkovi. (Srov. Tamtéž: 2)

Sociální pracovník má také odpovědnost ke svému zaměstnavateli, plní všechny úkoly, jež jsou mu zadány. Spolu vytváří dobré pracovní prostředí v organizaci zaměstnavatele. (Srov. Tamtéž: 2)

Dále má odpovědnost ke kolegům tím, že „*respektuje jejich znalosti a zkušenosti*“ společně s jejich názory. (Srov. Tamtéž: 2) Diskutuje s nimi o etických problémech a otázkách a „*je zodpovědný za to, že jeho rozhodnutí budou eticky podložena*“ (Tamtéž: 3)

Také má odpovědnost „*ke svému povolání a odbornosti*“. (Tamtéž: 3) Snaží se, aby jeho povolání neztratilo prestiž. (Tamtéž: 3) Používá nové „*přístupy a metody*“. (Tamtéž: 3) Nese odpovědnost za své celoživotní vzdělávání a „*pro svůj odborný růst využívá znalosti a dovednosti svých kolegů a jiných odborníků*“. (Tamtéž: 3)

Dále má sociální pracovník odpovědnost ke společnosti. Oznamuje jí, když dojde k porušení zákonů. Snaží se o to, aby zákony byly pozměněny ve prospěch veřejnosti. Usiluje o lepší, spravedlivější rozdělení společenských zdrojů. (Tamtéž: 3) „*Působí na rozšíření možností a*

příležitostí ke zlepšení kvality života pro všechny osoby.“ (Tamtéž: 3) Vyžaduje uznání odpovědnosti všech kolem sebe – klientů, kolegů, zaměstnavatelů, profesní organizací.

(Tamtéž: 3)

Z toho, co jsem výše vypsala, vyplývá, že sociální pracovník si musí vědět rady za každé situace, jde-li o klienta, zaměstnavatele, společnost nebo i o jeho samého. (Tamtéž)

Etický kodex společnosti sociálních pracovníků se dále zabývá etickými problémovými okruhy v oblasti sociální práce. Sociální pracovník se setkává s jedincem, jeho rodinou, skupinou nebo komunitou, které je součástí, či s organizací, do které daný klient dochází. Kvůli tomu se ocitá v různých situacích, kdy je musí z pohledu etiky zhodnotit, vybrat k řešení ty nejlepší možnosti, a nakonec jednu z nich spolu s klientem vybrat. Eticky rozmýšlí i při sociálních šetření, sběrech informací, jednáních apod. Mezi základní etické problémy např. patří situace, kdy se jako sociální pracovník vložit do života rodiny či občana a zasáhnout. V případě zásahu se pak nabízí hned další etický problém – kolik péče poskytnout nebo jakému problému dát přednost, pokud se jich vyskytne u klienta více najednou. A také je dobré, ale problémové, vědět, kdy sociální terapii ukončit. Další etické problémové okruhy vyvstávají v případě, je-li jeden ze zúčastněných lidí ve střetu zájmu, ať už sám se sebou, s jiným člověkem, s institucí nebo s různou skupinou lidí. Také ale může jít o konflikt mezi zájmy sociálního pracovníka a zaměstnavatele. Etický problém se dá spatřovat i v situaci, kdy sociální pracovník nemá ujasněné etické důsledky svého jednání a rozhodování v kontrolní roli, kterou získal dočasně nad klientem. Musí si ujasnit, do jaké míry smí tuto roli přijmout. (Srov. ETICKÝ KODEX SPOLEČNOSTI SOCIÁLNÍCH PRACOVNÍKŮ ČR, 2006: 4)

Kritika etickému kodexu vytýká, že není pravidelně aktualizován s ohledy na stávající reálné prostředí, ve kterém sociální pracovník vykonává svou práci. Dalším problémem etického kodexu je jeho vysoká abstraktnost, která mu má pomoci pokrýt co nejširší škálu možných situací, ale zároveň zhoršuje jeho jednoduché užití v konkrétní situaci. V neposlední řadě nelze v kodexu zakotvit nezbytné schopnosti sociálního pracovníka jako je zdravé sebevědomí, schopnost kvalitní sebereflexi či empatie, spolu s nemožností uchopení některých dalších aspektů sociální práce, které nejsou jednoznačně postihnutečné. Velkým problémem etického kodexu je jeho uplatnitelnost pouze při individuální práci s klientem, pokud je potřeba, aby problém klienta řešilo více specialistů, tak se každý z nich řídí profesní etikou svého oboru a etický kodex tím postrádá významu. (Srov. Sýkorová, 2008: 78)

Jednou z největších výtek etickému kodexu je fakt, že zcela ignoruje ekonomickou stránku sociálních služeb a jejich závislost na daňovém systému státu, který je poskytuje. Díky této závislosti nastávají situace, kdy sociální pracovník nemůže konat svou práci, protože nejsou k dispozici potřebné prostředky a také fakt, že sociální pracovník je státní zaměstnanec s ne zrovna příznivým platovým ohodnocením, bere mnohým z nich motivaci ke kvalitnímu poskytování služeb. Poslední výtkou, kterou uvedu, je, že kodex předpokládá hodnotový konsensus společnosti, tedy že všichni jedinci ve společnosti sdílí stejné hodnoty a morální přesvědčení. Tato situace je v současné podobě Evropské demokracie zcela utopickou představou, protože moderní společnost je pluralitní a právní systém evropských států garantuje právo všech skupin na sebeurčení. Pokud by všechny tyto skupiny měly stejné právo diktovat si podmínky života, evropské země by zmítala občanská válka. (Srov. Tamtéž: 78 – 79)

1.2.3 Etické problémy a dilemata v sociální práci

K etickým dilematům vedou morální neshody a protichůdné názory. Tam, kde člověk musí činit rozhodnutí, je prostor pro vznik morálních dilemat. Hůře předvídatelné důsledky činů vedou k závažnějším dilematům. Někdy je možné dosažení kompromisu. (Srov. Kutnohorská, 2007: 13)

Jako etické problémy v sociální sféře označujeme situace, kdy realizace řešení problému klienta není pro sociálního pracovníka z nějakého důvodu snadné, ač se to na první pohled nemusí zdát. Jako etická dilemata označujeme situace, kdy sociální pracovník musí rozhodnout mezi dvojicí stejně nepříznivých řešení a na první pohled situace nejeví známky východiska. Často sociální pracovník musí rozhodnout mezi dvěma základními přístupy k řešení problému – pomocí a kontrolou. (Srov. Sýkorová, 2008: 80 – 81)

Pomocí řešení problému se rozumí situace, kdy klient má dostatečné síly pro zvládnutí problému a sociální pracovník jej jen směřuje postupem řešení. Oproti tomu přístup kontroly volí sociální pracovník v situaci, kdy klient nemá dost sil na zvládnutí problému a pak sociální pracovník na klienta dohlíží, aby pochopil všechny možnosti řešení a vykonal vše potřebné. Rozdílem mezi těmito přístupy je tíha morální odpovědnosti, která v případě řešení problému pomocí leží na bedrech klienta, v případě užití přístupu kontroly její značná část dopadá i na sociálního pracovníka. (Srov. Tamtéž: 81)

Eticky konfliktní situace jsou následkem rozdílných úhlů pohledu na problém ze strany klienta a organizace zastoupené sociálním pracovníkem. Uvnitř sociálního pracovníka pak může

nastávat rozpor nejen mezi jeho vnitřním přesvědčením v dané situaci a právními postupy organizace, ale také mezi právy klienta a obhajobou byrokracie organizace. (Srov. Tamtéž: 81 – 82) Čím více je organizace zaměřena na úřední činnost, tím více se zmenšuje prostor pro jednání sociálního pracovníka v souladu s etickými zásadami. Reálně je však způsob jednání s klientem do značné míry v rukou sociálního pracovníka, protože setkání s klientem se zpravidla nadřizují nezúčastňují. (Srov. Nečasová, 2003)

1.3 Etika na školách

V této kapitole se budu zabírat otázkou, proč je dobré etiku celkově učit, jak jí učit, kde všude se dá učit a jakými metodami. Dále se zaměřím na etiku na školách v minulosti a přítomnosti.

1.3.1 Aristotelovo učení etiky

V této podkapitole nahlédnu do minulosti a rozeberu tamní učení etiky dle Aristotelova pojetí.

Základem Aristotelova etického učení je jeho myšlenka, že se život člověka ubírá ke štěstí, které vede až k samému vrcholu, k blaženosti. Všechna vědecká či umělecká činnost vede k dobrému cíli – k dobru. Naším hlavním cílem je tedy konat dobro. Aristoteles nás svou etikou učí, jak být dobrým člověkem nebo jak se jím stát. Každý z nás má tedy v konečném důsledku splnit svůj vlastní úkol – stát se dobrým, lepším, než je. Aristoteles dobro jako takové posouvá na vyšší úroveň a nazývá ho tzv. nejvyšším dobrem – je jím blaženost. (Srov. TRETERA, 1999: 104) *„Dokonalé jest to, co jest cílem úsilí o sobě a nikdy pro něco jiného. Takovým cílem jest především blaženost.“* (ARISTOTELÉS, 1996: 34) Tu vnímal jako spokojenost, díky níž dokáže člověk lépe chápat své starosti a dospět k jejich řešení. Základem blaženosti je pro něj osobní svoboda. (Srov. ŠRAMO, 2012: 28) Právě díky osobní svobodě a s ní souvisejícím svobodným rozhodnutím by lidská bytost neměla mít sklon propadnout pouze pudům a pocitům. Člověku byl dán rozum, aby ho používal, myslel, a aby se na základě přemýšlení se pak svobodně rozhodoval. (Srov. Tamtéž: 30) Aby jedinec dosáhl stavu blaženosti, musí být soběstačný, nezávislý. Právě kvůli tomu, že nebude na nikom závislý, se stane také zcela svobodným a vše bude náhle zvládat s větší lehkostí než doposud. Měli bychom proto podle Aristotela naslouchat tužbám našeho srdce a snažit se podle toho žít, protože jedině tak dosáhneme božského stavu, čímž i svět kolem nás bude daleko lepší, moudřejší. (Srov. VERGELY, 2008: 44-45)

K tomu, abychom dosáhli stavu blaženosti musíme být činní a umět jednat. Aristoteles si pod pojmem činnost představuje dosažitelnost cnotné, zdatné duše. (Srov. ARISTOTELÉS, 1996: 40-41) Blaženost je tedy podle Aristotela určitý božský stav lidské duše, který je hoden cti. (Tamtéž: 46) Ctnosti mají dle něj dvě složky – rozumovou (= životní učení, které potřebuje čas) a mravní založenou na vůli (= učení na základě zvyku). (Srov. ŠRAMO, 2012: 34) Právě na našich zvyklostech se pak dále utvářejí a formují naše mravní ctnosti. (Srov. ARISTOTELÉS, 1996: 49) Ctnosti jsou otázkou naší svobodné vůle. Získáváme je na základě našich dobrých činností. (Srov. AKVINSKÝ, 2013: 7) Ale je důležité si udržovat určitý stupeň sebekontroly, aby naše nabyté ctnosti zase nezanikly. (Srov. ARISTOTELÉS, 1996: 52; Putnová, Seknička, 2007: 44)

Aristoteles tvrdí, že mravní ctnosti úzce souvisí s pocity libosti nebo nelibosti. Pro libost je člověk schopen špatností, ale když naopak dělá něco správného, ale není o tom hluboce přesvědčen, cítí v daný okamžik nelibost. Proto je velice důležité, aby byl každý z nás k cnotem veden hned, jak dokáže rozlišit dobré od špatného a rozumně uvažovat. (Srov. Tamtéž: 52-53)

Aristoteles u člověka rozlišuje tři duševní části – city, vrozené schopnosti a stavy. Podle Aristotela za ctnosti nelze považovat city, protože kvůli lidskému vzrušení je rozumová část zastíněna. Ctnosti nelze považovat ani za vrozené vlastnosti, protože ty jsou člověku dány přirozeně, zatímco u cnotí tomu tak není, k nim musí každý dospět osobním vzrůstem. (Srov. Tamtéž: 56) Za stavy se schovávají události působící na člověka. Vedou ho k dobrému či špatnému rozhodnutí a následně jednání. (Srov. Tamtéž) Nemohou být tedy cnotmi, jsou pouze cestou ke cnotem. Stát se ctnostným člověkem je tedy určitý kus cesty práce na sobě samém.

1.3.2 Výuka etiky na základních školách v současnosti

V souladu s aktuálním RVP se učí etika v občanské nauce či rodinné výchově v rámci průřezového celku Osobnostní a sociální výchovy. Tento průřezový celek se dále dělí do několika tematických celků, kdy pro téma mé diplomové práce je podstatný tematický celek „Morální rozvoj“, který se dále dělí do dvojice bloků „Řešení problémů, rozhodovací dovednosti“ a „Hodnoty, postoje, praktická etika“. (srov. Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání, 2017)

V bloku „Řešení problémů, rozhodovací dovednosti“ se děti učí dovednosti pro řešení problémů a rozhodování z hlediska různých typů problémů a sociálních rolí. Dále se učí řešit problémy v mezilidských vztazích, zvládání učebních problémů vázaných na látku předmětů a zvládání problémů v oblasti seberegulace. (srov. Tamtéž)

V následujícím bloku „Hodnoty, postoje a praktická etika“ se děti učí analýzy vlastních i cizích postojů a hodnot spolu s jejich projevy v chování lidí. Dílčími didaktickými cíli jsou vytváření povědomí o kvalitách typu odpovědnost, spolehlivost, spravedlivost, respektování atd. V dětech se pedagog snaží rozvinout pomáhající a prosociální chování (člověk neočekává protislužbu), ale především pak dovednosti rozhodování v eticky problematických situacích všedního dne. (srov. Tamtéž)

1.3.3 Výuka etiky na středních školách v současnosti

V souladu s RVP středních odborných škol je etika vyučována v tematickém celku „Člověk jako občan“ v rámci občanského vzdělávacího základu, který se nejčastěji realizuje předmětem „Občanská nauka“. Na gymnáziích je poté vyučována etika v rámci předmětu Základy Společenských věd (ZSV) a obsahem je shodná s výukou na střední odborné škole. Výuka etiky na SŠ se prolíná s výukou filosofie, protože základy etiky přímo souvisí s antickou filosofií.

Výsledky, jichž by měli středoškoláci dosáhnout po absolvování tematického celku „Člověk jako občan“ jsou dle RVP následující: „

- uvede základní lidská práva, která jsou zakotvena v českých zákonech – včetně práv dětí, popíše, kam se obrátit, když jsou lidská práva ohrožena
- uvede příklady jednání, které demokracii ohrožuje (sobectví, korupce, kriminalita, násilí, neodpovědnost...)
- vysvětlí, proč je třeba zobrazení světa, událostí a lidí v médiích přijímat kriticky
- uvede, k čemu je pro občana dnešní doby prospěšný demokratický stát a jaké má ke svému státu občan povinnosti
- uvede nejvýznamnější české politické strany, vysvětlí, proč se uskutečňují svobodné volby a proč se jich mají lidé zúčastnit
- popíše, podle čeho se může občan orientovat, když zvažuje nabídku politických stran
- uvede příklady extremismu, např. na základě mediálního zpravodajství nebo pozorováním jednání lidí kolem sebe
- vysvětlí, proč jsou extremistické názory a jednání nebezpečné

- uvede konkrétní příklad pozitivní občanské angažovanosti
- uvede základní zásady a principy, na nichž je založena demokracie
- v konkrétních příkladech ze života rozliší pozitivní jednání (tj. jednání, které je
- v souladu s občanskými ctnostmi a **etikou**), od špatného – nedemokratického jednání
- objasní, jak se mají řešit konflikty mezi vrstevníky a žáky, co se rozumí šikanou a vandalismem a jaké mají tyto jevy důsledky“ (Rámcový vzdělávací program pro obor vzdělávání 23-51-E/01, 2009)

1.4 Vzdělávací systém na vysokých školách

V této kapitole se krátce zmíním o systému vzdělávání na vysokých školách. Pohled této kapitoly není zaměřen pouze na pracovníky SP, ale na systém jako celek. Vzdělávání na vysokých školách spadá spolu se vzděláváním na vyšších odborných školách do systému Terciálního vzdělávání. Vysokoškolské vzdělání poskytují vysoké školy (na úrovni ISCED 5A a 6), zatím co vyšší odborné vzdělávání vyšší odborné školy na úrovni ISCED 5B. Vyšší odborné vzdělávání poskytují také konzervatoře. (Srov. Terciární vzdělávání, 2012)

1.4.1 Dělení vysokých škol

Roku 2001 byla striktně zavedena třístupňová struktura vysokoškolského vzdělávání:

- bakalářský studijní program (ISCED 5A)
- magisterský studijní program (ISCED 5A)
- doktorský studijní program (ISCED 6)

Vysoké školy mohou být z hlediska zřizovatele na veřejné (zřizované zákonem č. 137/2016 Sb., respektive zákonem č. 111/1998 Sb.), soukromé a státní (vysoké školy vojenské a policejní). Dále můžeme vysoké školy rozdělit z pohledu poskytovaných studijních programů na:

- vysoké školy neuniverzitní
- vysoké školy univerzitní

Typ vysoké školy je uveden v jejím statutu v souladu se stanoviskem Akreditační komise. (Srov. Terciární vzdělávání, 2012)

Univerzitní veřejná vysoká škola se může členit na fakulty a vysokoškolské ústavy. Dále se pak může dělit na pracoviště pro vzdělávací a vědeckou, vývojovou, uměleckou nebo další tvůrčí činnost nebo pro poskytování informačních služeb. Součástí vysoké školy může být i zázemí pro kulturní a sportovní činnost, pro ubytování a stravování zejména členů akademické obce nebo k zajištění provozu školy. Výše zmiňované zázemí může být provozováno jako samostatná organizace fungující při dané vysoké škole, častým příkladem jsou Koleje a Menzy (KaM). Vysoká škola univerzitní může uskutečňovat všechny typy studijních programů a v souvislosti s tím vědeckou, výzkumnou, vývojovou, uměleckou nebo další tvůrčí činnost. Většina veřejných vysokých škol je univerzitního typu. Většina škol tohoto typu je složena z fakult, které se zaměřují na různé vědní oblasti. (Srov. Terciární vzdělávání, 2012)

Neuniverzitní vysoká škola uskutečňuje převážně bakalářské studijní programy a v souvislosti s tím výzkumnou, vývojovou, či uměleckou činnost. Může uskutečňovat programy magisterské, ale nemůže uskutečňovat doktorské studijní programy. Nečlení se na fakulty. Podmínky pro vzdělávání a certifikace jsou upraveny shodně jako pro vysoké školy univerzitní. Příkladem těchto škol jsou Vysoká škola polytechnická v Jihlavě (viz. zákon č. 375/2004 Sb.) a Vysoká škola technická a ekonomická v Českých Budějovicích (viz. zákon č. 162/2006 Sb.). V ČR je tento typ škol typický pro soukromé vysoké školy, jejichž zástupci jsou například: Vysoká škola Jana Ámose Komenského a Vysoká škola veřejné správy a mezinárodních vztahů v Praze, o. p. s., která je přejmenována na Metropolitní univerzita Praha o.p.s. (Srov. Terciární vzdělávání, 2012), (Srov. Legislativa a metodické pokyny pro vysoké školy, 2017)

Státní vojenské vysoké školy a policejní akademie se obsahově i organizačně transformovaly v souvislosti s přijetím České republiky do NATO v roce 1999. Dále pak došlo ke sloučení trojice vojenských škol v Univerzitu obrany v Brně (viz. zákon č. 214/2004 Sb.) s platností od 1. září 2004. (Srov. Terciární vzdělávání, 2012), (Srov. Legislativa a metodické pokyny pro vysoké školy, 2017)

1.4.2 Oblasti vzdělávání

Vysoké školy poskytují vzdělání v akreditovaných studijních programech. Akreditace studijního programu se řídí nařízením vlády č. 274/2016 část druhá. Akreditace je dle zákona 111/1998 Sb. §80 udělena maximálně na 10 let s možností prodloužení v souladu s §79 a možností rozšíření. Vymezení jednotlivých oblastí vzdělávání je uvedeno v nařízení vlády č. 275/2016, kde jsou uvedeny i rámcové profily absolventů. (Srov. Legislativa a metodické pokyny pro vysoké školy,

2017) Na základě telefonického rozhovoru s paní Šámalovou Kateřinou, PhDr., Ph.D., která je jednou z hodnotitelek Národní Akreditační Komise specializující se na obor sociální práce konstatují, že nařízení vlády č. 275/2016 v souladu se zákonem č. 137/2016Sb. v platném znění plní funkci minimálního standardu vzdělávání, který musí každá vysoká škola doložit při akreditaci, či reakreditaci vzdělávacího oboru.

1.4.3 Forma výuky

Výuka na VŠ probíhá formou přednášek, seminářů a cvičení, další formou je speciální kurz. Z pohledu studenta jde většinou o frontální výuku, výjimkou jsou semináře a laboratorní cvičení, kdy je hodně uplatňována skupinová a individualizovaná výuka. Forma výuky je závislá na oboru a počtu studentů. Zcela obecně můžeme říct, že přednášky jsou vedeny formou monologů a mají informativní charakter, zatím co laboratorní cvičení a semináře jsou vedeny formou dialogů a využívají heuristických principů. Výuka též hodně spoléhá na samostudium a práci s textem. Samostudium je následně ověřováno formou seminárních a kvalifikačních prací, ale též u zkoušky či zápočtu. Cvičení doplňující přednášky z vybraných předmětů pak hojně využívají metody řešení výukových problémů a myšlenkových experimentů. (Srov. TYPY VÝUKY, 2017)

Na základě osobních zkušeností se domnívám, že slabou stránkou používání primárně slovních výukových metod je nedostatečná návaznost na praktické řešení problémů. Tuto slabinu ve výuce se snaží školy kompenzovat laboratorními cvičeními či souvislými praxemi v závislosti na oboru, respektive oblasti vzdělávání, avšak praktické uchopení poznatků není zcela ověřeno.

Součástí školní výuky je i systém odborného praktického vzdělávání, který se skládá ze tří hlavních částí: odborné praxe, semináři odborné praxi a supervizi. Hlavními cíli jsou rozvoj profesionálních kompetencí studentů, podpora procesu seznámení studentů s SP jako profesí a rozvoj potenciálu propojení teorie a praxe u studentů. Ústřední myšlenkou je reflektivní praxe, kdy studenti reflektují vyučování teorie a znalosti z jednání v praxi. Základem je učení konáním, což je důležité zejména pro obor SP. Odborná praxe je povinným předmětem studia sociální práce. (Srov. Kahánková a kol., 2010: 10)

Odborná praxe směřuje k: zprostředkování kontaktu s praxí v zařízeních poskytujících služby v sociální oblasti a reflexi zkušenosti plynoucí z kontaktu, umožnit kontrolu teoretických poznatků v praxi a podporovat teorii. (Srov. Kahánková a kol., 2010: 10)

Vysoké školy poskytují následující formy odborné praxe:

- Průběžná praxe – realizována formou jednoho dne v týdnu o délce 8 hodin po dobu 13 týdnů
- Souvislá praxe – realizována blokově po dobu 10 pracovních dní, kdy na den připadá 8 hodin

Odborná praxe probíhá v organizacích poskytující sociální služby, tyto organizace se na školách označují jako místa praxe. Po ukončení studia jsou možnosti získání odborné praxe velmi omezené. (Srov. Kahánková a kol., 2010: 10, 11)

Seminář k odborné praxi směřuje k:

- schopnosti sebereflexe a sebehodnocení v oblasti učení a výkonu SP
- schopnost poznávání životních situací, plánování, vykonávání a hodnocení postupů řešení problémů
- schopnost identifikovat příčiny a důsledky sociálních problémů, návrh opatření a jeho nasazení do praxe s využitím praktické zkušenosti i teoretické znalosti
- propojení teorie s praxí
- začleňování do týmu pracovníků v organizaci
- kritické myšlení

Umožňuje sdílet zkušenosti se spolužáky, rozvíjet uvažování nad problémy a propojovat pojmy z přednášek s praxí. (Srov. Kahánková a kol., 2010: 11)

Supervize je nepovinná a vyučovaná v malých skupinách či formou individuálních konzultací. Je vhodná pro řešení náročných otázek, jako mohou být závažné emoční otázky.

Cíle učení dělíme na dané a individuální. Dané cíle jsou určeny školou spolu s požadavky na jejich naplnění, naproti tomu individuální cíle si studenti stanovují individuálně v závislosti na vlastních potřebách učení. (Srov. Kahánková a kol., 2010: 12)

Dokumenty, které student získá v souvislosti s odbornou praxí a semináři k ní tvoří portfolio, které se skládá z:

- a) přehled organizací, kde student(ka) svou praxi vykonával(a)
- b) přehled cílů plněných na konkrétní praxi
- c) z každé praxe: plán učení, doklady k cílům, zpětná vazba, písemná reflexe, potvrzení o praxi

Portfolio slouží především pro další profesní rozvoj a může být vyžádáno vedoucím odborné praxe, zaměstnavatele či vedoucím odborného semináře. Jeho sestavení není cílem, ale pouze pomůckou. (Srov. Kahánková a kol., 2010: 13)

1.4.4 Výuka etiky na vysokých školách

Výuka etiky na vysokých školách probíhá formou přednášek a seminářů. Hojně využívá práce s textem a samostudium. Způsob výuky a zakončení etických předmětů se liší v závislosti na dané fakultě. Většina fakult se řídí minimálním standardem ASVSP, ač není povinné se jím řídit. (viz kapitola Minimální standard vzdělávání v sociální práci) Podoba výuky konkrétního předmětu se odvíjí od jeho sylabu, který schválil garant pro dané odvětví vzdělávání v souladu s akreditací oboru. (Srov. Funkce garantů oborů a programů a tutorů, 2017)

1.4.5 Hodnocení studentů

Pro hodnocení studentů se využívá jednotný Systém ECTS (European Credit Transfer System), který byl vyvinut komisí Evropského společenství s cílem zajistit kompatibilitu a shodnost při uznávání studia na různých vysokých školách. Součástí systému je i jednotná evropská klasifikační stupnice a systém kreditů. Na českých školách je zvykem zapisovat do indexů stupně hodnocení ECTS slovně v souladu s následující tabulkou. Studenti, kteří uspěli u zkoušky, jsou rozděleni do 5 skupin např. dle procentního pořadí: horních 10% známka A, dalších 25% známka B, dalších 30% známka C, dalších 25% známka D a dolních 10% známka E. (Srov. Klasifikační stupnice ECTS, 2004)

Stupeň ECTS	Slovní vyjádření	Definice podle ECTS Users' Guide	numerická hodnota třídy
A	VÝBORNĚ	vynikající výkon pouze s drobnými chybami	1.0
B	VELMI DOBŘE	nad průměrným standardem, avšak s chybami	1.5
C	DOBŘE	celkově solidní výkon s řadou zřetelných chyb	2.0
D	USPOKOJIVĚ	přijatelný výkon, ale s významnými nedostatky	2.5
E	DOSTATEČNĚ	výkon splňuje minimální požadavky	3.0
FX	NEDOSTATEČNĚ	pro udělení kreditu je zapotřebí další práce	-
F	NEDOSTATEČNĚ	je zapotřebí podstatné množství další práce	4.0

Tab. č. 1: *Stupnice hodnocení ECTS (Klasifikační stupnice ECTS, 2004)*

Pro připuštění ke státní závěrečné zkoušce musí student kromě úspěšného složení povinných předmětů také získat předepsaný počet kreditů pro daný stupeň studia. Pro bakalářský stupeň je potřeba získat 180 kreditů, pro magisterský stupeň je potřeba 120 kreditů a na doktorském studiu musí student získat 240 kreditů. Jeden kredit je definován jako 1/60 průměrné roční zátěže studenta v řádné době studia. Výpočet času potřebného k samostudiu vychází z předpokladu, že 1 hodinu je možné nastudovat 10 tiskových stran průměrně náročného souvislého odborného textu běžného knižního formátu. Protože se studijní texty svou náročností liší, provádí se výpočet pomocí těchto koeficientů náročnosti (koeficient 1 je pro odborný text v mateřském jazyce, koeficientem 3 jsou ohodnoceny matematické texty a běžné beletrie či populárně naučným materiálům je přiřazen koeficient 0,3). Zmiňovanými koeficienty se násobí výsledný čas potřebný ke studiu díla z doporučené literatury k předmětu a takto „normovaný“ čas se počítá jako čas domácí přípravy na předmět. (Srov. Doporučení postupu při přidělování kreditního ohodnocení předmětů ve studijních plánech bakalářských studijních oborů, 2009)

V ČR je zvykem přidělovat celočíselné počty kreditů (pracovní neceločíselné výsledky se zaokrouhlují směrem nahoru) za předmět, ale např. v Rakousku jsou kredity přidělovány na desetiny. Přidělování kreditů k jednotlivým předmětům má na starosti garant studijního programu s tím, že musí respektovat počty kreditů u předmětů, které jsou zajišťovány z jiného studijního programu a společné pro všechny studijní programy na fakultě. Kreditní ohodnocení kurzu

vyjadřuje rozsah práce průměrného studenta, kterou musí vynaložit k jeho úspěšnému zvládnutí. Pro kreditní ohodnocení kurzu je významný pouze součet hodin prováděných činností, nikoliv dělení na přednášky a cvičení či semináře ani postavení předmětu ve studijním plánu (povinný, nebo povinně volitelný). (Srov. Tamtéž)

Výhodou kreditního systému je možnost bezproblémového uznávání kreditů mezi školami, které tento systém užívají. Student, jenž v zahraničí absolvuje např. jeden semestr, obdrží formulář s údaji o absolvovaných kurzech a počtech kreditů, které by mu měly být na mateřské škole automaticky uznány. Naproti tomu nevýhodou je, že ECTS nedovoluje hodnocení „započteno“ nebo „nezapočteno“. Jedinou možností, jak udržet ukončení předmětu zápočtem v systému ECTS je, že „započteno“ by odpovídalo hodnocení „A“ a „nezapočteno“ „F“. (Srov. Doporučení postupu při přidělování kreditního ohodnocení předmětů ve studijních plánech bakalářských studijních oborů, 2009)

1.4.6 Minimální standard vzdělávání v sociální práci

Nově v souladu se zákonem 137/2016 Sb. plní funkci minimálního standardu vzdělávání nařízení vlády č. 275/2016 o oblastech vzdělávání ve vysokém školství. Tento minimální standard je závazný pro všechny vysoké školy napříč celou ČR (viz.: Oblasti vzdělávání). Pro sociální práci je minimální standard definován v části dvacáté čtvrté výše zmiňovaného nařízení. Jednotlivé fakulty se následně mohou rozhodnout interně dodržovat navíc ještě minimální standard asociace vzdělavatelů v sociální práci schváleném akreditační komisí MPSV.

Vzdělávání na vyšších odborných školách se řídí RVP a školským zákonem v platném znění. Administrativní postupy jsou dost podobné stření škole.

Pro další vzdělávání sociálních pracovníků je všeobecně uznávaným minimálním standardem Minimální standard vzdělávání v sociální práci ASVSP. První verze vyšla roku 1993 a standard je průběžně aktualizován, poslední verze je z roku 2004. Obsahuje 12 oblastí vzdělávání, z nichž první je filosofie a etika, která je podstatná pro mou práci. Koncepce Minimálního standardu počítá se vzděláním specifikovaným §111 zákona č. 108/2006 Sb. v platném znění. Minimální standard mimo jiné definuje, jak by měl vypadat absolvent oboru sociální práce. Minimální standard blíže specifikuje vzdělání na VŠ a VOŠ, pro které je nepovinný a má doporučující charakter. (Elichová, 2017: 35, 66, 75, 76)

Standard ASVSP v oblasti etiky uvádí do obecné etiky jako součásti filozofie a značně filosofický pohled rozšiřuje o profesní etiku a o aplikace na konkrétní obvyklé situace v sociální práci. Výuka etiky poskytuje studentům možnost reflektovat vlastní hodnoty a postoje oproti hodnotám běžným v sociální práci. Výuka přispívá k mravnímu jednání v osobním i profesním životě. Cílem výuky je vést studenta k identifikaci etických problémů v praxi, ke schopnosti specifikovat a formulovat odůvodněné postupy jejich řešení a ke promyšlené orientaci v etických kodexech a lidskoprávních dokumentech. Vede ke zvládnutí reflexe chování, jednání, postoje. V neposlední řadě seznámí studenty s motivy a povahou institučního a strukturálního rámce z hlediska morální kvality. Po absolvování výuky student, který úspěšně předmět zakončí, rozumí pojmům etická reflexe, etický problém či dilema. Je schopen reflektovat profesní a osobní hodnotovou orientaci, vyzná se v hlavních etických teoriích a jejich aplikacích na konkrétní příklady. Zvládá akceptovat etické aspekty při hledání zodpovědného rozhodnutí a jednání. (Srov. Standard – Asociace vzdělavatelů v sociální práci, 2014)

1.5 Hodnoty v sociální práci

V následující kapitole okrajově zmíním, jaký význam mají hodnoty pro sociální práci a pro sociálního pracovníka. Pro sociální práci je důležitá motivovaná snaha pomáhat druhým v obtížných životních situacích. Hodnoty určují povahu sociální práce, ale především vymezují vztah mezi sociálním pracovníkem a klientem. Běžné hodnoty v sociální práci mají rovněž významný vliv při řešení etických dilemat. (Srov. Řezníček, 1994: 57 - 58)

Hodnoty ve spojení s morálním kontextem v sociální práci nemají jednoznačnou definici. Jejich problematika je velmi celistvá. Problémy a dilemata v rámci etiky v sociální práci jsou znatelná téměř ve všech oblastech sociální problematiky, které se navzájem doplňují. Základem hodnot, jež určují hranice lidského chování a socializaci, je morálka. (Srov. Sýkorová, 2008: 66 – 67) Hodnoty potřebné pro výkon sociální práce můžeme rozdělit primárně do několika skupin: Hodnoty mravního vědomí, povahových vlastností člověka, mezilidských vztahů a lidského konání. (Srov. Mátel, Schavel, Mühlpachr, Roman, 2010: 25)

S hodnotami mravního vědomí jsou spojovány etické principy. Princip humanismu se pokládá v sociální práci za jeden z nejdůležitějších, jde o princip lidskosti. Ukřývá pod sebou princip úcty a lásky k člověku. Podle principů humanismu bychom se měli ohlížet více na druhé nežli pro sebe. (Srov. Tamtéž: 25 – 26)

Druhým stejně důležitým principem je princip četnosti a svědomitosti v sociální práci. Mluvíme-li o svědomitosti, pak máme na mysli hlavně disciplinovanost. Svědomitost v této profesi také předpokládá, že se v rámci strany dobra člověk postaví zlu. (Srov. Tamtéž: 26)

Do třetí skupiny hodnot se řadí hodnoty mezilidských vztahů, kam náleží přátelství, láska, altruismus, empatie a prosociálnost. Všechny tyto vyjmenované hodnoty jsou důležité pro výkon sociální práce (Srov. Tamtéž)

Čtvrtá skupina zahrnuje hodnoty lidského konání, kam se řadí dobrý skutek, charita a filantropie. Sociální práce se bez těchto hodnot neobejde. (Srov. Tamtéž: 27)

Z historického pohledu se dají hodnoty sociální práce rozdělit následovně:

- Paternalistická hodnotová orientace – přelom 19. a 20. století, kdy byla sociální práce organizována charitativní činností a klienti byli vedeni k větší ctnosti a užitečnosti
- Orientace na sociální spravedlnost – 20. století, kdy hlavní myšlenou sociální práce bylo, že sociální problémy klientů jsou důsledky kultury nedostatečně respektující odlišnosti jednotlivých lidí, je zde snaha o rovné příležitosti pro všechny.
- Náboženská hodnotová orientace – je založena na charitě a klienty vede k mravnosti a lásce k bližnímu
- Klinická hodnotová orientace – 70. léta 20. století, kdy se sociální práce orientuje na etická dilemata a je zde snaha o aktivní zapojení klientů do rozhodování a změn, které se jej týkají
- Defenzivní hodnotová orientace – ústředním tématem je odpovědnost pracovníka vůči své profesi, osobnosti a duševnímu zdraví
- Morálně neutrální hodnotová orientace – v těchto pohledech je zela vytěsněna existence normativních morálních soudů, cílem je podat klientovi nehodnotící analýzu (či popis) s návrhem opatření

Mezi hodnoty v sociální práci patří především jedinečnost každého jedince, nárok na spravedlnost, na svobodu, povinnost odpovědnosti vůči společnosti, která je nedílně spjata s právem na společenskou solidaritu. (Srov. Matoušek, 2003) Sociální práce vychází z principů demokratické společnosti, proto musí sociální pracovník vždy poskytnout stejnou kvalitu svých služeb každému občanu bez ohledu na rasu, barvu pleti, původ, etnickou příslušnost apod. Lidská práva jsou často bez podrobení kritickému zvážení považována za rozvinutí lidské důstojnosti.

(Srov. Šrajfer, 2012: 82) „Podle Dietricha von Hildebranda je hodnotou vše, co je důležité bez ohledu na účinek.“ (Opatrný, 2013: 228)

Sociální práce bude vždy odrážet hodnoty, protože se přímo dotýká každodenního života a zároveň bude předmětem stálých sporů, protože její cíle nejsou ve shodě s vnitřním přesvědčením všech členů společnosti. (Srov. Nečasová, 2001: 9; Srov. Opatrný, 2013: 227)

Sociální práce staví na několika základních předpokladech: na respektování klienta, smýšlení o sociální povaze osob, uvědomění a návaznost. Základem je si uvědomit, že každý jsme jedinečný. Hodnotové základy sociální práce lze shrnout do zásad oboru. První zásadou je věnování zájmu společnosti prvořadě jedinci, jednotliví členové společnosti jsou na sobě navzájem závislí a zároveň jsou za sebe vzájemně odpovědní. Další zásada říká, že každý jedinec v naší společnosti má obdobné lidské potřeby, ale zároveň platí, že každý jedinec je unikátní a je mnoho věcí, kterými se od ostatních ve společnosti odlišuje. Základním znakem demokratické společnosti je prostor pro to, aby každý člověk realizoval sám sebe a současně byl odpovědný vůči společnosti. Z druhého úhlu pohledu platí, že společenství je povinno postarat se, aby překážky na cestě k seberealizaci každého člena mohly být zdohány anebo se jim dalo předejít. (Srov. Nečasová, 2003: 50)

Od zaměstnanců v sociálních službách (především pak od sociálních pracovníků) se předpokládá funkční spojení výše zmiňovaných zásad orientované na profesní hodnoty. Sociální pracovník by měl respektovat svobodné rozhodnutí klientů, o tom, jak chtějí žít svůj život, podle vlastních představ. Sociální pracovník se aktivně spoluúčastní na rozhodování klientů a uznání jejich svéprávnosti s ohledem na konkrétní povahu a potřeby klienta, ale také bezpečí společnosti jako celku. S klienty sociální pracovníci diskutují povahu konkrétních problémů a navrhují jejich možná řešení. Pracovník poukazuje na negativní dopady problémového chování klienta, navrhuje jiné řešení a upozorňuje na tresty, kterým se klient nevhodným jednáním vystavuje. Další klíčovou hodnotou v sociální práci je respektování důvěrnosti sdělených informací a převzetí odpovědnosti za ochranu důvěrné informace. S tím souvisí také celková zodpovědnost vůči klientům, zaměstnavateli, obci, komunitě a profesi. Sociální práce je tak jak je popsána výše je chápána jako služba uživatelům a komunitě. Systém průběžné kontroly a hodnocení poskytovatelů přispívá k udržování a zlepšování kvality služeb, ale také na jejich adaptaci aktuálním potřebám klientů. Širšímu profesnímu jednání s klientem a jako „kontrolní seznam úkonů“ slouží etický kodex. (Srov. Řezníček, 1994: 29 - 32) Etický kodex je postaven na hodnotách, které jsou základem pro

profesionální sociální práci. Zahrnuje hodnoty, které jsou shodné pro všechny lidi a zároveň zachovávají jejich jedinečnost. (Srov. Mátel, Schavel, Mühlpachr, Roman, 2010: 28)

Hodnoty pracovníka v sociálních službách ve vztahu ke klientovi se odrážejí v uplatňování principů, které by měl sociální pracovník využívat pro komunikaci s klientem. Existuje několik lehce odlišných přístupů sociálního pracovníka ke klientovi, které se mohou prolínat mimo jiné v důsledku vývoje vztahu mezi sociálním pracovníkem a klientem. (Srov. Matoušek, 2003: 37 – 38) V jejich vzájemném vztahu je jedním z nejdůležitějších principů individualizace. Z tohoto principu vychází individuální přístup ke klientově potřebě vyjadřovat emoce. Významnou dovedností sociálního pracovníka je empatie, která umožňuje akceptaci klienta s jeho silnými i slabými stránkami. Jen pracovník, který dokáže klienta akceptovat, může kvalitně podporovat vědomí jeho vlastní hodnoty a důstojnosti. Sociální pracovník by neměl klienta hodnotit, moralizovat, ani mu přisuzovat vinu, ale měl by jej podporovat v sebeurčení. Sociální pracovník musí mít na mysli, že klient má právo se svobodně rozhodovat a volit mezi nabídkami. Stejně podstatná je i diskrétnost, která je základním stavebním kamenem klientovi důvěry k sociálnímu pracovníkovi a etickým i právním závazkem sociálního pracovníka vůči klientovi.

(Srov. Tamtéž: 37 – 38)

Sociální práce je vnímána jako „připravenost sociálního pracovníka nabízet určitý druh morálního vedení při vědomí omezenosti vlastních znalostí a síly.“ (Nečasová, 2003: 60) Někteří psychologové navrhli postupy pro dobrou praxi sociální práce, jež vychází ze základních hodnot oboru. Postupy (resp. pravidla) platí ve vztahu sociálního pracovníka a klienta, ve kterém je základem úcta, upřímnost, důvěryhodnost a otevřenost. Pravidla dále obsahují vzdělanost, odbornost, oprávněnost, pečlivost, ochota, účinnost a užitečnost sociálního pracovníka. Vztahy pracovníků a klientů mají přímý dopad na celkové fungování sociálních zařízení. Sociální zařízení spolupracují i s jinými institucemi a jejich dobré jméno je potřebné pro zachování kvality služeb. (Srov. Tamtéž: 60)

2 Výzkum

Tato část práce se bude zabývat problematikou vyššího zavedení či nezavedení etiky do výuky studentů v oboru sociální práce na vysokých školách. Konkrétně bude zkoumat názory učitelů a studentů především z Teologické fakulty Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích. V případě učitelů byli osloveni také vyučující z Husitské Teologické fakulty Univerzity Karlovy v Praze.

„Plán výzkumu je nejdůležitějším krokem. V této fázi navrhujeme celý výzkum, uvažujeme o výběru zkoumaných objektů, děláme rozhodnutí o podrobnostech výzkumu. Určujeme, kdy a kde se výzkum provede, s kým se setkáme, koho oslovíme nebo budeme pozorovat. V závislosti na metodologické orientaci výzkumníka se volí určité metody sběru dat, také se určuje hrubý časový průběh celého výzkumu. Tento krok žádný výzkum nemůže vynechat.“ (Hendl, 2005: 41)

2.1 Cíl výzkumu

Plánovaným cílem výzkumu, a tudíž i hlavním cílem, bylo zjistit, zda je současný vzdělávací systém budoucích sociálních pracovníků v oblasti etiky nastaven tak, aby si z něj budoucí zmiňovaní sociální pracovníci odnesli potřebné vědomosti, tudíž zda se setkává obsah Minimálního standardu v oblasti etiky s obsahem a efektem výuky etiky, což by mělo být patrné i ve vnímání studenty. Je zde provázanost?

2.1.1 Dílčí cíle výzkumu

Jak je již výše podotknuto, tento výzkum si stanovil následující dílčí cíle.

Dílčí cíl č. 1: Zjistit, jak nahlíží na etiku v rámci vzdělávání studenti a zda se jejich úhel pohledu setkává s pohledem minimálního standardu vzdělání v oblasti etiky.

Dílčí cíl č. 2: Zjistit, zda si vyučující a studenti představí pod pojmem etika to samé, nebo jak hodně se jejich představy rozcházejí.

Dílčí cíl č. 3: Zjistit, zdaje korelace mezi procentem vyučujících, kteří se oboru sociální práce věnují i mimo školu, a procentem studentů, kteří chtějí setrvat v oboru po dokončení studia.

Dílčí cíl č. 4: Zjistit, zda se vyučující a studenti shodnou na správnosti koncepce výuky na VŠ pro praktické uplatnění studentů.

Dílčí cíl č. 5: Zjistit, jak na vzdělání v oblasti etiky pro obor sociální práce pohlížejí studenti a vyučující.

2.2 Druh výzkumného šetření

Po důkladném zvážení, přesném specifikování a ujasnění si cíle práce, jsem se rozhodla pro kvantitativní výzkum. Jeho metodou je dotazování a užívanými technikami jsou zkoumání pomocí dotazníků (nejčastější), rozhovoru, studia dokumentů obsahovou analýzou nebo experimentu. Pro provedení svého výzkumu v oblasti etiky ve vzdělávání sociálních pracovníků jsem si zvolila právě onu nejvíce používanou techniku – dotazník. (Škávová, 2014: 31)

2.3 Strategie sběru dat

Data jsem se rozhodla sbírat elektronickou cestou za pomoci aplikace MS Forms. Elektronická cesta je přívětivá pro respondenty, kteří mohou dotazník vyplňovat kdekoli a kdykoliv, nejsou ani nuceni jej vyplnit souvisle. Další výhodou elektronického dotazníku je opravdu 100 % zachování pseudoanonymity, není možné poznat respondenta například podle písma. Snad ještě důležitějším důvodem pro rozhodnutí o využití elektronického dotazníku je, že eliminuje chyby vzniklé při přepisu odpovědí respondentů z papíru do počítače k jejich zpracování, či chyby způsobené nečitelností odpovědi. (Srov. Dotazníková šetření: Elektronické dotazování, 2012, Srov. Demčák, 2017)

Dalším bodem je volba vhodného programu pro realizaci elektronického dotazníku. V tuto chvíli je potřeba zvážit licencování, náklady na pořízení a provoz, formát a případné automatické zpracování dat, kompatibilita pro respondenty a uživatelská přívětivost pro respondenty. Z důvodu kompatibility a uživatelské přívětivosti vyplývá potřeba realizace dotazníku pomocí webové stránky, která se bude zobrazovat bez problémů ve všech běžně používaných webových prohlížečích. Z pohledu licencování a nákladů na pořízení i provoz bylo pro účely mé práce vhodné si vybrat ze studentského SW poskytovaného Jihočeskou Universitou. Alternativou by bylo si webový formulář sama napsat a umístit jej na volný webhosting, ale nejsem informatička, takže tato pracovní možnost v mém případě není vhodná pro realizaci. Jihočeská Universita studentům poskytuje Microsoft SharePoint online a služby Microsoft Office 365 Education. (Srov. HelpDesk: Office 365, 2017) Po důkladném zvážení svých IT schopností a formátu výsledků dotazníkového šetření jsem zvolila pro realizaci služby Microsoft Office 365 Education. (Srov.

Tamtéž; Srov. Co je Microsoft Forms?, 2017; Srov. KOZEL, R., L. MYNÁŘOVÁ a H. SVOBODOVÁ, 2011: 177, 178)

2.3.1 Aplikace Microsoft Forms

Microsoft Forms je nová (zveřejněná na přelomu let 2015 a 2016) součást Office 365 Education, která umožňuje učitelům a studentům rychle a snadno vytvářet vlastní kvízy, průzkumy, dotazníky apod. „Když vytvoříte kvíz nebo formulář, můžete pozvat jiné uživatele, aby na něj odpověděli pomocí libovolného webového prohlížeče, a to i na mobilních zařízeních. Po odeslání výsledků můžete odpovědi vyhodnotit pomocí integrované analýzy. Data formuláře, třeba výsledky kvízu, se dají snadno exportovat do Excelu k další analýze nebo vyhodnocení.“ (Co je Microsoft Forms?, 2017) Aplikace je pro první spuštění dostupná pomocí adresy <https://forms.office.com/>, následně je dostupná pomocí univerzitního Office Portálu po přihlášení. Celá práce probíhá ve webovém prohlížeči, nevyžaduje instalaci jakéhokoli SW do počítače.

2.3.2 Rozeslání dotazníků

Vytvořené dotazníky jsem rozeslala pomocí školního emailu a odkazy též sdílela spolužákům z končícího ročníku na sociální síti Facebook. Dotazníky jsem nastavila tak, aby pro vyplnění nevyžadovaly přihlášení školním účtem Office, což vedlo ke zmiňované pseudoanonimitě respondentů. Dostupnost dotazníku pouze pomocí přímo zadaného linku, znemožňuje náhodné vyplnění respondentem, pro kterého není určen.

2.4 Výzkumná metoda

Plánem bylo vypracování dotazníku, jenž by obsahoval okolo deseti otázek. Dotazník byl elektronickou formou doručen cílovým skupinám respondentů spolu s žádostí o jeho vyplnění. Cílové skupiny respondentů byly osloveny na Teologické fakultě Jihočeské University a Husitské teologické fakultě University Karlovy v Praze. Dotazník byl jednorázový, šetření v cílových skupinách proběhlo pouze v akademickém roce 2016/2017.

2.5 Hypotézy

Následující hypotézy jsem vytvořila na základě osobní zkušenosti a znalostí, které jsem nabyla studiem pramenů. Dotazník, k němuž se níže uvedené hypotézy vztahují je určený studentům bakalářského a magisterského stupně studia.

1. Předpokládám, že studenti u hodnocení přípravy studiem pro budoucí profesi nedají více jak 3 body, což v mnou definované pětibodové stupnici odpovídá bezproblémovému zvládnutí požadavků minimálního standardu v oblasti etiky aplikovaně.
2. Předpokládám, že studenti připíší nadpoloviční počet bodů hodnocení důležitosti etiky v sociální práci.
3. Předpokládám, že si více jak polovina studentů bude myslet, že zařazení etiky do výuky na VŠ není nutné.
4. Domnívám se, že většina studentů si bude myslet, že se vzdělávací standardy v jejich vzdělávací instituci dodržují.
5. Předpokládám, že alespoň polovina studentů by zvolila méně etických předmětů.
6. Domnívám se, že všichni studenti etiku v sociální práci využijí.
7. Domnívám se, že více jak polovina studentů sociální oblast opustí po dokončení studia.

Druhý dotazník a s ním související níže uvedené hypotézy, je učený pro vyučující etiky. Tyto hypotézy jsem stanovila na základě osobní zkušenosti.

1. Předpokládám, že pro všechny vyučující bude etika v sociální práci důležitá.
2. Domnívám se, že vyučujícím se nejčastěji vybaví důstojnost, když se řekne etika.
3. Předpokládám, že většina vyučujících bude chtít zařadit více etických předmětů do studia sociální práce.
4. Předpokládám, že většina vyučujících nebude schopna určit, jakou měrou přispívají jejich přednášky k praktickému uplatnění studenta.
5. Domnívám se, že většina vyučujících není kromě výuky v kontaktu s oborem sociální práce.
6. Předpokládám, že alespoň polovina vyučujících si bude myslet, že současná koncepce výuky jako celku na VŠ je vhodná pro praktické uplatnění studentů.

3 Výsledky

Jak už jsem výše zmiňovala, pro mou práci byl zvolen kvantitativní výzkum. Jsem přesvědčena, že se jím nejlépe vyzkoumá, zda je současný vzdělávací systém budoucích sociálních pracovníků v oblasti etiky nastaven tak, aby si z něj budoucí zmiňovaní sociální pracovníci odnesli potřebné vědomosti, tudíž zda se setkává obsah Minimálního standardu v oblasti etiky s obsahem a efektem výuky etiky, což by mělo být patrné i ve vnímání studenty.

„Kvantitativnímu výzkumu je vlastní nomotetický přístup (podle Windelbandovy klasifikace věd na nomotetické a idiografické), tj. takový, ve kterém se zkoumají jevy řídicí se objektivními zákonitostmi (nomos = zákon) a v přírodě i společnosti se opakující. Jinak řečeno nomotetický přístup se snaží vysvětlit sociální realitu a lidské chování prostřednictvím obecně platných zákonitostí. Za určitých předpokladů tak lze dospět k identifikaci poznatků, aplikovatelných na širokou škálu jevů.“ (Olecká, Ivanová, 2010: 18)

3.1 Objekty výzkumu

Objekty mého výzkumu byly studenti 2. ročníku prezenčního i kombinovaného navazujícího magisterského studia oboru Etika v sociální práci na Teologické fakultě Jihočeské university v Českých Budějovicích v akademickém roce 2016/2017. Dále pak studenti 3. ročníku bakalářského studia téhož oboru o kombinované i prezenční formy. Studenty University Karlovy v Praze se nepodařilo oslovit.

Druhou skupinou objektů výzkumu byli vyučující etiky na Teologické fakultě Jihočeské University v Českých Budějovicích a vyučující etiky na Husitské Teologické fakultě University Karlovy v Praze, odkud odpověděl pouze jeden vyučující.

3.2 Zpracování dotazníků

Uzavřené otázky (studentský dotazník: 1, 4, 10, 12, 13, 15 a učitelský dotazník: 6, 8, 10, 14, 17 a 19) byly vyhodnoceny automaticky aplikací Microsoft Forms v reálném čase. Otevřené otázky včetně zpřesňujících otázek jsem vyhodnotila po uzavření sběru dat manuálně a uvádím reprezentativní vzorky odpovědí.

3.3 Vyhodnocení dat

Následující konstatování a závěry plynou z výsledků dotazníků, které mohli respondenti vyplňovat 2 týdny od doručení linku pro vyplnění. Velmi zajímavé je vidět, kolik času zabralo vyplňování dotazníků jednotlivým skupinám respondentů (bakalářům, magistrům a vyučujícím), což je dobře vidět v následující tabulce.

Cílová skupina respondentů	Čas potřebný pro vyplnění dotazníku [m:s]
Studenti bakalářského stupně	15:21
Studenti magisterského stupně	55:20
Vyučující	17:06

Tab. č. 2: Průměrný čas potřebný k vyplnění dotazníku jednotlivými skupinami respondentů

Průměrná návratnost dotazníku u studentů je 52 % a u vyučujících je 47 % z obou univerzit. Od respondentů magisterského studia se vrátilo 12 vyplněných dotazníků, od respondentů z bakalářského studia se vrátilo 13 dotazníků a od vyučujících se vrátily čtyři dotazníky. Dle stagu je ke dni 20.6.2018 na Teologické fakultě JU zapsáno k bakalářskému studiu oboru Sociální práce formou prezenční i kombinované ve 3. ročníku 24 studentů. Ke stejnému dni je na téže fakultě v navazujícím magisterském studiu zapsáno 24 studentů. Uvedené počty studentů jsem zjistila manuálně a jsou platné pro stav studenta „studuje“ v akademickém roce 2016/2017.

Ve výsledcích uvádím 3 nejčastější odpovědi, kde jich je méně, uvádím dvojici nejčastějších jako zajímavost. Výsledky jsou rozděleny do dvou bloků, první se týká studentů a druhý vyučujících. Výsledky jsou krátce komentovány pro každou otázku samostatně, komplexněji (po skupinách otázek a větší provázanost bloků) následně v souhrnu výzkumu.

3.3.1 Odpovědi respondentů z řad studentů

3.3.1.1 Jak hodnotíte kvalitu přípravy studiem sociální práce pro výkon této profese?

Studenti magisterského stupně dali průměrné hodnocení: 3.29 bodů z 5 možných a studenti bakalářského stupně dali průměrné hodnocení: 4 body z 5 možných. Z průměrného hodnocení je vidět, že stále jsou studenti přesvědčeni o kvalitě vzdělání, kterého se jim dostane, ale v magisterském stupni hodnocení naznačuje, že je zde poměrně velký prostor pro zvýšení kvality výuky směrem k praktické části. Nejhorší hodnocení jsou 2 body za magisterský stupeň a 4 body za bakalářský stupeň, což je zároveň maximum u magisterského stupně. Celkově dalece pozitivněji kvalitu přípravy pro výkon povolání hodnotí studenti bakalářského studia.

3.3.1.2 Jaké profesní hodnoty jste nabyli během vašeho studia v oboru sociální práce?

Jméno	Odpovědi
anonymous	Myslím, že profesní hodnoty mám jasně definované praxí. Studium jsem žádné nenabyla. Ale mohu říci, že více přemýšlím v etické rovině.
anonymous	Etický přehled, prohloubení znalostí z psychologie.
anonymous	nadhled, pokora, pochopení, vzdělání

Tab. 3: Reprezentativní vzorek odpovědí studentů magisterského stupně studia (zdroj: vlastní výzkum)

Jméno	Odpovědi
anonymous	rozvoj komunikace, empatie
anonymous	Spravedlnost, rovnost všech lidí, důstojnost
anonymous	nadhled, tolerance

Tab. 4: Reprezentativní vzorek odpovědí studentů bakalářského stupně studia (zdroj: vlastní výzkum)

Všichni dotazovaní ve svých odpovědích uvedli minimálně jednu hodnotu, která přímo či nepřímo souvisí s etikou. Některé odpovědi jsou pouze z oblasti etiky, někteří studenti zmiňují i oblast psychologie. Velmi častou odpovědí je „nadhled“, který je součástí více jak 80 % odpovědí. Tato odpověď je velmi potěšující, protože nadhled je to, co umožní sociálnímu pracovníkovi efektivně pomoci klientovi a chrání jej po psychické stránce, nicméně nadhled, tedy umění podívat se na problém více „shora“, komplexněji, je vlastnost, nikoliv profesní hodnota, proto mě udivuje, že se tato odpověď vyskytla konkrétně u této otázky a v tak hojném počtu.

3.3.1.3 *Když se řekne etika v sociální práci, co se vám vybaví? (alespoň 3 pojmy)*

Jméno	Odpovědi
anonymous	- důstojnost - autonomie - respekt
anonymous	Správné rozhodování, spravedlivé jednání, odpovědná práce.
anonymous	lidská práva, lidská důstojnost, člověk, doc. Šrajer ;)

Tab. 5: Reprezentativní vzorek odpovědí studentů magisterského stupně studia (zdroj: vlastní výzkum)

Jméno	Odpovědi
anonymous	etický kodex, respektování klientů, spravedlnost
anonymous	Hodnoty, svědomí, důstojnost, základní lidská práva
anonymous	V současné době z osobních důvodů - problematika umírajících (lékařské zásahy X klidný odchod)

Tab. 6: Reprezentativní vzorek odpovědí studentů bakalářského stupně studia (zdroj: vlastní výzkum)

Studentům se nejčastěji spolu s pojmem etika vybaví důstojnost (13 krát), respekt (8 krát), spravedlnost (8 krát), lidská práva (8 krát), autonomie (3 krát), svědomí (4 krát) a zbývající pojmy nedosahují ani 4 % z celkového objemu odpovědí. Minimální hranici 5 % pro uvedení mezi nejčastější jsem stanovila, abych zde nevypsala celá data. Z výše uvedených pojmů je patrné, že většinou studentů byly za nejdůležitější považovány hodiny sociální etiky. Celkově je škála odpovědí na tuto otázku opravdu široká a velmi pestrá. Pro mě osobně byla asi nejzajímavější odpověď od studenta/studentky z bakalářského stupně studia, který/á uvedl(a), že se mu/jí vybaví problematika umírajících, bohužel to uvedl(a) pouze sám(a).

3.3.1.4 *Jakou přepisujete důležitost etice pro sociální práci?*

Studenti magisterského studia dali průměrné hodnocení 4.57 bodu z 5 možných a studenti bakalářského stupně dali průměrné hodnocení 4 body z 5 možných. Všechna hodnocení studentů se pohybovala v horní polovině stupnice, z čehož usuzuji, že jsou si velmi dobře vědomi důležitosti zvládnutí etiky pro výkon povolání sociálního pracovníka. Hodnocení jsou si poměrně blízká, ale mohly by si být ještě bližší, pokud by byl kladen na etiku stejný důraz a trávilo se jí stejné množství času na obou stupních studia.

3.3.1.5 Co všechno pod sebou etika skrývá (alespoň 3 základní pojmy)?

Jméno	Odpovědi
anonymous	- normy - morálka - hodnoty
anonymous	Odpovědnost a morální úroveň pracovníka. Přehled v tom co je správné a umění rozlišovat v širším a hlubším kontextu. Moudrost v rámci práce v různých krizových situacích.
anonymous	teorie, hodnoty, důstojnost

Tab. 7: Reprezentativní vzorek odpovědí studentů magisterského stupně studia (zdroj: vlastní výzkum)

Jméno	Odpovědi
anonymous	spravedlnost, lidskost, morálku
anonymous	Ctnosti, lidská důstojnost, ochrana života
anonymous	Dobro, morálka, svědomí

Tab. 8: Reprezentativní vzorek odpovědí studentů bakalářského stupně studia (zdroj: vlastní výzkum)

Velkému množství studentů se v souvislosti s etikou vybaví „morálka“ (17 krát uvedena v odpovědích studentů), tedy synonymum se slovem etika. Je v tom hlubší myšlenka, nebo jen mají dobrou znalost českého jazyka? Velké množství odpovědí souvisí s podstatou člověka, s lidstvím samým, jde především o „svědomí“ (8 krát), „lidskost“ (4 krát), „moudrost“ (4 krát) a „důstojnost“ (9 krát). Dále si studenti vybavují slovo „hodnoty“ (8 krát), ale z této odpovědi není zcela patrné, co přesně myslí, jestli nějaký ucelený soubor etických hodnot, pokud ano, je potřeba jej blíže specifikovat, a pokud ne, tak není jednoznačně určeno, co tím respondent chtěl sdělit. Velmi zajímavými i když méně častými jsou odpovědi „normy“ (3 krát) a „teorie“ (2 krát). Zmiňují je zde, protože jednoznačně odkazují na školní teoretické znalosti, slovo „normy“ pak může odkazovat na normativní etiku. Těžko říct, zda tyto odpovědi můžeme považovat za základní pojmy pro uchopení etiky v aplikované sociální práci.

3.3.1.6 Proč je podle vás důležité se etikou zabývat?

Jméno	Odpovědi
anonymous	- hraje např. klíčovou roli při rozhodování, při dilematech
anonymous	Protože podle mého názoru na ní stojí a padá tato společnost. Bez etické práce a morální úrovně děláme ze sociální práce pouze výkonový nástroj.
anonymous	může nám pomoci při rozhodování při výkonu sociální práce

Tab. 9: Reprezentativní vzorek odpovědí studentů magisterského stupně studia (zdroj: vlastní výzkum)

Jméno	Odpovědi
anonymous	pro rozvoj morálky ve společnosti
anonymous	Abychom ji pochopili, věděli co obsahuje a uměli ji použít v praxi.
anonymous	Nezbytné v současně nastaveném pragmatickém světě.

Tab. 10: Reprezentativní vzorek odpovědí studentů bakalářského stupně studia (zdroj: vlastní výzkum)

Většina studentů uvádí, že předním důvodem, proč se etikou zabývat je potřeba správného rozhodování a pohodového soužití celé společnosti. Z uvedených odpovědí soudím, že pro studenty je nejdůležitější odvětvím etiky evoluční etika, která je aplikací teorie her. Zde se prolínají sociální vědy s těmi přírodními, protože základ teorie her položila a rozvíjí matematika, setkáváme se s ním i v biologii, v určité podobě se někdy vyskytuje ve fyzice.

Dále z uvedených odpovědí vyplývá, že studenti vnímají etiku jako něco, co stmeluje celou lidskou společnost a aktivně pomáhá řešit konfliktní a jinak problémové situace každodenního života. Protože dle studentů etika stmeluje lidskou společnost, je potřeba ji chápat, jak poukazuje přímo jeden z respondentů. Dle slov mnohých studentů jde vůbec o základní předpoklad fungování společnosti v současném světě, který je nastaven pevnými mantinely pro jedince i společnost, a právě etika do něj vnáší lidskou přirozenost.

3.3.1.7 Co si myslíte o etice ve vzájemné interakci členů akademické obce?

Jméno	Odpovědi
anonymous	- myslím, že je dobrá, všichni jsou vstřícní a ochotní, myslím, že na jiných školách tomu tak není
anonymous	Měli by ji znát všichni a ctít a to bez ohledu na obor.
anonymous	každý člen akademické obce má "svoji" etickou oblast, kterou se zabývá, a myslím, že vzájemně se docela dobře doplňují

Tab. 11: Reprezentativní vzorek odpovědí studentů magisterského stupně studia (zdroj: vlastní výzkum)

Jméno	Odpovědi
anonymous	měla by být na vysoké úrovni
anonymous	Nevím
anonymous	Nerozumím otázce.

Tab. 12: Reprezentativní vzorek odpovědí studentů bakalářského stupně studia (zdroj: vlastní výzkum)

U této otázky je velký rozdíl mezi odpověďmi studentů bakalářského a magisterského studia. Studenti bakalářského studia celkově nevědí, jak na otázku odpovědět, někteří to přímo v různých podobách uvedli jako odpověď, jiní se snaží o nějakou dedukci toho, jaká by měla být. Naproti tomu studenti magisterského studia vnímají akademickou obec při Jihočeské universitě jako společnost na vysoké úrovni z hlediska etiky. Objevují se zde zajímavé odpovědi, které v souhrnu tvrdí, že každý zná základy etiky a k tomu má ještě svou oblast, ve které se vyzná a tyto oblasti se vzájemně doplňují, což utváří vysokou úroveň etiky v rámci naší akademické obce.

3.3.1.8 Co si myslíte o zasazení etiky do výuky na VŠ?

Jméno	Odpovědi
anonymous	- zcela s tím souhlasím, myslím si, že etika se z našich životů postupně vytrácí
anonymous	Měla by být povinnou součástí každého studia.
anonymous	pro obor ESP je obor etiky velmi důležitý a myslím si, že ve studiu má své místo

Tab. 13: Reprezentativní vzorek odpovědí studentů magisterského stupně studia (zdroj: vlastní výzkum)

Jméno	Odpovědi
anonymous	zařadit mezi povinné předměty
anonymous	Myslím, že je to správné.
anonymous	Bylo by třeba, aby se s ní setkávali děti už za ZŠ.

Tab. 14: Reprezentativní vzorek dopovědí studentů bakalářského stupně studia (zdroj: vlastní výzkum)

Všichni studenti jsou pro zařazení etiky do výuky na vysoké škole, a to nejen pro obor sociální práce. Zaznívají zde i hlasy podporující správnost zařazení etiky do výuky argumentem, že se z našich životů vytrácí. Některé hlasy volají po zařazení etiky do výuky již na nižším stupni vzdělání, a to již na základních školách.

3.3.1.9 Napište JEDNOU VĚTOU, k čemu slouží RVP MŠMT

Jméno	Odpovědi
anonymous	myslím si, že jsou to programy, podle kterých pak probíhá výuka na jednotlivých oborech, školách
anonymous	Nejspíše k sjednocení výuky a jejich pravidel.
anonymous	určitým způsobem vymezují oblast, náplň vzdělávání

Tab. 15: Reprezentativní vzorek dopovědí studentů magisterského stupně studia (zdroj: vlastní výzkum)

Jméno	Odpovědi
anonymous	stanovuje hranice výuky
anonymous	Sjednocení vzdělávání pro různé stupně škol.
anonymous	Deklaruje cíle a způsoby výuky.

Tab. 16: Reprezentativní vzorek dopovědí studentů bakalářského stupně studia (zdroj: vlastní výzkum)

Prakticky všichni studenti svými slovy popsali, někteří lépe někteří hůře, k čemu slouží RVP. Soudím, že odpovědi většiny respondentů jsou kvalitní s ohledem na to, že nestudují na pedagogické fakultě, ani žádný z učitelských oborů.

3.3.1.10 Myslíte si, že jsou RVP dodržovány ve vaší vzdělávací instituci?

Graf 1: Výsledky odpovědí na uzavřenou otázku studentů magisterského stupně studia (zdroj: vlastní výzkum)

Graf 2: Výsledky odpovědí na uzavřenou otázku studentů bakalářského stupně studia (zdroj: vlastní výzkum)

Na odpovědích studentů je zřejmé, že plně důvěřují své vzdělávací instituci v oblasti dodržování kvality výuky. Všimla jsem si také, že tato odpověď není výsledkem neznalosti, protože prakticky všichni respondenti z řad studentů tuší, k čemu slouží RVP. Jen pro úplnost, pro vysoké školy není k dispozici RVP jako takové, ale jeho roli přebírají nařízení vlády č. 274/2016 (o standardech pro akreditace ve vysokém školství) a 275/2016 (o oblastech vzdělávání ve vysokém školství).

3.3.1.11 Co byste případně změnil(y) na výuce etiky v sociální práci?

Jméno	Odpovědi
anonymous	- uvádět více praktických věcí a přizpůsobovat se aktuální situaci ve společnosti
anonymous	Nebál bych se jít více do hloubky a s větším rozsahem požadavků.
anonymous	na etice jako takové asi nic, ale celkově bych do studia zařadila více praktických věcí vztahujících se k sociální práci

Tab. 17: Reprezentativní vzorek odpovědí studentů magisterského stupně studia (zdroj: vlastní výzkum)

Jméno	Odpovědi
anonymous	nic
anonymous	Nevím
anonymous	Nechce se mi nad tím teď zamýšlet - nemám na to čas.

Tab. 18: Reprezentativní vzorek odpovědí studentů bakalářského stupně studia (zdroj: vlastní výzkum)

Od studentů bakalářského studia jsem bohužel neobdržela žádnou opravdu relevantní odpověď, která by měla hlavu a patu. Studenti magisterského programu by uvítali zařazení více praktických příkladů a ukázek, které se mimo etiky též vztahují k jejich oboru a ocenili by též aktuálnost sdělovaných poznatků a probíraných témat.

3.3.1.12 Zvolili byste více nebo méně etických předmětů v rámci studia sociální práce?

- Zachoval(a) bych stávající množství 7
- Zvolil(a) bych více předmětů 5
- je dostačující a dává nám přehled 1
- Zvolil(a) bych méně předmětů 0

Graf 3: Výsledky odpovědí na uzavřenou otázku studentů magisterského stupně studia (zdroj: vlastní výzkum)

● Zachoval(a) bych stávající množs	9
● Zvolil(a) bych více předmětů	3
● Zvolil(a) bych méně předmětů	2
● Zachovala bych stávající, protože	1

Graf 4: Výsledky odpovědí na uzavřenou otázku studentů bakalářského stupně studia (zdroj: vlastní výzkum)

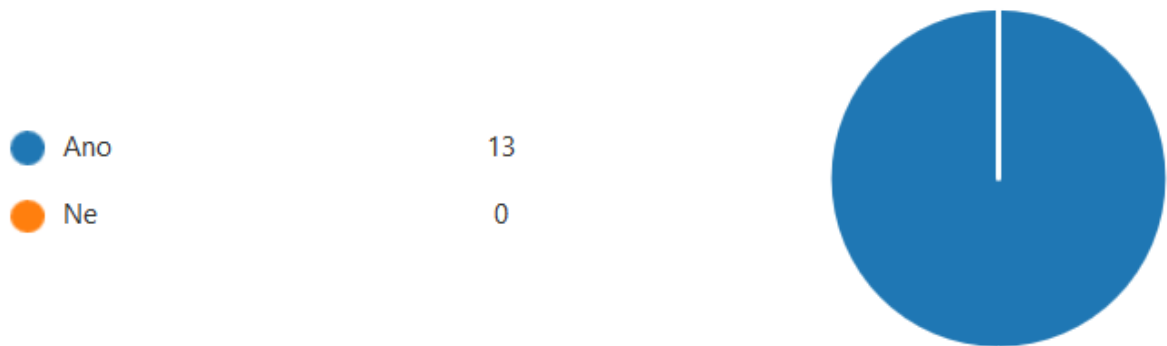
Respondenti z magisterského stupně studia jsou nejčastěji pro zachování stávajícího rozsahu výuky etiky ve svém oboru a nikdo není pro snížení počtu etických předmětů ve výuce. Naproti tomu u respondentů z bakalářského stupně studia zaznívají i nezanedbatelné hlasy pro snížení i zvýšení počtu etických předmětů, ale většinu shodně s kolegy z magisterského studia tvoří hlasy pro zachování stávajícího stavu. Protože názory na změnu tvoří menšinu, značí to, že stávající stav studenti považují za dostačující a pokud by měla universita uvažovat o změně, tak za oba stupně jako celek by bylo vítáno navýšení počtu etických předmětů.

3.3.1.13 Myslíte, že jako sociální pracovník etiku využijete?

● Ano	12
● Ne	0

Graf 5: Výsledky odpovědí na uzavřenou otázku studentů magisterského stupně studia (zdroj: vlastní výzkum)

Graf 6: Výsledky odpovědí na uzavřenou otázku studentů bakalářského stupně studia (zdroj: vlastní výzkum)

Po vyhodnocení předešlé otázky je tento výsledek očekávatelný, protože všichni studenti si uvědomují důležitost etiky pro výkon svého budoucího povolání.

3.3.1.14 Zdůvodněte svou volbu v předešlé otázce (Kde a Proč)

Jméno	Odpovědi
anonymous	- pracuji jako sociální pracovnice v Domově pro seniory a jako terénní sociální pracovnice - cílová skupina prostitutky a uživatelé drog (tam je etiky více než zapotřebí). Určitě při jednání s klienty (respektovat klientova přání, lépe porozumět jeho situaci, uplatňuji jí i při rozhodování atd.)
anonymous	Protože práce sociálního pracovníka je protkaná etickými dilematy a potížemi, každý den jej využíváme.
anonymous	pomůže při rozhodování a při práci s klienty

Tab. 19: Reprezentativní vzorek odpovědí studentů magisterského stupně studia (zdroj: vlastní výzkum)

Jméno	Odpovědi
anonymous	nebudu se povyšovat nad klienty a to v jakékoliv organizaci
anonymous	V přímé i nepřímé práci s klientem. Etika nás provází celým životem.
anonymous	Dotazník je moc dlouhý:-(

Tab. 20: Reprezentativní vzorek odpovědí studentů bakalářského stupně studia (zdroj: vlastní výzkum)

Respondenti, kteří poskytli relevantní odpovědi se shodují převážně na tom, že etiku využijí především při komunikaci i další interakci s klientem. Aplikováním znalostí etiky sociálnímu pracovníkovi pomáhá se rozhodovat a zároveň podporuje společenský rozvoj klienta.

3.3.1.15 Zůstanete v oblasti sociální sféry i po ukončení studia?

	Ano	9
	Nejsem si jistý/jistá	3
	Ne	1
	Nevím	0

Graf 7: Výsledky odpovědí na uzavřenou otázku studentů magisterského stupně studia (zdroj: vlastní výzkum)

	Ano	7
	Nejsem si jistý/jistá	4
	Nevím	3
	Ne	0

Graf 8: Výsledky odpovědí na uzavřenou otázku studentů bakalářského stupně studia (zdroj: vlastní výzkum)

U této otázky je vidět velmi zajímavý, ale očekávatelný posun ve prospěch setrvání v oboru po dokončení studia, a to i přes to, že 50 % respondentů již z bakalářského stupně chce zůstat v oboru. Podíl těch, kteří si nejsou svým střetáváním v oboru jistí sice u magisterského stupně studia poklesl oproti bakalářskému, ale i tak je poměrně vysoký s přihlédnutím k tomu, že magisterském stupni se již objevilo jednoznačné opuštění oboru. Počet studentů, kteří zvolili možnost nevím klesl mezi stupni studia téměř 3 krát a tuto možnost jsem očekávala od studentů, kteří se touto otázkou již dříve sami nezaobírali a od studentů, kteří více hledí na svůj vlastní prospěch z výkonu povolání, nežli na jeho hlubší smysl.

3.3.1.16 Co je to pro vás nejdůležitější, co si odnášíte ze studia sociální práce? (alespoň 3 body)

Jméno	Odpovědi
anonymous	- zvýšení kvalifikace - teoretický pohled na sociální práci (propojují s praxí) - možnost sdílet trable v sociální práci s ostatními studenty (přinesení nového pohledu na věc)
anonymous	Přehled. Nové znalosti. Pochopení dalších souvislostí.
anonymous	komplexní náhled na člověka (i díky bakalářskému studiu, kde jsme měli mnoho předmětů), znalosti o jednotlivých cílových skupinách SP, super kolegy:)

Tab. 21: Reprezentativní vzorek odpovědí studentů magisterského stupně studia (zdroj: vlastní výzkum)

Jméno	Odpovědi
anonymous	klienta vést nedirektivně, ke každému přistupovat individuálně, pohybovat se v mezích zákona
anonymous	Teoretické poznatky, zaměření na cílovou skupinu, praxe.
anonymous	Viz otázka č. 2

Obr. 22: Reprezentativní vzorek odpovědí studentů bakalářského stupně studia (zdroj: vlastní výzkum)

Velká část studentů uvádí, že si odnáší ze školy teoretické poznatky a pochopení souvislostí. Studenti magisterského stupně též uvádějí, že velkým přínosem je pro ně kontakt s dalšími lidmi z oboru, který jim umožňuje nastavit zrcadlo více úhlů pohledu na problém. Studenti bakalářského studia uvádějí zaměření na cílovou skupinu, čímž nejspíš myslí, že se naučili se rozeznat, kdy, které metody práce s klientem, či skupinou používat.

3.3.1.17 Co jste se naučil(a) v rámci studia sociální práce (uved'te 5-10 nejdůležitějších dovedností)?

Jméno	Odpovědi
anonymous	- znovu se opakují (více přemýšlím v etické rovině) - větší empatie - předávání teorie dál - více o své práci přemýšlím
anonymous	Rozdělení etiky od různých autorů. Propojení s psychologií. Znalosti v rámci politického spektra. Další hlubší znalosti z psychologie, především hodnot.
anonymous	rozšíření znalostí v oblasti sociální práce, přístup k různým typům klientů, vzdělání v oblasti etiky a psychologie, aplikace nabytých znalostí na vykonávanou pracovní profesi, vymezení a stanovení cílů práce s klientem, schopnost vedení klienta k jeho cíli bez direktivních zásahů do jeho postupu,

Tab. 23: Reprezentativní vzorek odpovědí studentů magisterského stupně studia (zdroj: vlastní výzkum)

Jméno	Odpovědi
anonymous	empatie, mlčenlivosti, důvěryhodnosti, komunikační dovednosti, sebereflexe, sebeovládání, spolupráce, tolerance
anonymous	Empatie, vytrvalost, tolerance, trpělivost, střídmost, chápání zákonů....
anonymous	Metody SP Znalost legislativy Techniky SP Povědomost o teologických otázkách Povědomost o etických otázkách Schopnost napsat několikastránkovou práci Kontakty na kolegy, pracovníky z Praxi

Tab. 24: Reprezentativní vzorek odpovědí studentů bakalářského stupně studia (zdroj: vlastní výzkum)

Na tuto otázku nejvíce studentů odpovědělo, že se naučilo naslouchat a rozvinulo v sobě empatii, což osobně považují za velmi důležité dovednosti pro sociálního pracovníka. Z magisterského stupně hodně studentů uvádí, že se naučili prohloubit a lépe s oborem propojit poznatky z psychologie. Naproti tomu respondenti z bakalářského studia uvádějí často dovednosti související s legislativou oboru. Obě skupiny svorně uvádějí rozvoj empatie. Někteří respondenti z magisterského studia blíže rozvádějí odpovědi svých kolegů z bakalářského studia v oblasti administrativy.

3.3.2 Odpovědi respondentů z řad vyučujících

3.3.2.1 Když se řekne etika v sociální práci, co se vám vybaví (alespoň 3 pojmy)?

Jméno	Odpovědi
anonymous	svoboda, odpovědnost, kreativita
anonymous	důstojnost člověka, lidská práva, pravidla, reflexe
anonymous	Vztah, empatie, člověk jako osoba, respekt k druhému, důstojnost člověka.
anonymous	Aplikace (meta)etických poznatků a přístupů do praxe sociální práce.

Tab. 25: Odpovědi vyučujících na otevřenou otázku (zdroj: vlastní výzkum)

Z uvedených odpovědí je ½ zaměřena na sociální práci a druhá pak více na člověka jako takového. Většina odpovědí vyučujících koresponduje s odpověďmi jejich studentů, což je dobrý ukazatel toho, že vyučující a studenti smýšlí obdobně a zároveň vyučující působí výchovně na své studenty.

3.3.2.2 Je pro vás etika v sociální práci důležitá?

Jméno	Odpovědi
anonymous	ano
anonymous	ano
anonymous	Ano, považuji ji za jednu z centrálních pilířů sociální práce.
anonymous	Já osobně v oblasti sociální práce (již) nepracuji, takže v tomto smyslu nikoli. Jinak ale považuji etiku za důležitou nejen pro sociální práci:)

Tab. 26: Odpovědi vyučujících na otevřenou otázku (zdroj: vlastní výzkum)

Všichni vyučující se shodují na tom, že etika v sociální práci je důležitá a někteří ji považují za jeden z hlavních pilířů sociální práce.

3.3.2.3 Jaké je podle Vás nejdůležitější téma v etice?

Jméno	Odpovědi
anonymous	pochopení etického rozměru vlastního života a z něho vyplývající individuální i společenské odpovědnosti
anonymous	svoboda
anonymous	Bouhužel nechápu smysl slova "nejželezější".
anonymous	Otázka svědomí a morální odpovědnosti.

Tab. 27: Odpovědi vyučujících na otevřenou otázku

Z uvedených odpovědí vyplývá, že pro vyučující je nejdůležitější pochopení etického rozměru a smyslu života spolu s přijetím morální odpovědnosti. Zde je typická ukázka irelevantní odpovědi na třetím řádku tabulky 27.

3.3.2.4 K čemu je podle vás dobré se etikou zabývat (konkrétní důvod)?

Jméno	Odpovědi
anonymous	je to nezbytné pro "přežití", resp. pro plnohodnotný život
anonymous	potřeba v hodnotách zakotveného a reflektovaného jednání
anonymous	Vyjasnění přirozeného etického předporozumění; ujasnění si vlastního etického myšlení; znalost a zvážení různých etických argumentů jako pomoc při rozhodování v konkrétních problematických či dilematických situacích.
anonymous	K tomu, abychom si vyjasnili, v čem spočívá zdařilost lidského života - a proč.

Tab. 28: Odpovědi vyučujících na otevřenou otázku

Z výše uvedených odpovědí plyne, že pro vyučující je dobré se zaobírat etikou, aby člověk pochopil, v čem spočívá zdařilost a plnohodnotnost jeho života.

3.3.2.5 Napište 5-10 nejdůležitějších poznatků z etiky, které se snažíte svým studentům předat

Jméno	Odpovědi
anonymous	naučit se eticky a kriticky myslet, umět argumentovat, vnímat souvislosti, objevovat perspektivy života a životní orientaci, porozumět teologickému myšlení a vnímat jeho souvislost s konkrétním životem
anonymous	svoboda jako předpoklad etického jednání, důstojnost člověka zakotvená v morálním řádu nezávislém na vůli lidí, význam spravedlivých politických a ekonomických institucí, komplementární vyvážení společenské solidarity a odpovědnosti osob, nezbytné morální předpoklady ekonomické aktivity člověka a politického řádu
anonymous	Etika jako reflexe na životní praxi; vztahovost v etice; důležitost pojmu důstojnosti člověka a respekt k jeho osobě; důraz na vlastní odpovědnost a prakticko-etickou soudnost, které mne nemůže nikdo zbavit; situační aspekt etiky.
anonymous	Svědomí Morální odpovědnost Přirozený mravní zákon Kritika konsekencialismu Kritika etického relativismu

Tab. 29: Odpovědi vyučujících na otevřenou otázku

Nejčastěji se v odpovědích vyučujících objevuje etické a kritické myšlení spolu s reflexí a vnímání etického rozměru života a společnosti.

3.3.2.6 Zvolili byste více etických předmětů v rámci studia sociální práce?

Graf 9: Výsledky odpovědí vyučujících na uzavřenou otázku

Oproti studentům, kteří by si přáli v případě změny navýšení počtu etických předmětů je většina jejich vyučujících opačného názoru. Protože i zde zaznívají hlasy pro zvýšení počtu etických předmětů vyučovaných v oboru sociální práce, lze se domnívat že vyučující jsou spokojeni se současným stavem.

3.3.2.7 Pokud jste na předešlou otázku odpověděli ANO, napište proč?

Jméno	Odpovědi
anonymous	nejde primárně o kvantitu, ale o kvalitu
anonymous	Pochopil jsem otázku tak, že jsem pro zařazení spíše více předmětů než méně s etickou problematikou. Pokládám ale současný způsob výuky etiky za dostačující.
anonymous	---

Tab. 30: Odpovědi vyučujících na otevřenou otázku

Z uvedených textových odpovědí vyplývá, že vyučující ne vždy správně pochopili předešlou otázku, odpovědi uvedla druhá skupina, nežli byla zamýšlena. Z textových odpovědí soudím, že minimálně polovině vyučujících vyhovuje současné nastavení časové dotace na výuku v etických předmětech. Na tomto místě bych ráda uvedla, že v originále dotazníku byla otázka zadána zmatečně, na místo „Zvolili byste více etických předmětů v rámci studia sociální práce?“ je „Zvolili byste více nebo méně etických předmětů v rámci studia sociální práce?“ Této chyby jsem si vědoma, ale dále data vyhodnocuji v souladu s originálním zněním uvedeným u předešlého grafu.

3.3.2.8 Jste řádně seznámeni s aktuální verzí rámcových vzdělávacích plánech MŠMT?

Graf 10: Výsledky odpovědí vyučujících na uzavřenou otázku

Z komentáře uvedeného ve studentském vyhodnocení výsledků šetření vyplývá, že pokud vyučující nevyučuje v oblasti středního a základního školství, nepotřebuje mít v současné době aktivní znalost RVP, což rovněž ukazuje celá polovina odpovědí. Odpověď nevím je od vyučujícího zarážející, protože je pak na místě se ptát, zda konkrétní vyučující má celkový přehled o legislativě ve školství. Dle mého názoru nejsprávnější odpověď je vykreslena zelenou barvou,

kdy se vyučující ptá na upřesnění RVP, protože RVP jsou různá pro různé typy škol a pro vysoké školy jejich funkci zastávají nařízení vlády 274/2016 a 275/2016.

3.3.2.9 Dostáváte od svých studentů zpětnou vazbu?

Graf 11: Výsledky odpovědí vyučujících na uzavřenou otázku

Výsledek odpovědí na tuto otázku je velmi pozitivní, ale celkem očekávatelný, protože vysoké školy užívají centrálního systému pro studentské hodnocení výuky, kam studenti zadávají zpětnou vazbu pro jednotlivé vyučující za každý předmět samostatně, systém dále rozlišuje přednášejícího a cvičícího, případně vedoucího semináře. (Srov. Systematizace procesů studentského hodnocení kvality v České republice, 2017) Otázkou pak zůstává, jak každý jednotlivý vyučující se zpětnou vazbou od studentů naloží.

3.3.2.10 Pokud od svých studentů dostáváte zpětnou vazbu na obsah přednášek, sdělte jakou.

Jméno	Odpovědi
anonymous	většinou pozitivní, kritizují mě málo, asi se mě bojí ...:-)
anonymous	zejména ze studentského hodnocení, ale příležitostně i osobní zpětná vazba
anonymous	Většinou dostávám zpětnou vazbu při zkouškách - studenti myslím oceňují otevřenost a především dialog.
anonymous	Různou - ale většinou pozitivní.

Tab. 31: Odpovědi vyučujících na otevřenou otázku

Z uvedených odpovědí vyplývá, že zpětná vazba, kterou vyučující od svých studentů dostávají je převážně kladná. Zpětnou vazbu dostávají vyučující především formou studentského hodnocení výuky o něco vzácnější je osobní zpětná vazba, kterou vyučující obdrží většinou u zkoušky.

Zkouška jako taková sama o sobě poskytne určitý typ zpětné vazby jak pro vyučujícího, tak pro studenta, nicméně k ní se nevtahuje převážná kladnost.

3.3.2.11 Jakým směrem byste dále rozvíjeli výuku etiky v sociální práci?

Jméno	Odpovědi
anonymous	Především prohlubovat etické myšlení
anonymous	považuji ji za dobře nastavenou
anonymous	Rád bych, aby byla výuka více dialogická.
anonymous	Kladl bych důraz na to, aby studenti sami více četli primární etická díla.

Tab. 32: Odpovědi vyučujících na otevřenou otázku

Z uvedených odpovědí soudím, že primárním cílem rozvoje výuky etiky je prohloubení etického myšlení, což se spolu s dostatečným obeznámením literatury projeví v případné změně průběhu výuky, kdy se více ke slovu dostane dialog místo monologické přednášky.

3.3.2.12 Kolik času průměrně věnujete přípravě přednášek a aktualizací poznatků v oboru?

Jméno	Odpovědi
anonymous	to je hodně individuální
anonymous	4 hodiny týdně
anonymous	To se bohužel nedá změřit, ale prakticky každý semestr se snažím přednášku obměnit, zařadit nějaký nový směr, upozornit na nový překlad etické literatury apod. Četba aktuální literatury je pro vyučujícího na vysoké škole samozřejmostí.
anonymous	Celkově (co se týká všech vyučovaných předmětů) 1/4-1/3 pracovní doby.

Tab. 33: Odpovědi vyučujících na otevřenou otázku

Z uvedených odpovědí usuzuji na svědomitou přípravu vyučujících na výuku. Je jasné, že náročnost přípravy závisí na schopnostech studentů a také formě výuky.

3.3.2.13 Jakou měrou si myslíte, že vaše přednášky přispívají k praktickému uplatnění studenta?

● Významnou	2
● Méně významnou	1
● Nemohu určit	1
● Velmi významnou	0
● Nejsou podstatné pro praktické u	0

Graf 12: Výsledky odpovědí vyučujících na uzavřenou otázku

Tato otázka v dotazníku pro vyučující je trochu záludná, aby byla opravdu relevantní, je potřeba předpokládat, že student zůstane v oboru po dokončení studia. Pokud budeme předpokládat, že student zůstane v oboru po dokončení studia, tak by pozornému studentovi měla kvalitní přednáška zahrnující i praktické ukázky a příklady pomoci významnou měrou pro jeho uplatnění.

Odpověď méně významnou je velmi zajímavá, protože pokud student zůstane v oboru, tak přednáška sice přispěje k jeho uplatnění, ale ne tolik, jako prakticky nabyté zkušenosti a dovednosti, protože student je v takovém případě a přímém aktivním kontaktu s problémem, zatím co na přednášce jsou tyto možnosti už z principu omezeny. Pokud student opustí obor, tak kvalitní přednáška přispívá k jeho všeobecnému přehledu a rozhodně nikterak nekomplikuje praktické uplatnění absolventa, spíše naopak.

Odpověď nemohu určit je také velmi zajímavou k další analýze, protože v sobě ukrývá otázku, kolik toho student zvládne v praxi uplatnit a zda vůbec něco. Odpověď na tuto otázku hodně závisí na konkrétním studentovi, protože je závislá na jeho setrvání v oboru, ale také na jeho aktivní snahu a pozornost o přednáškách. Na druhou stranu v sobě také ukrývá jistou nejistotu vyučujícího, který neví, zda je jeho přednáška kvalitní z pohledu studenta a zda touto cestou dokáže své znalosti a zkušenosti předat posluchačům.

3.3.2.14 Zdůvodněte svou volbu v předešlé otázce.

Jméno	Odpovědi
anonymous	Samozřejmě za sebe si myslím, že velmi významnou, i když mi to přijde z mé strany neadekvátní hodnotit. Na tu otázku by měli odpovědět jiní.
anonymous	Doufám, že jim pomáhají se orientovat v oblasti sociálně-etických témat, tedy zejména oblasti reflexe kvality politických a ekonomických institucí
anonymous	Znalost etických argumentů nepomůže k tomu, aby třeba člověk našel práci, ale může už mu pomoci při vstupních pohovorech, když potenciální zaměstnavatel dává důraz na kvalitu svých zaměstnanců.
anonymous	Pokud se student opravdu snaží o pochopení a hlubší promyšlení obsahu mých přednášek a seminářů, pak mu to určitě přispěje k tomu, aby se v praxi lépe uplatnil. Záleží ovšem na tom, co myslíte přesně uplatněním v praxi... Získání zaměstnání v oboru?

Tab. 34: Odpovědi vyučujících na otevřenou otázku

Tabulku nekomentuji, protože uvádí jen rozšířenou podobu odpovědí vynesných v předešlém výrazně komentovaném grafu.

3.3.2.15 Jak hodnotíte kvalitu přípravy studiem sociální práce pro výkon této profese?

Jméno	Odpovědi
anonymous	toto je hodně vágní otázka, nedokáži na ní odpovědět
anonymous	neumím posoudit
anonymous	Pokud mohu soudit, kvalita je dobrá.
anonymous	Kladně.

Obr. 35: Odpovědi vyučujících na otevřenou otázku

Z uvedených odpovědí vyplývá, že vyučující, respektive vedení katedry, by měli věnovat větší zájem tomu, jak se zvládlí uplatit jejich absolventi a zda se jim podařilo se uchytit v oboru, či nikoliv. Tento typ zpětné vazby očividně vyučujícím chybí.

3.3.2.16 Jste kromě výuky studentů sociální práce dále v kontaktu s oborem?

Graf 13: Výsledky odpovědí vyučujících na uzavřenou otázku

Odpovědi na tuto otázku jako celek jsou velmi pozoruhodné. Student očekává, že jeho vyučující má aktivní kontakt s oborem i mimo školu a předává mu tak vždy aktuální poznatky ze svého praktického života, ale bohužel ne vždy je to pravda. Výsledky z odpovědí v této otázce nás odkazují na jinou: „Je schopna vysoká škola kvalitně připravit své studenty na výkon jejich povolání?“

3.3.2.17 Pokud jste v předešlé otázce odpověděli Ano, napište jak.

Jméno	Odpovědi
anonymous	účast na konferencích, občasná práce v nízkoprahovém zařízení
anonymous	ano, ale převážně jen na základě referencí z okruhu přátel a známých pracujících v dané oblasti
anonymous	Občasným studiem periodika ze sociální práce. Dále zkušeností, kterou jsem osobně v oblasti sociální práce získal.

Obr. 36: Odpovědi vyučujících na otevřenou otázku

3.3.2.18 Myslíte si, že současná koncepce výuky jako celku na VŠ je vhodná pro praktické uplatnění studentů?

Graf 14: Výsledky odpovědí vyučujících na uzavřenou otázku

Tento výsledek je velmi zajímavý, protože poukazuje na to, že nejen někteří studenti by uvítali změnu vysokého školství jako celku. Zde je velká škoda, že v následující doplňující otázce žádný z vyučujících, kteří nesouhlasí s kvalitou systému vysokého školství v oblasti praktického uplatnění absolventů, nenaznačil, jakým směrem by se tato změna měla udat, aby se dle jejich názoru stalo vysoké školství v ČR kvalitním základem pro praktické uplatnění svých studentů.

3.3.2.19 Pokud jste na předchozí otázku odpověděli Ne, jaké změny byste provedli?

Jméno	Odpovědi
anonymous	hodně vágní otázka, nedokáži odpovědět
anonymous	myslím že ne zcela a ve všech aspektech, ale neumím dát koncepční návrhy k této otázce, protože se jí primárně nevěnuji

Tab. 37: Odpovědi vyučujících na otevřenou otázku

U této otázky je velká škoda, že se nepodařilo získat žádnou relevantní odpověď, protože každý vyučující se snaží si výuku přizpůsobit maximálním možným způsobem tak, aby dokázal studentům předat maximum ze svých znalostí a zkušeností.

3.4 Shrnutí

Návratnost dotazníků dosahovala průměrně k 50 % souhrnně za všechny skupiny respondentů. Bohužel z Univerzity Karlovy v Praze se podařili úspěšně oslovit jen zástupce vyučujících. Průměrná doba, kterou potřebovali respondenti k vyplnění dotazníku činí 27 minut, nicméně průměrná časová náročnost pro respondenty se značně lišila v jednotlivých cílových skupinách. Studentský dotazník byl nepatrně kratší nežli dotazník pro vyučující, nicméně od studentů bakalářského stupně studia se ozývaly hlasy o jeho přílišné délce, a to i přes to, že tato cílová skupina měla nejkratší průměrný čas potřebný k vyplnění.

Celkově se obě skupiny studentů na většině otázek svými odpověďmi shodují a hodnotí současný stav výuky etiky v sociální práci kladně, stejně jako kvalitu přípravy studiem na výkon povolání v sociálních službách. Jediný opravdu významný rozdíl mezi respondenty z bakalářského magisterského studia nastal v otázce zaměřující se na etiku v akademické obci, kdy většina respondentů z bakalářského stupně studia nedokázala na otázku odpovědět vůbec a zbývající část se snažila zformulovat jakýsi předpoklad, zatím co jejich kolegové z magisterského stupně formulovali věcné a výstižné odpovědi vycházející očividně z jejich osobních zkušeností s akademickou obcí na Jihočeské Univerzitě.

Obě skupiny respondentů z řad studentů prokázaly, že vědí, k čemu slouží RVP a zároveň věří své vzdělávací organizaci, že dodržuje standardy kvality výuky, kterými jsou v případě VOŠ, SŠ a ZŠ (tedy v předešlých stupních vzdělávání) RVP a v případě vysoké školy se jedná o nařízení vlády číslo 274/2016 a 275/2016.

Dále si pak respondenti z řad studentů uvědomují důležitost etiky pro výkon povolání v sociálních službách, o čemž svědčí názor, že by etika měla být zařazena do všech oborů vzdělávání na vysokých školách, někteří dokonce volají po povinném zařazení etiky do výuky na VŠ. Někteří ze studentských respondentů také volají po zařazení etiky do výuky již na nižším stupni vzdělávání a většina respondentů z řad studentů je pro zachování současného množství či navýšení počtu etických předmětů v rámci studia na VŠ. Všichni oslovení studenti se shodli jednoznačně shodli, že etiku při výkonu povolání v sociálních službách využijí.

Pro obor sociální práce je velmi pozitivním závěrem fakt, že minimálně polovina oslovených studentů chce zůstat v oboru i po dokončení svého studia, kdy u respondentů z magisterského stupně chce v oboru setrvat 69 % oslovených.

Dotazníkové šetření prokázalo, že většina studentů se shoduje v oblasti etiky se svými vyučujícími, což je známkou nejen kvalitní výuky v této oblasti, ale především toho, že etiku vyučují a studují v oblasti mezilidských vztahů podobně smýšlející lidé. Dále pak prokázalo, že studenti si odnášejí nejen znalost teoretických poznatků, ale především souvislostí a jejich pochopení, což dle mého názoru je jedním z primárních cílů vzdělávání.

Respondenti z řad vyučujících uvedli, že se svým studentům snaží předat především kritický způsob myšlení a schopnost vnímat etický rozměr života a společnosti spolu s morální odpovědností. Dále pak uvádějí, že dostávají na svou výuku od studentů zpětnou vazbu, která je většinou pozitivní a předána prostřednictvím systému studentského hodnocení výuky, méně pak dostávají zpětnou vazbu osobně a pokud tomu tak je, děje se to při zkoušce. (Srov. Systematizace procesů studentského hodnocení kvality v České republice, 2017)

Z uvedených odpovědí od oslovených vyučujících vyplývá, že nikterak nepodceňují přípravu na výuku a snaží se studentům předávat vždy aktuální podobu informací. Dále vyučující uvedli, že by v dalším rozvoji výuky etiky chtěli pokračovat současným směrem k prohloubení etického myšlení u studentů, což by v konečném výsledku mělo vést, spolu s posílením samostudia literatury, k více dialogické podobě výuky.

V oblasti kvality přípravy studenta pro výkon povolání v sociálních službách se vyučující dělí na dva tábory, jeden zastává názor, že současná koncepce výuky na vysokých školách spolu s jejich přednáškami značnou měrou přispívají k praktickému uplatnění studenta, zatím co druhý tábor je názoru, že současná koncepce vzdělávání na VŠ není vhodná pro praktické uplatnění studentů a nejsou schopni určit, jakou měrou přispívají jejich přednášky k praktickému uplatnění studenta nebo tuto míru považují za méně významnou. Nutno říct, že v oblasti praktického uplatnění studentů chybí vyučujícím kvalitní zpětná vazba. Bohužel žádný z vyučujících, kteří uvedli, že současná koncepce výuky na VŠ není vhodná pro praktické uplatnění studentů nevedl žádný návrh na změnu, ani směr, kterým si myslí, že by se vysoké školství mělo vydat pro zvýšení praktického uplatnění studentů.

V poslední části šetření mezi respondenty z řad vyučujících etiky jsem zjišťovala, zda a jak jsou vyučující v kontaktu s praktickou sférou v oblasti sociálních služeb. Z šetření vyplynulo, že v určitém kontaktu je 75 % respondentů, ale většina z nich pasivním způsobem. Pouze jeden z oslovených vyučujících občas vypomáhá v nízkoprahovém zařízení, všichni ostatní jsou

s oborem sociální práce v kontaktu formou účasti na konferencích, prací s odbornými periodiky a aktivní komunikací se sociálními pracovníky.

3.5 Ověření hypotéz

Po vyhodnocení výsledků dotazníkového šetření jsem přistoupila k ověření hypotéz a dospěla jsem k následujícím závěrům.

3.5.1 Hypotézy vztahující se ke studentům

Hypotéza č. 1:

Předpokládám, že studenti u hodnocení přípravy studií pro budoucí profesi nedají více jak 3 body, což v mnou definované pětibodové stupnici odpovídá bezproblémovému zvládnutí požadavků minimálního standardu v oblasti etiky aplikovaně.

Byla potvrzena

Hypotéza byla potvrzena v průměrné známce udělena studenty magisterského stupně studia jen velmi těsně.

Hypotéza č. 2:

Předpokládám, že studenti připíší nadpoloviční počet bodů hodnocení důležitosti etiky v sociální práci.

Byla potvrzena

Nejbližší hypotéze odpovídali studenti bakalářského stupně studia, mezi respondenty z magisterského stupně byla škála odpovědí mnohem širší, ale i zde se hypotéza, ač ne tak výrazně jako u bakalářů.

Hypotéza č. 3:

Předpokládám, že si více jak polovina studentů bude myslet, že zařazení etiky do výuky na VŠ není nutné.

Byla vyvrácena

K mému překvapení studenti obou stupňů vysokoškolského studia jsou pro zavedení etiky již na nižších stupních, nejsou vzácné hlasy volající po zavedení etiky již na ŽŠ. V této otázce se shodli snad všichni studenti, že je to minimálně potřeba.

Hypotéza č. 5:

Předpokládám, že alespoň polovina studentů by zvolila méně etických předmětů.

Byla vyvrácena

Nadpoloviční většina studentů je spokojena se současným množstvím vyučovaných předmětů v oblasti etiky a většina ze zbývajících částí je pro navýšení počtu etických předmětů. Hlasy volající po snížení počtu předmětů z oblasti etiky jsou vzácné.

Hypotéza č. 6:

Domnívám se, že všichni studenti etiku v sociální práci využijí.

Byla potvrzena

Mezi respondenty se nenašel jediný, který by si tím nebyl jistý.

Hypotéza č. 7:

Předpokládám, že alespoň polovina studentů by zvolila méně etických předmětů.

Byla vyvrácena

Nadpoloviční většina studentů by zachovala stávající stav výuky etiky a ze zbylých respondentů by většina volila naopak navýšení počtu etických předmětů. Potvrzení této hypotézy absolutní shodou dokládá, že si respondenti uvědomují důležitost studia etiky pro budoucí výkon povolání sociálního pracovníka.

Hypotéza č. 8:

Domnívám se, že více jak polovina studentů sociální oblast opustí po dokončení studia.

Byla vyvrácena

Navzdory podmínkám panujícím v praxi se nadpoloviční většina studentů magisterského stupně studia uvedla, že po dokončení studia setrvá v oboru. Studenti bakalářského studia se rozdělili do dvou skupin, ½ z nich uvedla, že v oboru setrvá, druhá polovina se dále dělí do dvou různých stupňů nejistoty setrvání v oboru.

3.5.2 Hypotézy vztahující se k vyučujícím

Hypotéza č. 1:

Předpokládám, že pro všechny vyučující bude etika v sociální práci důležitá.

Byla potvrzena

Mezi respondenty se objevili hlasy o tom, že etika je základním kamenem sociální práce a té je důležitá i pro běžný život.

Hypotéza č. 2:

Domnívám se, že vyučujícím se nejčastěji vybaví důstojnost, když se řekne etika.

Byla vyvrácena

Důstojnost se vybavila pouze 50 % oslovených vyučujících, ale i to je v tak velké škále odpovědí o daného počtu respondentů úspěch. Většina dat v odpovědích byla unikátních.

Hypotéza č. 3:

Předpokládám, že většina vyučujících bude chtít zařadit více etických předmětů do studia sociální práce.

Byla vyvrácena

$\frac{3}{4}$ respondentů jsou proti navýšení počtu etických předmětů. Celkově z interakce s vyučujícími soudím, že většina vyučujících je pro zachování stávajícího počtu etických předmětů.

Hypotéza č. 4:

Předpokládám, že většina vyučujících nebude schopna určit, jakou měrou přispívají jejich přednášky k praktickému uplatnění studenta.

Byla vyvrácena

Jedna polovina vyučujících je názoru, že jejich přednášky přispívají významnou měrou k uplatnění studentů v praxi. Jen čtvrtina vyučujících odpověděla v souladu s hypotézou a čtvrtina si pak myslí, že jejich přednášky přispívají méně významnou měrou k praktickému uplatnění studentů.

Hypotéza č. 5:

Domnívám se, že většina vyučujících není kromě výuky v kontaktu s oborem sociální práce.

Byla vyvrácena

75 % oslovených vyučujících zůstává nějakým způsobem v kontaktu s oborem sociální práce. Většina z těchto vyučujících není v kontaktu s oborem aktivně, jejich kontakt spočívá v účasti na konferencích, čtení odborných periodik a přebíráním referencí z okruhu svých známých. Všichni dále uvedli, že i tento kontakt je občasný, nicméně jeden z dotazovaných občas pracuje v nízkoprahovém zařízení.

Hypotéza č. 6:

Předpokládám, že alespoň polovina vyučujících si bude myslet, že současná koncepce výuky jako celku na VŠ je vhodná pro praktické uplatnění studentů.

Byla potvrzena

Přesně 50 % oslovených vyučujících si myslí, že současná koncepce výuky na VŠ je vhodná pro praktické uplatnění studentů. Je zajímavé, že se oslovení vyučující rozdělili tak přesně na 2 tábory. Očekávala bych, že vyučující jako celek budou v této otázce zastávat jednotnější stanovisko, protože na koncepci se do jisté míry sami podílejí.

3.6 Diskuze

Diskuzi jsem se rozhodla rozdělit do dvou dílčích celků, jedním bude diskuze výsledků dotazníkového šetření a tím druhým pak srovnání závěrů plynoucích z dotazníků se závěry autorů uvedených v teoretické části.

Plošná dotazníková šetření mají běžně návratnost pohybující se mezi 30 až 60 procenty (Srov. Průcha, 2014: 116), proto svou návratnost dosahující průměrně k 50 % napříč všemi skupinami respondentů považuji za dobrou. Nicméně dělala jsem lokální přímo cílené dotazníkové šetření, takže jsem očekávala návratnost mnohem vyšší, i když jsem si uvědomovala, že elektronická cesta sběru dat má vždy nějaké ztráty. Ve své bakalářské práci jsem použila dotazníky tištěné, které respondenti vyplňovali pod dozorem vyučujícího, takže jsem dosáhla mnohem vyšší návratnosti. Otázkou je, zda jsem neměla obdobný postup zvolit i při zpracování diplomové práce, ale na druhou stranu elektronický dotazník s sebou přináší spoustu výhod, které převážili nad rizikem snížené návratnosti. (Demčák, 2017) Z důvodu, že dotazníková šetření probíhala na katedře, kterou jsem osobně navštěvovala, tudíž mě dotazovaní většinou znali alespoň od vidění, jsem očekávala větší ochotu dotazník vyplnit. V souvislosti s návratností je zde zapotřebí zmínit, že jsem při rozesílání nepočítala s úplně nulovou návratností dotazníků od studentů Karlovy University.

V souvislosti se zvoleným typem dotazníkového šetření mě zarazil fakt, že někteří respondenti si ztěžovali na náročnost vyplnění dotazníku, která dle jejich slov souvisela s časovou náročností. Další výtkou, kterou jsem od respondentů obdržela, byla přílišná úvahová náročnost některých zvolených otázek, tuto výtku (stejně jako předešlou) jsem obdržela od studentů bakalářského studia na teologické fakultě. Navzdory výtkám o časové náročnosti a náročnosti pochopení mnou položených otázek, měli respondenti z bakalářského stupně studia nejkratší průměrný čas potřebný k vyplnění dotazníku. (viz. Kapitola Vyhodnocení dat) I od respondentů z řad vyučujících jsem dostala též nějaké výtky, ale ty souvisely přímo s jednou konkrétní otázkou v dotazníku pro vyučující.

Dle mého názoru nespornou výhodou, kterou respondenti přímo neocenili, je, že zvolený typ dotazníků je možné vyplnit na libovolném elektronickém zřízení s libovolným webovým prohlížečem (např.: smartphone, tablet, notebook, stolní počítač apod.) a to kdykoliv v průběhu dne, což umožňuje respondentům vyplňovat dotazník ve chvíli kdy se jim to hodí. I od tohoto faktu

jsem si slibovala, že napomůže k vyšší návratnosti a ke kvalitě uvedených odpovědí. Dalším krokem pro zvýšení pohodlí respondentů bylo doručení dotazníku respondentům i pomocí sociální sítě Facebook s využitím skupin či soukromých zpráv uživatelům. Ve správě na sociální síti byl doručen přímý odkaz pro zobrazení a vyplnění dotazníku. U žádného z uživatelů doručení pomocí sociálních sítí nenahradilo zaslání přímého odkazu pro vyplnění dotazníku formou emailu.

Odkaz zasílaný respondentům byl po celou dobu sběru dat pravidelně ověřován z pohledu dostupnosti služby a byl zcela nezávadný. I správa Informačních systémů Jihočeské Univerzity neuvedla žádné oznámení o výpadku služeb Microsoft Office 365 po dobu sběru dat.

Zajímavé je, že téměř v každé skupině respondentů jsem se setkala s irelevantními odpověďmi na kladené dotazy. Překvapivě mezi tyto odpovídající nepatřili studenti magisterského stupně studia Etiky v sociální práci. Například u otázky „Co si myslíte o etice ve vzájemné interakci členů akademické obce?“ jsem se u studentů bakalářského studia setkala s odpověďmi typu „nerozumím otázce“, či „nevím co máte na mysli“ bohužel v případě této otázky podobné odpovědi tvořili značnou část všech odpovědí získaných od studentů bakalářského studia. Dalším příkladem může být otázka „Co byste případně změnily na výuce etiky v sociální práci?“, kdy se mi mimo jiné dostalo odpovědi „Nechce se mi nad tím teď zamýšlet – nemám na to čas“. Pak se ptám, zda tento student řádně plnil docházku na předměty z oblasti etiky, když nedokáže napsat alespoň že „nic“, nebo „nevím, jak bych výuku pozměnil“. Asi nejvíce irelevantní odpověď jsem dostala u otázky „Myslíte, že jako sociální pracovník etiku využijete? Uveďte Kde a Proč.“, kdy jsem dostala odpověď „Dotazník je moc:-(“. Chápu, že pro daného studenta mohlo být vyplňování dotazníku zdlouhavé, ale dle mého názoru jde o zcela zásadní otázku v oblasti využití etiky v sociální práci. S ohledem na to, že daný respondent by se měl v budoucnu sociální práci živit, je jeho odpověď velmi šokující.

Z řad vyučujících jsem též obdržela několik irelevantních odpovědí a uvádím příklad některých z nich. První jsem obdržela u otázky „Jaké je podle Vás nejdůležitější téma v etice?“, kdy jsem obdržela odpověď „Bohužel nechápu smysl slova ‚nejdůležitější‘“. Zde se mi nabízí otázka, „je vhodné, aby učitel, který nechápe význam obyčejného slova ‚nejdůležitější‘ učil něco tak hlubokomyslného jako je etika“ a na víc ve spojitosti se sociální prací. Z toho důvodu se domnívám, že akademická profese bere člověku základní rozhled a tím ztrácí schopnost porozumět neakademicky formulované otázce.

Obě skupiny studentů hodnotí kvalitu přípravy studiem na výkon povolání v sociálních službách kladně, bodově z horní poloviny bodové škály. Na základě osobní zkušenosti a rozhovorů se sociálními pracovníky si troufám soudit, že reálně tomu tak úplně není, ačkoliv chápu, že z pohledu studenta se příprava studiem na povolání sociálního pracovníka může jevit kvalitně. (Srov. Kolibová, 2017)

Oslovení studenti prokázali znalost toho, k čemu slouží rámcové vzdělávací programy z čehož soudím, že chápou význam standardů ve vzdělávání, nicméně je otázkou, na kolik studenti opravdu znají obsah konkrétních vzdělávacích norem a proto soudím, že kladná odpověď na otázku dodržování těchto standardů v jejich vzdělávací organizaci vychází spíše z důvěry v ní nežli z kvalitních znalostí vzdělávacích standardů jak pro předchozí stupně vzdělání, tak pro vzdělání ve svém vysokoškolském oboru.

Z nasbíraných dat od oslovených studentů je patrné, že na bakalářském stupni ve studentech stále ještě zůstává značná míra nejistoty v tom, co chtějí dělat, což vychází z faktu, že celá polovina respondentů z bakalářského studia uvádí větší či menší nejistotu v oblasti setrvání v oboru po dokončení studia. Oproti tomu studenti z magisterského stupně jsou pevněji rozhodnuti v tom, co chtějí po dokončení studia dělat, o čemž vypovídá fakt, že se mezi nimi vyskytla i odpověď o jasném nesetrvání v oboru.

Vyučující mimo jiné uvedli, že se snaží výukou etiky předat kritický způsob myšlení, což je velmi pozitivní pro společnost i výkon povolání v oblasti sociálních služeb, ale je otázkou, na kolik mají šanci uspět. Dle mého názoru musí mít student vrozené předpoklady pro kritické uvažování a etické cítění, jinak snaha vyučujících i vzorná příprava ze strany studenta nevedou k úspěšnému přijetí předávaného.

Domnívám se, že ačkoliv z dotazníkového šetření vyplývá velký důraz na kvalitní přípravu výuky jednotlivými vyučujícími, nemají šanci zkvalitnit výuku etiky pro obor obory z aplikované sociální sféry, pokud minimálně polovinu svého úvazku netráví aktivně v sociálních službách. Je otázkou, zda by pro tyto obory měl vyučovat etiku čistý etik, nebo zda by pro studenta byla přínosnější výuka vedená vedoucím pracovníkem aktivně působícím v sociálních službách. Předpokládám, že vedoucí pracovník mimo jiné v této oblasti dbá na dodržování etických zásad nejen u sebe, ale i svých podřízených.

Z výsledků v oblasti kontaktu vyučujících s aplikovanou sférou oboru sociální práce vyplývá, že v reálném (i tak slabém) kontaktu je pouze jeden z oslovených. Dle mého názoru je účast na konferencích a práce s odbornými periodiky nedostatečným způsobem kontaktu s oborem, protože se domnívám, že tato činnost je běžnou v čistě akademické sféře při přípravě výuky. Pak vyvstává otázka, zda takovýto vyučující má vůbec dostatečné kompetence pro výuku budoucích sociálních pracovníků.

Na tomto místě bych si dovolila přejít k druhé části diskuze, kterou je srovnání závěrů plynoucích z dotazníkového šetření a závěry autorů citovaných v teoretické části. Praktickou podobou etiky je morálka, na niž můžeme nahlížet jako na soubor pravidel (studentům se v dotazníkovém šetření vybavil etický kodex), etika jako taková pomáhá člověku více porozumět způsobu lidského myšlení a jednání. Zaobírá se mravností – určitý způsob jednání. Studentům se vybavilo správné rozhodování, spravedlivé jednání, spravedlnost. Z výše uvedeného vyplývá shoda mezi základními pojmy v oblasti etiky uváděnými v literatuře a pojmy, které si v souvislosti s etikou vybavují studenti.

Dotazníkové šetření blíže potvrdilo, že studenti si nejvíce odnášejí z normativní etiky, protože se jim mezi prvními vybavují pojmy jako lidská práva, etický kodex a respektování klientů (v praxi), což je v souladu s pojmy uvedenými v literatuře zaobírající tímto odvětvím etiky, blíže v obecné normativní etice. Aplikovaná normativní etika převádí poznatky normativní etiky do praxe, což studenti reflektovali uvedením pojmů jako jsou správné rozhodování a odpovědná práce. (Srov. Bazalová, 2012: 11)

V individuální etice jde o jednání jedince, o jeho motivy a postoje k okolí. Tuto myšlenku reflektují studenti uvedením pojmu odpovědné jednání z čehož vyplývá, že si jsou vědomi odpovědnosti za svou práci v sociálních službách, a hlavně za klienty. Další s tím související pojem, který se studentům vybavil je spravedlnost. Zde je krásně patrné, že si jsou vědomi, jak důležitý je důraz na spravedlivé jednání a rozhodování v obtížných životních situacích klientů. Navíc samotná sociální etika se zajímá o spravedlnost ve vztazích, což studenti nepřímou uvedli. (Srov. Anzenbacher, 2004: 11-13) Jak už jsem psala rozdělování těchto etik není, tak úplně na místě, protože pokud bychom se zaměřili na individuální etiku, vyplývalo by z toho, že problémy jedince by se řešily sami za předpokladu dobrého chování a pokud bychom se zaměřili pouze na sociální etiku, tak by zanikly pojmy osobní odpovědnost či osobní morálka. (Srov. Tamtéž:14) Výše uvedené tvrzení se potvrdilo i výzkumným šetřením mezi studenty.

Etika má vždy takovou podobu, jakou ji určíme za základě své vlastní rozumové úvahy a volných procesů (Srov. Tamtéž: 9), což studenti reflektovali uvedením některých odpovědí v etické části slovy „z osobních důvodů“, nebo „dle mého“. Víše zmiňované se potvrdilo i v otázce „Co všechno pod sebou etika skrývá?“, kdy se mi dostalo od studenta magisterského studia odpovědi „*Odpovědnost a morální úroveň pracovníka. Přehled v tom co je správné a umění rozlišovat v širším a hlubším kontextu. Moudrost v rámci práce v různých krizových situacích.*“ A od studenta bakalářského stupně studia se mi dostalo odpovědi „*morálka*“, která je praktickou podobou etiky a můžeme na ní nahlížet jako na určitý systém pravidel. (srov. Hartmann, 2002: 23)

Ve zdůvodnění toho, proč se etikou v sociální práci zabírat studenti z části opisují etický kodex, který zmiňují v kapitolách Etika a člověk a Hodnoty v sociální práci. Studenti především zdůrazňují vztah mezi sociálním pracovníkem a společností. K etickému kodexu se váže i zdůvodnění využití etiky v aplikované sféře sociální práce.

Etika se na základních školách probíhá v rámci občanské nauky v tematickém celku „Morální rozvoj“, z čehož vyplývá, že výuka etiky již na ZŠ probíhá, proto není potřeba její zavadení, které poptávají někteří studenti v problematice zařazení Etiky do výuky. Pokud jde o vysoké školy, tak se etika vyučuje pouze ve vybraných oborech (viz. Nařízení vlády č. 275/2016) a zde je možné dále rozvinout debatu nad odpověďmi požadující rozšíření výuky do všech oborů VŠ. Jinak jsou odpovědi studentů v souladu se stávajícím stavem výuky na VŠ (viz. Výuka etiky na vysokých školách).

Studenti správně rámcově popsali RVP, které je definováno vnímáno jako doporučení, respektive minimální, standard vzdělávání (viz. Důležitost standardu ve vzdělávání). Pro vzdělávání na vysoké škole platí standardy popsané v kapitole Důležitost standardu vzdělávání sociálních pracovníků pro sociální práci. Málo, který student zná perfektně tyto standardy, sama jsem se s nimi blíže seznámila až při psaní diplomové práce, proto otázka jejich dodržování dle mého názoru byla zodpovězena pocitově, nikoliv znalostně.

Studenti nejčastěji uvádí jako hlavní, co jim dalo studium na vysoké škole, právě to, co kritici vytýkají etickému kodexu (viz. Strana 21 poslední odstavec), z čehož vyplývá, že výuka etiky na vysoké škole poskytne studentům to, v čem se nemohou při výkonu praxe opřít o etický kodex.

4 Závěr

Ve své diplomové práci se zabírám vzděláváním sociálních pracovníků v oblasti etiky. Nejprve jsem se v teoretické části zabírala etikou, systémem vzdělávání a následně vzděláváním přímo v oblasti etiky. Jednotlivé části jsem zpracovala nejprve obecně a následně se zaměřením na obor sociální práce. Etickou část jsem zpravovala za použití odborné literatury, zatím co při zpracování vzdělávací části, zejména pak standardů vzdělávání, jsem vycházela především z legislativních dokumentů a rámcových vzdělávacích plánů.

Teoretické poznatky jsem se rozhodla ověřit formou dotazníkového šetření mezi vyučujícími etiky a studenty oboru sociální práce v bakalářském a magisterském stupni studia na vysoké škole. Hlavním cílem výzkumu bylo zodpovědět otázku: „Je současný vzdělávací systém budoucích sociálních pracovníků v oblasti etiky nastaven tak, aby si z něj budoucí zmiňovaní sociální pracovníci odnesli potřebné vědomosti, tudíž zda se setkává obsah Minimálního standardu v oblasti etiky s obsahem a efektem výuky etiky, což by mělo být patrné i ve vnímání studenty. Je zde provázanost?“ Výsledky dotazníkového šetření prokázaly, že studentům vyhovuje současná podoba výuky etiky ve studijním oboru sociální práce a někteří dokonce volají po jejím rozšíření, a to nejen v rámci studia na vysoké škole. V současném stavu vidím provázanost mezi tím, co se vyučující snaží předat svým studentům a tím, co si studenti opravdu dle svých slov z výuky odnášejí. Také si troufám tvrdit, že obsah a efekt výuky vede k naplnění standardů v oblasti etiky pro obor Sociální práce tak, jak vyplývají z nařízení vlády č. 275/2016.

Jak vyučující, tak studenti se shodli, že etika je jednou ze základních oblastí, kterou musí sociální pracovník při výkonu své profese zvládat. V této otázce se nenašel žádný respondent, který by zastával jiný názor. V otázce počtu vyučovaných etických předmětů se setkává názor většiny vyučujících a studentů, že současný stav je vyhovující, naopak zbývající část vyučujících a studentů se názorově rozchází, protože většina zbývajících studentů je pro navýšení počtu vyučovaných předmětů z oblasti etiky, zatím co vyučující nikoliv. I z uvedených informací o zpětných vazbách vyučujícím etiky vyplývá, že většina studentů je se současným stavem výuky etiky spokojena. Ze získaných dat si troufám tvrdit, že ve zvolené skupině respondentů se většinově střetávají pohledy vyučujících a studentů v oblasti výuky a důležitosti etiky pro sociální práci.

Pokud mohu soudit z odpovědí studentů i vyučujících na otázku, co se jim vybaví, když se řekne etika, kdy se ne jednomu studentovi vybaví mimo jiné i některý z vyučujících, tak se pohledy studentů a vyučujících na etiku jako celek k sobě velmi přibližují, některé se i potkávají. Studenti pohlížejí na etiku ze směru aplikace pro svůj obor, zatím co někteří vyučující uvádí hned v prvně vybavených myšlenkách hluboké teoretické pojmy.

Vzhledem k pasivní podobě kontaktu většiny vyučujících etiky (kteří jsou v kontaktu s oborem sociální práce) nemohu zcela jistě určit korelaci mezi procentům studentů rozhodnutých setrvat v oboru i po dokončení studia a procentem vyučujících, kteří jsou s daným odvětvím v kontaktu. Pokud bych i tak měla vycházet pouze z nasbíraných dat, tak se nachází určitá korelace u studentů magisterského stupně, kdy jich většina plánuje zůstat v oboru i po dokončení studia ve shodě s většinou vyučujících, kteří uvedli, že jsou v kontaktu s oborem. Čistě subjektivně s přihlédnutím k odpovědím od respondentů z bakalářského studia se domnívám, že za tak početnou skupinou studentů magisterského stupně, kteří chtějí setrvat v oboru stojí spíše velké množství absolvovaných praxí nežli vzor v podobě vyučujícího dosahujícího praktických výsledků v oblasti sociální práce.

Studenti celkově hodnotí kvalitu přípravy pro výkon svého budoucího povolání sociálního pracovníka pozitivně. Zároveň studenti prokázali, že tuší, k čemu jsou standardy v oblasti vzdělávání (konkrétně rámcové vzdělávací plány) a uvedli, že dle nich jejich vzdělávací organizace tyto standardy dodržuje. Oslovení studenti magisterského stupně studia uvedli, že by přivítali, pokud by výuka etiky nabyla více praktické podoby přímo související s jejich oborem. Respondenti z řad vyučujících by rádi realizovali změnu ve výuce etiky směrem k výraznějšímu prohloubení etického myšlení a dialogické výuce, což není příliš ve shodě se studenty na první pohled, ale při hlubším zamyšlení zde částečná shoda je. Studenti by uvítali více praktické vyučování, k němuž vede cesta přes prohloubení etického myšlení a praktická výuka předmětu etika se dá realizovat právě tehdy, pokud bude vedena formou dialogu mezi studenty a vyučujícími, což umožní přehrát si některé situace z praxe a podrobně si je rozebrat z etického pohledu.

Studenti i vyučující se domnívají, že etika je ve vzdělávání velmi důležitou nejen na vysoké škole, ale studenti by také uvítali její rozšíření na střední a základní školy. Dle respondentů napomáhá formovat osobnost člověka a podněcuje jeho další rozvoj. Zároveň se z výsledků dotazníkového šetření vyplývá, že stávající stav výuky etiky je dostačující z pohledu množství

vyučovaných předmětů i jejich uplatnitelnosti, ač jak studenti, tak vyučující se shodují, že by bylo vhodné udělat změny ve výuce tak, aby byla více svázána s oborem, kterému se studenti věnují, a dosáhla ještě vyšší praktičnosti. Většinová shoda panuje i mezi tím, co chtějí učitelé svým studentům předat a co studenti uvádějí mezi nejdůležitějšími hodnotami nabytými studiem. Studenti své odpovědi na nejdůležitější nabyté profesní hodnoty uvádí pouze rámcově, zatím co jejich vyučující se rozepsali do větších podrobností v tom, co by svým posluchačům rádi předali. Znalost etiky je zcela nezbytná pro fungování dnešní společnosti, což svorně uvedli jak vyučující, tak studenti obou stupňů studia, vidí v ní jedenu ze základních dovedností, kterou si má jedinec osvojit.

Ačkoliv vyučující dle svých slov dělají maximum pro to, aby jejich hodiny byly naplněny vždy aktuálními poznatky a kvalitně zpracovány (věnují tomu značné množství svého pracovního času), tak ne všichni vyučující jsou názoru, že jejich přednášky značnou měrou přispívají k praktickému uplatnění studentů. Míru příspěvku k uplatnění studenta neuvedl žádný z respondentů jako velmi významnou a jen polovina respondentů ji označila za významnou. Pokud zvážím, že etika je dle studentů i vyučujících klíčovou oblastí znalostí sociálního pracovníka, pak je tak malé procento názorů, že přednášky přispívají k praktickému uplatnění studentů ukazatelem toho, že nejspíš není koncept výuky zcela správně nastaven. Také minimálně polovina dotazovaných vyučujících není schopna zhodnotit jednoznačně kvalitu přípravy studentů pro praxi v oboru sociální práce a někteří též nedokáží určit, jakou měrou přispívají jejich přednášky k praktickému uplatnění studentů. Na obhajobu vyučujících musím říct, že vyučující dostávají o uplatnění svých studentů naprosto minimální zpětnou vazbu, nejčastěji osobně, nebo v podobě statistik z Úřadu Práce, které pravidelně v ročních reportech dostávají jednotlivé školy.

S ohledem na výše uvedené a na to, že jen 50 % oslovených vyučujících se domnívá, že současná koncepce výuky jako celku na vysokých školách je vhodná pro praktické uplatnění studentů, soudím, že současná koncepce výuky jako celku je nevhodná pro praktické uplatnění studentů oboru sociální práce. Z respondentů nikdo neuvedl žádné konkrétní návrhy ani směr, kterým by se měla změna udát, ale soudím, že celkově by výuka měla být zaměřena více prakticky, a to nejen v etických předmětech, kde to studenti navrhují, a i vyučující podávají vyjádření s návrhy na změnu v tomto směru.

Z výše uvedených závěrů mi vyvstala otázka, která je určena pro další hlubší rozbor této problematiky, „jsou studenti oboru sociální práce současným systémem vysokého a vyššího

odborného školství opravdu do praxe připraveni tak kvalitně, jak předpokládají?“ zodpovězení této otázky by vyžadovalo další výrazně hlubší a plošnější šetření, ze kterého by vyšla charakteristika experimentálního ročníku a následně by se dalším šetřením muselo prokázat, zda jsou jeho absolventi experimentálního ročníku skutečně kvalitněji připraveni do praxe. Takto rozsáhlé šetření je ovšem příliš nákladné a časově náročné, než aby bylo realizovatelné formou kvalifikační studentské práce.

Přínosem této práce je poukázání na důležitost kvalitní výuky etiky a to i na nižších stupních vzdělávání. Dále pak poukazuje na potřebu změny v Českém vysokém školství, aby byla opravdu zajištěna kvalitní příprava studentů pro aplikovanou sféru jejich oboru.

5 SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

Akreditace. *Ministerstvo práce a sociálních věcí* [online]. Praha 2, 2015 [cit. 2017-06-16]. Dostupné z: <http://www.mpsv.cz/cs/18655>

AKVINSKÝ, T., *Komentář k Etice Nikomachově. II. Kniha*. 1. vyd. Praha: Krystal OP, 2013. 233 s. ISBN 978-80-87183-61-8

ANZENBACHER, A. *Křesťanská sociální etika: Úvod a principy*. Přel. K. Šprunk. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2004. 254 s. ISBN 80-7325-030-6.

ARISTOTELÉS, *Etika Nikomachova*. 2. vyd. Praha: Petr Rezek, 1996. 493 s. ISBN 80901796-7-3

BANKS, S. *Ethics and values in social work*. 2. vyd. New York: British Association of Social Workers: PALGRAVE, 2001. 217 s. ISBN 0-333-94798-3.

BAZALOVÁ, E. *REFLEXE HODNOT V SOCIÁLNÍ PRÁCI SE ZAMĚŘENÍM NA PRÁCI V CHARITĚ*. České Budějovice, 2012, 135 s. Diplomová. Jihočeská univerzita. Vedoucí práce Doc. Tomáš Machula, Ph.D., Th.D.

BÍLÝ, J. *Základy etiky, estetiky a religionistiky*. 1. vyd. Praha: Eurolex Bohemia s.r.o., 2005. ISBN 80-86861-21-X.

BONHOEFFER, D. *Etika*. Přeložil Bohuslav VIK. Praha: Kalich, 2007. ISBN 978-80-7017-047-2.

Co je Microsoft Forms? *Podpora Microsoft Office* [online]. Redmond, 2017 [cit. 2017-06-14]. Dostupné z: <https://support.office.com/cs-cz/forms?omkt=cs-CZ>

ČESKÁ REPUBLIKA. *Nářízení vlády o oblastech vzdělávání ve vysokém školství*. In: *Sbírka zákonů*. Praha, 2016, ročník 2016, číslo 275, ISSN 1211-1244. V platném znění.

DEMČÁK, Marek. Online dotazník - jak na to? *Vyplňto.cz* [online]. 2017, 18 [cit. 2017-06-21]. Dostupné z: <https://www.online-dotaznik.cz/>

Doporučení postupu při přidělování kreditního ohodnocení předmětů ve studijních plánech bakalářských studijních oborů. Praha, 2009. Dostupné také z:

https://intranet.fsv.cuni.cz/FSVINT-1276-version1-KREDITY_FSV_UK.doc

Dotazníková šetření: Elektronické dotazování. *WikiKnihovna* [online]. 2012 [cit. 2017-06-21]. Dostupné z:

http://wiki.knihovna.cz/index.php?title=Dotazn%C3%ADkov%C3%A1_%C5%A1et%C5%99en%C3%AD#Elektronick.C3.A9_dotazov.C3.A1n.C3.AD

ELICHOVÁ, M. *Sociální práce: Aktuální otázky.* Praha: Grada, 2017. ISBN 978-80-271-0080-4. ¹

Etický kodex Společnosti sociálních pracovníků. Společnost sociálních pracovníků ČR. [online]. 20. 5. 2006.[cit.2017-01-29]. Dostupné na WWW

http://socialnipracovnici.cz/public/upload/image/eticky_kodex_sspr.pdf

FLETCHER, J. F. *Situační etika: nová morálka.* Přeložil Jan ZÁMEČNÍK. Praha: Kalich, 2009. Kairos. ISBN 978-80-7017-126-4

Funkce garantů oborů a programů a tutorů. *Fakulta Elektrotechnická ČVUT* [online]. Praha, 2017 [cit. 2017-06-21]. Dostupné z: <https://www.fel.cvut.cz/cz/education/garanti-popis.html>

HALEČKA T., „Profesionální sociální pracovníci a povaha ich práce: Determinanty kvality a účinnosti práce sociálního pracovníka: Bližšie ovz'ahu etiky a etiketyv sociálnej práci“ in *Sociálna práca: Kapitoly z dejín, teorie a metodiky sociálnej práce*, ed. Anna Tokárová, Prešov: FFPU, 2009

HARTMANN, N. *Struktura etického fenoménu.* Přel. K. Hlavoň. 1. vyd. Praha: Academia, 2002. 274 s. ISBN 80-200-0970-1.

HelpDesk: Office 365. *Jihočeská universita* [online]. České Budějovice, 2017 [cit. 2017-06-21]. Dostupné z: <http://helpdesk.jcu.cz/sluzby/office-365>

HENDL, J. *Kvalitativní výzkum – základní metody a aplikace.* Praha: Portál, 2005.

¹ Vybrané strany knihy poskytnuty autorkou dne 19.6.2017.

Klasifikační stupnice ECTS. *Universita Tomáše Bati ve Zlíně* [online]. Zlín, 2004 [cit. 2017-06-12]. Dostupné z: <http://www.utb.cz/uni/klasifikacni-stupnice-ects-1>

HODOVSKÝ, I. a M. DOPITA, ed. *Etika a sociální deviace*. Olomouc: Univerzita Palackého, Pedagogická fakulta, 2002. ISBN 80-7182-049-0.

HREHOVÁ, H. *Etika, sociálne vzťahy, spoločnosť*. Bratislava: Veda, 2005. ISBN 8022408492.

KAHÁNKOVÁ, J. *Průvodce odborným praktickým vzděláváním v sociální práci: pro studující*. V Ostravě: Katedra sociální práce, Zdravotně sociální fakulta, Ostravská univerzita, 2010, 2. vydání. ISBN 978-80-7368-468-6.

KOLIBOVÁ, H. *Zdroje inovací a evaluace studia sociální práce* [online]. 2017, , 211 - 221 [cit. 2017-06-22]. Dostupné z: http://www.pulib.sk/elpub2/FF/Matulayova2/pdf_doc/14.pdf

KOZEL, R., L. MYNÁŘOVÁ a H. SVOBODOVÁ. *Moderní metody a techniky marketingového výzkumu*. Praha: Grada, 2011. Expert (Grada). ISBN 978-80-247-3527-6.

KUTNOHORSKÁ, J. *Etika v ošetrovatelství*. Praha: Grada, 2007. Sestra (Grada). ISBN 978-80-247-2069-2.

KUTNOHORSKÁ, J., M. CICHÁ a R. GOLDMANN. *Etika pro zdravotně sociální pracovníky*. Praha: Grada, 2011. ISBN 978-80-247-3843-7.

Legislativa a metodické pokyny pro vysoké školy. *Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy ČR* [online]. Praha, 2017 [cit. 2017-06-12]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/vzdelavani/vysoke-skolstvi/legislativa>

DOC. MACHULA, T. *Etika4*. České Budějovice, 2010. Dostupné také z: <http://www2.tf.jcu.cz/~machula/vyuka/>

MÁTEL, A., M. SCHAVEL a P. MÜHLPACHR. *Aplikovaná etika v sociální práci*. Brno: Institut mezioborových studií, 2010. ISBN 978-80-87182-13-0.

MATOUŠEK, O. *Metody a řízení sociální práce*. Praha: Portál, 2003. ISBN: 80-7178-548-2.

MATOUŠEK, O. *Slovník sociální práce*. Praha: Portál, 2003. ISBN 978-807178-549-0.

NEČASOVÁ, M. „Profesní etika“ in *Metody a řízení sociální práce*, ed. Oldřich Matoušek, Praha: Portál, 2003, s. 21 – 49

NEČASOVÁ, M. *Úvod do filozofie a etiky v sociální práci*. Brno: Masarykova univerzita Brno, 2001. ISBN 80-210-2673-1.

NOVOTNÁ, V., SCHIMMERLINGOVÁ, V. Sociální práce její vývoj a metodické postupy. Praha: Univerzita Karlova, 1992. ISBN: 80-7066-483-5.

OLECKÁ, I. IVANOVÁ, K. *Metodologie vědecko-výzkumné činnosti*. [online].

Studijní opory předmětu pro podporu samostudia v modulu Společenských věd. Olomouc. Moravská vysoká škola Olomouc, o. p. s. 2010. [cit. 2014-02-19]. Dostupné z http://www.mvso.cz/data/upload/Projekty/41Metodologie_vedeckovyzkumne_cinnosti.pdf

OPATRŇY, M. *Sociální práce a teologie: inspirace a podněty sociální práce pro teologii*. Praha: Vyšehrad, 2013. ISBN 978-80-7429-408-2.

PRŮCHA, J. *Andragogický výzkum*. Praha: Grada, 2014. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-5232-7.

PUTNOVÁ, A. a P. SEKNIČKA. *Etické řízení ve firmě: nástroje a metody: etický a sociální audit*. Praha: Grada, 2007. ISBN 978-80-247-1621-3.

Rámcový vzdělávací program pro obor vzdělávání 23-51-E/01. Praha, 2009, 54 s. Dostupné také z: http://zpd.nuov.cz/RVP_3_vlna/RVP%202351E01%20Strojirenske%20prace.pdf

Rámcový vzdělávací program pro obor vzdělávání: 75–41–L/51 Sociální činnost. Praha, 2012. Dostupné také z: http://zpd.nuov.cz/RVP_5_vlna/RVP_7541L51_Socialni_cinnost.pdf

Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání. Praha, 2017, 164 s. Dostupné také z: http://www.nuv.cz/uploads/RVP_ZV_2017.pdf

ŘEZŇÍČEK, I. *Metody sociální práce*. Praha: Sociologické nakladatelství, 1994. ISBN 80-85850-00-1.

Standard – Asociace vzdělávatelů v sociální práci. *Asociace vzdělávatelů v sociální práci* [online]. Brno, 2014 [cit. 2017-06-21]. Dostupné z: <https://www.asvsp.org/standardy/#etika>

Steven M. SHARDLOW, „Values, Ethics and Social Work“, in *Social Work: Themes Issues and Critical Debates*, ed. Robert Adams – Lena Dominelli – Malcolm Payne, Hampshire: Paulgrave, 2002

ŠÝKOROVÁ, K. *Základy sociologie, filosofie a etiky pro pomáhající profese*. Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2008. ISBN 978-80-7372-323-1.

Systematizace procesů studentského hodnocení kvality v České republice. *Akademické centrum studentských aktivit* [online]. Brno, 2017 [cit. 2017-06-23]. Dostupné z: <https://www.acsa.cz/studenti/o-acsa/realizovali-jsme/vyzkumy/studentske-hodnoceni-kvality/>

ŠKÁVOVÁ, V. *Nejpalčivější problém sociální práce*. České Budějovice, 2016. 4 s. Esej. Jihočeská Univerzita.

ŠKÁVOVÁ, V. *Vývoj šikany a zkušenosti dětí se šikanou v letech 2011 – 2014 mezi žáky 5., 6. a 8. tříd ZŠ J.K. Tyla Písek*. České Budějovice, 2016. 57 s. Bakalářská práce. Jihočeská Univerzita.

ŠKULECOVÁ, J. a JANKOVSKÝ, J., „Význam etických aspektů práce v pomáhajících profesích“, *Sociální práce/Sociálna práca* 4 (2004): 54 – 61.

ŠMAJS, J., B. BINKA a I. ROLNÝ. *Etika, ekonomika, příroda*. Praha: Grada, 2012. ISBN 978-80-247-4293-9.

ŠRAJER, J. „Etika a požadavek komplexnosti v sociální práci“, *Sociální práce/Sociálna práca* 3 (2006)

ŠRAMO, J. *Aristoteles ze Stageiry*. 1. vyd. Praha: Občanské sdružení Melius, 2012. 270 s. ISBN 978-80-87638-01-9.

Terciární vzdělávání. *Národní ústav odborného vzdělávání* [online]. Praha, 2012 [cit. 2017-06-12]. Dostupné z: <http://www.nuov.cz/terciarni-vzdelavani>

TRETERA, I. *Nástin dějin evropského myšlení*. 2. vyd. Praha: Paseka, 1999. 374 s. ISBN 80-7185-243-0

TYPY VÝUKY. *Psychologie, pedagogika Vše co student potřebuje vědět* [online]. 2017 [cit. 2017-06-12]. Dostupné z: <http://psychologie-pedagogika.studentske.cz/2008/06/typy-vuky.html>

VERGELY, B. *Aristoteles aneb umění moudrosti*. 1. vyd. Praha: KMa s. r. o., 2008. 65 s. ISBN 978-80-7309-619-9

WEISCHEDEL, W. *Skeptická etika*. Přel. J. Karásek. Praha: OIKOYMENH, 1999. 165 s. ISBN 80-86005-84-4. 13 3

Zákon č. 111/1998 Sb., o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách). In: *Sbírka zákonů*. 22. 4. 1998. ISSN 1211-1244. V platném znění.

Zákon č. 137/2016 Sb., zákon ze dne 2. března 2016, kterým se mění zákon č. 111/1998 Sb., o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony. In: *Sbírka zákonů*. 28. 6. 2016. ISSN 1211-1244. V platném znění.

ZLÁMAL, J. *Etika, legislativa a organizace zdravotnictví ČR*. Prostějov: Computer Media, 2016. ISBN 978-80-7402-247-0

6 Seznam příloh

- A. Dotazník pro vyučující
- B. Dotazník pro studenty
- C. Příklad přidělování kreditového ohodnocení předmětu
- D. Vzorový Etický kodex pro akademické pracovníky vysokých škol
- E. ETICKÝ KODEX SPOLEČNOSTI SOCIÁLNÍCH PRACOVNÍKŮ ČR

7 Seznam tabulek a grafů

Tab. č. 2: Průměrný čas potřebný k vyplnění dotazníku jednotlivými skupinami respondentů ...	42
Tab. 3: Reprezentativní vzorek odpovědí studentů magisterského stupně studia (zdroj: vlastní výzkum).....	43
Tab. 4: Reprezentativní vzorek odpovědí studentů bakalářského stupně studia (zdroj: vlastní výzkum).....	43
Tab. 5: Reprezentativní vzorek odpovědí studentů magisterského stupně studia (zdroj: vlastní výzkum).....	44
Tab. 6: Reprezentativní vzorek odpovědí studentů bakalářského stupně studia (zdroj: vlastní výzkum).....	44
Tab. 7: Reprezentativní vzorek odpovědí studentů magisterského stupně studia (zdroj: vlastní výzkum).....	45
Tab. 8: Reprezentativní vzorek odpovědí studentů bakalářského stupně studia (zdroj: vlastní výzkum).....	45
Tab. 9: Reprezentativní vzorek odpovědí studentů magisterského stupně studia (zdroj: vlastní výzkum).....	46
Tab. 10: Reprezentativní vzorek odpovědí studentů bakalářského stupně studia (zdroj: vlastní výzkum).....	46
Tab. 11: Reprezentativní vzorek odpovědí studentů magisterského stupně studia (zdroj: vlastní výzkum).....	47
Tab. 12: Reprezentativní vzorek odpovědí studentů bakalářského stupně studia (zdroj: vlastní výzkum).....	47
Tab. 13: Reprezentativní vzorek odpovědí studentů magisterského stupně studia (zdroj: vlastní výzkum).....	47
Tab. 14: Reprezentativní vzorek odpovědí studentů bakalářského stupně studia (zdroj: vlastní výzkum).....	48
Tab. 15: Reprezentativní vzorek odpovědí studentů magisterského stupně studia (zdroj: vlastní výzkum).....	48
Tab. 16: Reprezentativní vzorek odpovědí studentů bakalářského stupně studia (zdroj: vlastní výzkum).....	48

Graf 1: Výsledky odpovědí na uzavřenou otázku studentů magisterského stupně studia (zdroj: vlastní výzkum)	49
Graf 2: Výsledky odpovědí na uzavřenou otázku studentů bakalářského stupně studia (zdroj: vlastní výzkum)	49
Tab. 17: Reprezentativní vzorek dopovědí studentů magisterského stupně studia (zdroj: vlastní výzkum).....	50
Tab. 18: Reprezentativní vzorek dopovědí studentů bakalářského stupně studia (zdroj: vlastní výzkum).....	50
Graf 3: Výsledky odpovědí na uzavřenou otázku studentů magisterského stupně studia (zdroj: vlastní výzkum)	50
Graf 4: Výsledky odpovědí na uzavřenou otázku studentů bakalářského stupně studia (zdroj: vlastní výzkum)	51
Graf 5: Výsledky odpovědí na uzavřenou otázku studentů magisterského stupně studia (zdroj: vlastní výzkum)	51
Graf 6: Výsledky odpovědí na uzavřenou otázku studentů bakalářského stupně studia (zdroj: vlastní výzkum)	52
Tab. 19: Reprezentativní vzorek dopovědí studentů magisterského stupně studia (zdroj: vlastní výzkum).....	52
Tab. 20: Reprezentativní vzorek dopovědí studentů bakalářského stupně studia (zdroj: vlastní výzkum).....	52
Graf 7: Výsledky odpovědí na uzavřenou otázku studentů magisterského stupně studia (zdroj: vlastní výzkum)	53
Graf 8: Výsledky odpovědí na uzavřenou otázku studentů bakalářského stupně studia (zdroj: vlastní výzkum)	53
Tab. 21: Reprezentativní vzorek dopovědí studentů magisterského stupně studia (zdroj: vlastní výzkum).....	54
Obr. 22: Reprezentativní vzorek dopovědí studentů bakalářského stupně studia (zdroj: vlastní výzkum).....	54
Tab. 23: Reprezentativní vzorek dopovědí studentů magisterského stupně studia (zdroj: vlastní výzkum).....	55
Tab. 24: Reprezentativní vzorek dopovědí studentů bakalářského stupně studia (zdroj: vlastní výzkum).....	55

Tab. 25: Odpovědi vyučujících na otevřenou otázku (zdroj: vlastní výzkum)	56
Tab. 26: Odpovědi vyučujících na otevřenou otázku (zdroj: vlastní výzkum)	56
Tab. 27: Odpovědi vyučujících na otevřenou otázku	57
Tab. 28: Odpovědi vyučujících na otevřenou otázku	57
Tab. 29: Odpovědi vyučujících na otevřenou otázku	58
Graf 9: Výsledky odpovědí vyučujících na uzavřenou otázku.....	58
Tab. 30: Odpovědi vyučujících na otevřenou otázku	59
Graf 10: Výsledky odpovědí vyučujících na uzavřenou otázku.....	59
Graf 11: Výsledky odpovědí vyučujících na uzavřenou otázku.....	60
Tab. 31: Odpovědi vyučujících na otevřenou otázku	60
Tab. 32: Odpovědi vyučujících na otevřenou otázku	61
Tab. 33: Odpovědi vyučujících na otevřenou otázku	61
Graf 12: Výsledky odpovědí vyučujících na uzavřenou otázku.....	62
Tab. 34: Odpovědi vyučujících na otevřenou otázku	63
Obr. 35: Odpovědi vyučujících na otevřenou otázku	63
Graf 13: Výsledky odpovědí vyučujících na uzavřenou otázku.....	64
Obr. 36: Odpovědi vyučujících na otevřenou otázku	64
Graf 14: Výsledky odpovědí vyučujících na uzavřenou otázku.....	64
Tab. 37: Odpovědi vyučujících na otevřenou otázku	65

ABSTRAKT

Tato diplomová práce pojednává o etickém vzdělávání sociálních pracovníků. Nejdříve pojednává o vzdělávání spk v oblasti sociální práce a poukazuje na důležitost standardu ve vzdělávání nejen v oblasti sociální práce. Také poukazuje na význam etiky ve vzdělávání sociálních pracovníků a na celkový vzdělávací systém na vysokých školách. Zároveň zkoumá, zda je současný vzdělávací systém budoucích spk v oblasti etiky nastaven tak, aby si z něj budoucí spk něco odnesli, tudíž zda se setkává obsah minimálního standardu v oblasti etiky s obsahem a efektem výuky etiky profesorů na vysokých školách. Výzkum se zaměřuje jak na kantory, tak na budoucí sociální pracovníky.

Klíčová slova: sociální práce, sociální pracovník, etika, vzdělávání, vzdělávací systém, standardy vzdělávání, profesor

ABSTRACT

This diploma thesis deals with the ethical education of social workers. First, it deals with the education of social workers in the field of social work and it points to the importance of the standard in the education not only in the field of social work. It also points out the importance of ethics in the education of social workers and the overall education system at universities. At the same time, it examines whether the current education system of the future social workers in the field of ethics is set in such a way that the future social workers gain the necessary knowledge and therefore whether the content of the minimal ethical standard meets the content and effect of teaching the ethics of professors at universities. Research focuses both on cantors and on the future social workers.

Keywords: social work, social work, ethics, education, education system, education standards, professor

Příloha A: Dotazník pro vyučující etiky v oboru sociální práce

Dotazník pro vyučující

* Povinné

1. Když se řekne etika v sociální práci, co se vám vybaví (alespoň 3 pojmy)? *

Zadejte svoji odpověď.

2. Je pro vás etika v sociální práci důležitá? *

Zadejte svoji odpověď.

3. Co je podle Vas nejželezější téma v etice? *

Zadejte svoji odpověď.

4. K čemu je podle vás dobré se etikou zabývat (konkrétní důvod)? *

Zadejte svoji odpověď.

5. Napište 5-10 nejdůležitějších poznatků z etiky, které se snažíte svým studentům předat *

Zadejte svoji odpověď.

6. Zvolili byste více nebo méně etických předmětů v rámci studia sociální práce? *

Ne

Ano

7. Pokud jste na otázku číslo 6 odpověděli ANO, napište proč?

Zadejte svoji odpověď.

8. Jste řádně seznámeni s aktuální verzí rámcových vzdělávacích plánů MŠMT?, rok vydání poslední Vám známé verze uveďte do kolonky Jiné. *

Ne

11. Pokud od svých studentů dostáváte zpětnou vazbu na obsah přednášek, sdělte jakou.

Zadejte svoji odpověď.

12. Jakým směrem by jste dále rozvíjeli výuku etiky v sociální práci? *

Zadejte svoji odpověď.

13. Kolik času průměrně věnujete přípravě přednášek a aktualizací poznatků v oboru? *

Zadejte svoji odpověď.

14. Jakou měrou si myslíte, že vaše přednášky přispívají k praktickému uplatnění studenta? *

Velmi významnou

Významnou

17. Jste kromě výuky studentů sociální práce dále v kontaktu s oborem? *

Ne

Ano

18. Pokud jste v otázce 17 odpověděli Ano, napište jak.

Zadejte svoji odpověď.

19. Myslíte si, že současná koncepce výuky jako celku na VŠ je vhodná pro praktické uplatnění studentů? *

Ne

Ano

20. Pokud jste na otázku 19 odpověděli Ne, jaké změny by jste provedli?

Zadejte svoji odpověď.

Odeslat

Příloha B: Dotazník pro studenty končících ročníků oboru sociální práce

Dotazník pro studenty

* Povinné

1. Jak hodnotíte kvalitu přípravy studiem sociální práce pro výkon této profese? *

2. Jaké profesní hodnoty jste nabyli během vašeho studia v oboru sociální práce? *

Zadejte svoji odpověď.

3. Když se řekne etika v sociální práci, co se vám vybaví? (alespoň 3 pojmy) *

Zadejte svoji odpověď.

4. Jakou připsujete důležitost etice pro sociální práci? *

5. Co všechno pod sebou etika skrývá (alespoň 3 základní pojmy)? *

Zadejte svoji odpověď.

6. Proč je podle vás důležité se etikou zabývat? *

Zadejte svoji odpověď.

7. Co si myslíte o etice ve vzájemné interakci členů akademické obce? *

Zadejte svoji odpověď.

8. Co si myslíte o zasazení etiky do výuky na VŠ? *

Zadejte svoji odpověď.

9. Napište JEDNOU VĚTOU, k čemu slouží RVP MŠMT. *

Zadejte svoji odpověď.

10. Myslíte si, že jsou RVP dodržovány ve vaší vzdělávací instituci? *

- Ne
 Ano

11. Co byste případně změnily na výuce etiky v sociální práci? *

Zadejte svoji odpověď.

12. Zvolili byste více nebo méně etických předmětů v rámci studia sociální práce? Do kolonky Jiné napište proč? *

- Zachoval(a) bych stávající množství
 Zvolil(a) bych více předmětů
 Zvolil(a) bych méně předmětů
 Jiné

13. Myslíte, že jako sociální pracovník etiku využijete? *

- Ne
 Ano

14. Zdůvodněte svou volbu v otázce číslo 13 (Kde a Proč) *

Zadejte svoji odpověď.

15. Zůstanete v oblasti sociální sféry i po ukončení studia? *

- Ne
- Nevím
- Ano
- Nejsem si jistý/jistá

16. Co je to pro vás nejdůležitější, co si odnášíte ze studia sociální práce? (alespoň 3 body) *

Zadejte svoji odpověď.

17. Co jste se naučil(a) v rámci studia sociální práce (uvedte 5-10 nejdůležitějších dovedností)? *

Zadejte svoji odpověď.

Příloha C: Příklad přidělování kreditového ohodnocení předmětu

Příkladem hodnocení náročnosti předmětu v souladu dle ECTS může být následující tabulka, kterou si dovolím citovat z Fakulty sociálních věd Univerzity Karlovy v Praze. (Srov. Tamtéž)

Typ činnosti studenta	Průměrný počet hodin práce studenta	Vysvětlivky
kontaktní výuka	doba strávená v učebně vyjádřená v reálném čase	vyučovací jednotka na FSV je 40 minut, zpravidla je zdvojená, takže 80 minut. Semestr má na FSV tradičně 13 týdnů. Předmět označený 2/0 nebo 0/2 představuje tedy zaokrouhleně 18 hodin kontaktní výuky v reálném čase (40 minut x 2 x 13). Není důležité, zda jde o přednášku, cvičení či seminář. Nelze kombinovat s položkou „projekt, tvůrčí činnost, praxe“
plnění průběžných úkolů	jeden úkol = 3 hodiny	krátké individuální referáty z přečtené literatury (do 30 tiskových stran zpracovávaného textu), počítání příkladů, referování o aktualitách apod. Vzhledem k tomu, že průběžné úkoly nejsou na první hodině a v době „midtermu“ a pravděpodobně ani na poslední hodině, může být maximum na tuto položku 30 hodin .
prezentace / referát	jeden referát = 10 hodin	proslovený referát na cca 15-20 minut prezentovaný ve výuce (využití prezentačního sw typu ppt) + odevzdání v písemné podobě s poznámkovým aparátem a citacemi, rozsah cca 6-8 NS (10-13 tisíc znaků s mezerami). Nelze kombinovat s položkou „projekt, tvůrčí činnost, praxe“
kritický výklad	jeden výklad = 15 hodin	recenze či recenzní článek, koncept, překlad odborného textu do 10 tiskových stran a další „interpretační žánry“. Nelze kombinovat s položkou „projekt, tvůrčí činnost, praxe“
seminární práce menší	jedna práce = 30 hodin	5-15 NS (9 – 27 tisíc znaků s mezerami), poznámkový aparát a citace, práce se sekundární literaturou, která není výsledkem práce na projektu (viz dále). Nelze kombinovat s položkou „projekt, tvůrčí činnost, praxe“
Typ činnosti studenta	Průměrný počet hodin práce studenta	Vysvětlivky

seminární práce větší	jedna práce = 50 hodin	16+ stran (28 tisíc znaků s mezerami a více), poznámkový aparát a citace, práce s prameny, která není výsledkem práce na projektu (viz dále). Nelze kombinovat s položkou „projekt, tvůrčí činnost, praxe“
projekt, tvůrčí činnost, praxe	90 hodin (+ případně hodiny z položky „plnění průběžných úkolů“)	aktivní účast v předmětu, který je založen na práci na společném projektu (sběr a analýza, výzkum, práce v terénu, vydávání cvičného periodika, práce ve studiu apod.) nebo na zapojení do praxe. Součástí hodinového ohodnocení může být kontaktní výuka, test i samostatná práce, výstupem seminární práce větší nebo jiný výstup (i opakovaný, např. u vydávání periodika), popřípadě absolvování praxe a zpravidla <u>klasifikovaný zápočet</u> . <i>Tuto položku nelze kombinovat s jinými činnostmi kromě „plnění průběžných úkolů“!</i>
test dílčí	tzv. „midterm“, počet hodin na studium literatury	test či testy v průběhu semestru (tzv. midterm). Nelze kombinovat s položkou „projekt, tvůrčí činnost, praxe“.
test závěrečný	počet hodin na studium literatury + 2 hodiny na vypracování	atestační test uzavírající celý předmět, podmínkou je kombinace více testovacích metod („multiple choice“, odpověď celou větou, esej apod.). Nelze kombinovat s položkou „projekt, tvůrčí činnost, praxe“
ústní zkouška	počet hodin na studium literatury + 1 hodina na přípravu a skládání	ústní zkouška uzavírající celý předmět. Nelze kombinovat s položkou „projekt, tvůrčí činnost, praxe“

Typ činnosti studenta	Průměrný počet hodin práce studenta	Vysvětlivky
Kombinace test závěrečný + ústní zkouška	počet hodin na studium literatury + 3 hodiny na vypracování, přípravu a skládání	kombinace testu a následné ústní zkoušky. Nelze kombinovat s položkami „test závěrečný“ a „ústní zkouška“
klauzura	90 hodin na studium literatury	písemná práce vypracovávaná – na základě předepsané prostudované literatury – v učebně, a to formou eseje o rozsahu cca 8 stran A4 (psané ručně na řádkovaném archu). Nelze kombinovat s položkou „projekt, tvůrčí činnost, praxe“
souborná zkouška	počet hodin na studium literatury	komisionální zkouška z více předmětů. Nelze kombinovat s položkou „projekt, tvůrčí činnost, praxe“, max. kreditní ohodnocení 5 kreditů. Do studijního plánu se může zařadit po 4. semestru místo jedné části SZk (viz výše 2.3.). Zařazení souborné zkoušky do studijního plánu záleží na rozhodnutí garanta.
bakalářský diplomový seminář	120 hodin (4 kredity)	doba nutná na napsání bakalářské práce (dle platných předpisů min. 35 normostran textu) + seminář + individuální konzultace

Tab. Příklady hodnocení činností pro rozhodnutí o počtu kreditů za předmět

Příloha D: Vzorový Etický kodex pro akademické pracovníky vysokých škol

schválený na 5. zasedání sněmu Rady vysokých škol 17. května 2007

Část I.

Obecné zásady

1. Akademický pracovník zachovává ve své práci vysoký standard dodržování lidských mravních principů a etických zásad, plně respektuje zásady tohoto kodexu.
2. Totéž vyžaduje od svých spolupracovníků a studentů, aktivně v tomto směru působí zejména na studenty a je jim v tom vždy příkladem.
3. Neobhajuje a nekryje neetické chování a jednání, a to ani tehdy, bylo-li by takové chování nebo jednání zdůvodňováno účelovou prospěšností, poslušností a loajalitou.
4. Považuje pedagogickou, vědeckou, uměleckou a obecně tvůrčí práci za integrální příspěvek k rozvoji lidského poznání, kultury, inovací a k obecnému užítku a hájí ji proti nespravedlivému zpochybňování nebo zneužívání; pečlivě dodržuje a šíří zásady spolehlivé a důvěryhodné vědecké, umělecké a další tvůrčí práce na veřejnosti, v okruhu svých spolupracovníků a zejména mezi studenty.

5. Trvale rozvíjí své schopnosti, rozšiřuje a prohlubuje si znalosti a dovednosti v oblasti svého profesního zaměření i obecné pedagogické práce.

6. Zachovává si kritičnost vůči výsledkům své práce, získaným poznatkům a závěrům, objektivně, kriticky, ale kolegiálně přistupuje k výsledkům svých spolupracovníků a studentů, je přístupný diskusím a argumentům.

7. Obhajuje svobodu myšlení, bádání, vyjadřování, výměnu názorů a informací. Ve své vědecké či jiné tvůrčí práci a v pedagogické činnosti nezastává neobjektivní ideologické či iracionální přístupy, odmítá vše, co může urážet lidskou důstojnost nebo ohrožuje řádný chod a rozvoj lidské společnosti.

Část II.

Zásady v pedagogické práci

1. Akademický pracovník jedná se studenty vždy na základě objektivního, korektního, náročného, ale citlivého hodnocení jejich schopností, znalostí, píle a ostatních osobnostních charakteristik; při klasifikaci studijních výsledků si počíná nestranně a objektivně, ve vztahu ke studentům vždy uplatňuje kolegiální způsob jednání.

2. Komunikuje se studenty otevřeným a korektním způsobem, neuchyluje se k jejich podceňování, ponižování a jakémukoliv znevažování.

3. Chová se k nim vždy spravedlivě, nevyžaduje od nich činnosti, které patří k jeho vlastním povinnostem, nepřivlastňuje si nijak jejich práci a jimi dosažené výsledky.

4. Předává jim ochotně své znalosti, dovednosti a zkušenosti.

5. Snaží se pedagogicky působit nejen kvalitní výukou a výcvikem, ale za každých okolností i osobním příkladem, pečlivě dodržuje stanovená pravidla organizace výuky.

6. Plně a iniciativně se věnuje kolektivní a individuální výuce a výchově studentů, napomáhá rozvoji jejich samostatného a kritického myšlení, všestranně podporuje jejich kvalifikační růst a profesní rozvoj, tvůrčí a publikační aktivity, pomáhá jim navazovat vnější kontakty včetně kontaktů mezinárodních.

7. Vyvozuje přiměřené důsledky z případných selhání a neetického chování nebo jednání studentů.

Část III.

Zásady pro vědeckou, uměleckou a další tvůrčí práci

1. Akademický pracovník zaměřuje svůj výzkum, popř. své umělecké nebo ostatní tvůrčí aktivity na rozšiřování hranic lidského poznání, rozvoj uměleckých a kulturních hodnot, vzdělanosti, technických inovací atd. Vždy dbá na to, aby jeho výsledky sloužily ku prospěchu společnosti.

2. Vždy dbá na to, aby těmito aktivitami neohrožoval spolupracovníky, společnost, životní prostředí, materiální, kulturní a etické hodnoty.

3. Uvědomuje si svoji odpovědnost za objektivitu, spolehlivost a přesnost svého bádání a respektuje meze používaných metod.
4. Při zveřejňování svých poznatků a výsledků dbá na jejich úplnost, ověřitelnost a objektivní interpretaci.
5. Po zveřejnění svých výsledků uchovává primární data a dokumentaci po dobu obvyklou v příslušném oboru, pokud tomu nebrání jiné legitimní závazky nebo předpisy.
6. Dbá na účelné a efektivní využívání prostředků poskytnutých mu na výzkum, uměleckou nebo jinou tvůrčí činnost.
7. Neduplikuje výzkum uskutečněný jinde, pokud to není nezbytně potřebné k ověření, doplnění nebo porovnání jeho výsledků.
8. Předává své výsledky, pokud nepodléhají legitimnímu utajení, vědecké, odborné nebo umělecké veřejnosti. Se získanými vědeckými poznatky uvážlivě seznamuje širokou veřejnost až po jejich prověření a uveřejnění v odborných médiích.
9. Jako autor nebo spoluautor výsledků se prezentuje pouze tehdy, jestliže jich sám dosáhl nebo k nim přispěl významným tvůrčím způsobem; důsledně se vystříhá jakékoliv formy plagiátu.
10. V publikacích objektivně uznává přínos svých kolegů a předchůdců, při citování vždy uvádí zřetelný a přesný odkaz na příslušný zdroj.

11. Cituje i podstatné práce, které nejsou v souladu s jeho výsledky a názory.

12. Nefragmentuje své výsledky, tj. nedělí je zbytečně do více publikací za účelem zvyšování jejich počtu.

13. Objeví-li ve svých publikacích omyl, podnikne všechny potřebné a možné kroky k jeho nápravě, nesnaží se jej tajit nebo maskovat.

14. Provádí jemu zadanou posuzovatelskou, recenzní nebo jinou hodnotitelskou činnost osobně, nezávisle a pečlivě.

15. Chrání duševní vlastnictví autorů posuzovaných rukopisů, návrhů projektů a zpráv, uměleckých děl apod., nepoužívá údaje obsažené v hodnocených podkladech k jinému účelu než k vypracování příslušného posudku a neposkytne je třetí osobě.

16. Neprodluhuje záměrně dobu hodnocení za účelem dosažení vlastních výhod či výhod pro třetí osobu.

17. Odmítne vypracovat vědecké, odborné nebo umělecké stanovisko, jestliže by závěry mohly být ovlivněny jeho osobním zájmem, nebo na tuto skutečnost jasně upozorní; vystříhá se jakýchkoliv vědomých střetů zájmů.

18. Expertní stanoviska zpracovává zodpovědně a vždy jen z tematické oblasti svého oboru; nepodléhá přitom vnějším tlakům.

19. Při hodnotitelských a oponentních řízeních, recenzích apod. vychází pokud možno z objektivních kritérií, dodržuje pravidla zadavatele a vyžaduje to samé od ostatních účastníků daného řízení.

Pozn.: Tento návrh kodexu je zpracován v souladu s Etickým kodexem výzkumných pracovníků v AV ČR a je s ním plně zharmonizován, tj. prakticky ztotožněn v otázkách vědecké práce a výzkumu.

Zpracoval: J. Bednář

Příloha E: ETICKÝ KODEX SPOLEČNOSTI SOCIÁLNÍCH PRACOVNÍKŮ ČR

1. Etické zásady

1. 1. Sociální práce je založena na hodnotách demokracie, lidských práv a sociální spravedlnosti. Sociální pracovníci proto dbají na dodržování lidských práv u skupin a jednotlivců tak, jak jsou vyjádřeny v dokumentech relevantních pro praxi sociálního pracovníka, a to především ve Všeobecné deklaraci lidských práv, Chartě lidských práv Spojených národů a v Úmluvě o právech dítěte a dalších mezinárodních deklaracích a úmluvách. Dále se řídí Ústavou, Listinou základních práv a svobod a dalšími zákony tohoto státu, které se od těchto dokumentů odvíjejí.

1. 2. Sociální pracovník respektuje jedinečnost každého člověka bez ohledu na jeho původ, etnickou příslušnost, rasu či barvu pleti, mateřský jazyk, věk, pohlaví, rodinný stav, zdravotní stav, sexuální orientaci, ekonomickou situaci, náboženské a politické přesvědčení a bez ohledu na to, jak se podílí na životě celé společnosti.

1. 3. Sociální pracovník respektuje právo každého jedince na seberealizaci v takové míře, aby současně nedocházelo k omezení stejného práva druhých osob.

1. 4. Sociální pracovník pomáhá jednotlivcům, skupinám, komunitám a sdružení občanů svými znalostmi, dovednostmi a zkušenostmi při jejich rozvoji a při řešení konfliktů jednotlivců se společností a jejich následků.

1.5. Sociální pracovník dává přednost profesionální odpovědnosti před svými soukromými zájmy. Služby poskytuje na nejvyšší odborné úrovni.

2. Pravidla etického chování sociálního pracovníka

2. 1. Ve vztahu ke klientovi

2. 1. 1. Sociální pracovník podporuje své klienty k vědomí vlastní odpovědnosti.

2. 1. 2. Sociální pracovník jedná tak, aby chránil důstojnost a lidská práva svých klientů.

2. 1. 3. Sociální pracovník pomáhá se stejným úsilím a bez jakékoliv formy diskriminace všem klientům. Sociální pracovník jedná s každým člověkem jako s celostní bytostí. Zajímá se o celého

člověka v rámci rodiny, komunity a společenského a přirozeného prostředí a usiluje o rozpoznání všech aspektů života člověka. Sociální pracovník se zaměřuje na silné stránky jednotlivců, skupin a komunit a tak podporuje jejich zmocnění. 2. 1. 4. Chrání klientovo právo na soukromí a důvěrnost jeho sdělení.

Data a informace požaduje s ohledem na potřebnost při zajištění služeb, které mají být klientovi poskytnuty a informuje ho o jejich potřebnosti a použití. Žádnou informaci o klientovi neposkytne bez jeho souhlasu. Výjimkou jsou osoby, které nemají způsobilost k právním úkonům v plném rozsahu (zejména nezletilé děti) nebo tehdy, kdy jsou ohroženy další osoby. V případech, kde je to v souladu s platnými právními předpisy, umožňuje účastníkům řízení nahlížet do spisů, které se řízení týkají.

2. 1. 5. Sociální pracovník podporuje klienty při využívání všech služeb a dávek sociálního zabezpečení, na které mají nárok, a to nejen od instituce, ve které jsou zaměstnáni, ale i ostatních příslušných zdrojů. Poučí klienty o povinnostech, které vyplývají z takto poskytnutých služeb a dávek. Podporuje klienta při řešení problémů týkajících se dalších sfér jeho života.

2. 1. 6. Sociální pracovník podporuje klienty při hledání možností jejich zapojení do procesu řešení jejich problémů.

2.1.7. Sociální pracovník je si vědom svých odborných a profesních omezení. Pokud s klientem nemůže sám pracovat, předá mu informace o dalších formách pomoci. Sociální pracovník jedná s osobami, které používají jejich služby (klienty) s účastí, empatií a péčí.

2. 2. Ve vztahu ke svému zaměstnavateli

2. 2. 1. Sociální pracovník odpovědně plní své povinnosti vyplývající ze závazku ke svému zaměstnavateli.

2. 2. 2. V zaměstnavatelské organizaci spolupůsobí při vytváření takových podmínek, které umožní sociálním pracovníkům v ní zaměstnaným přijmout a uplatňovat závazky vyplývající z tohoto kodexu.

2. 2. 3. Snaží se ovlivňovat sociální politiku, pracovní postupy a jejich praktické uplatňování ve své zaměstnavatelské organizaci s ohledem na co nejvyšší úroveň služeb poskytovaných klientům.

2. 3. Ve vztahu ke kolegům

2. 3. 1. Sociální pracovník respektuje znalosti a zkušenosti svých kolegů a ostatních odborných pracovníků. Vyhledává a rozšiřuje spolupráci s nimi a tím zvyšuje kvalitu poskytovaných sociálních služeb.

2. 3. 2. Respektuje rozdíly v názorech a praktické činnosti kolegů a ostatních odborných a dobrovolných pracovníků. Kritické připomínky k nim vyjadřuje na vhodném místě vhodným způsobem.

2.3.3. Sociální pracovník iniciuje a zapojuje se do diskusí týkajících se etiky se svými kolegy a zaměstnavateli a je zodpovědný za to, že jeho rozhodnutí budou eticky podložena.

2. 4. Ve vztahu ke svému povolání a odbornosti

2. 4. 1. Sociální pracovník dbá na udržení a zvyšování prestiže svého povolání.

2. 4. 2. Neustále se snaží o udržení a zvýšení odborné úrovně sociální práce a uplatňování nových přístupů a metod.

2. 4. 3. Působí na to, aby odbornou sociální práci prováděl vždy kvalifikovaný pracovník s odpovídajícím vzděláním.

2. 4. 4. Je zodpovědný za své soustavné celoživotní vzdělávání a výcvik, což je základ pro udržení stanovené úrovně odborné práce a schopnosti řešit etické problémy.

2. 4. 5. Pro svůj odborný růst využívá znalosti a dovednosti svých kolegů a jiných odborníků, naopak své znalosti a dovednosti rozšiřuje v celé oblasti sociální práce.

2.4.6. Sociální pracovník spolupracuje se školami sociální práce, aby podpořil studenty sociální práce při získávání kvalitního praktického výcviku a aktuální praktické znalosti.

2. 5. Ve vztahu ke společnosti

2. 5. 1. Sociální pracovník má právo i povinnost upozorňovat širokou veřejnost a příslušné orgány na případy porušování zákonů a oprávněných zájmů občanů.

2. 5. 2. Zasazuje se o zlepšení sociálních podmínek a zvyšování sociální spravedlnosti tím, že podněcuje změny v zákonech, v politice státu i v politice mezinárodní.

2. 5. 3. Upozorňuje na možnost spravedlivějšího rozdělení společenských zdrojů a potřebu zajistit přístup k těmto zdrojům těm, kteří to potřebují.

2. 5. 4. Působí na rozšíření možností a příležitostí ke zlepšení kvality života pro všechny osoby, a to se zvláštním zřetelem ke znevýhodněným a postiženým jedincům a skupinám.

2. 5. 5. Sociální pracovník působí na zlepšení podmínek, které zvyšují vážnost a úctu ke kulturám, které vytvořilo lidstvo.

2.5.6. Sociální pracovník požaduje uznání toho, že je zodpovědný za své jednání vůči osobám, se kterými pracuje, vůči kolegům, zaměstnavatelům, profesní organizaci a vzhledem k zákonným ustanovením, a že tyto odpovědnosti mohou být ve vzájemném konfliktu. Etické problémové okruhy. Tyto problémové okruhy by měly být rozpracovány v rozšířeném kodexu, který by byl zaměřen na specifika sociální práce v různých oblastech. Sociální práce s jednotlivcem, rodinami, skupinami, komunitami a organizacemi vytváří pro sociálního pracovníka situace, ve kterých musí nejen eticky hodnotit, vybírat možnosti, ale i eticky rozhodovat. Sociální pracovník eticky uvažuje při sociálním šetření, sběru informací, jednáních a při své profesionální činnosti o použití metod sociální práce, o sociálně technických opatřeních a administrativně správních postupech z hlediska účelu, účinnosti a důsledků na klientův život.

A. Základní etické problémy jsou

- kdy vstupovat či zasahovat do života občana a jeho rodiny, skupiny či obce (např. z hlediska prevence či sociální terapie společensky nežádoucí situace),
- kterým sociálním případům dát přednost a věnovat čas na dlouhodobé sociálně výchovné působení,
- kolik pomoci a péče poskytnout, aby stimulovaly klienta ke změně postojů a k odpovědnému jednání a nevedly k jejich zneužití,
- kdy přestat se sociální terapií a poskytováním služeb a dávek sociální pomoci

B. Další problémové okruhy, které se občas vyskytují a vyžadují etické hodnocení a rozhodování vyplývají z následujících situací, kdy loajalita sociálního pracovníka s klientem se dostane do střetu zájmů

- při konfliktu zájmu samotného sociálního pracovníka se zájmem klienta,
- při konfliktu klienta a jiného občana,

- při konfliktu mezi institucí či organizací a skupinou klientů,
- při konfliktu zájmu klientů a ostatní společností,
- při konfliktu mezi zaměstnavatelem a jeho sociálními pracovníky.

C. Sociální pracovník má ve své náplni roli pracovníka,

který klientům pomáhá a současně má klienty kontrolovat. Vztahy mezi těmito protichůdnými aspekty sociální práce vyžadují, aby si sociální pracovníci vyjasnili etické důsledky kontrolní role a do jaké míry je tato role přijatelná z hlediska základních hodnot sociální práce. Postupy při řešení etických problémů

1. Závažné etické problémy budou probírány a řešeny ve skupinách pracovníků v rámci Společnosti sociálních pracovníků ČR (dále jen Společnost). Sociální pracovník má mít možnost: diskutovat, zvažovat a analyzovat tyto problémy ve spolupráci s kolegy a dalšími odborníky, event. i za účasti stran, kterých se týkají.
2. Společnost může doplnit a přizpůsobit etické zásady pro ty oblasti terénní sociální práce, kde jsou etické problémy komplikované a závažné.
3. Na základě tohoto kodexu je úkolem Společnosti pomáhat jednotlivým sociálním pracovníkům analyzovat a pomáhat řešit jednotlivé problémy.

Etický kodex byl schválen plénem Společnosti sociálních pracovníků 19. 5. 2006 a nabývá účinnosti od 20.